

Stedelijk kloosterleven anno nu

STADSKLOOSTER ROTTERDAM

**BOUWSTENEN VOOR EEN
PRAKTISCH-THEOLOGISCHE VISIE**

Rianne van Brenk

Anita de Lijster

Afstudeeronderzoek

Christelijke Hogeschool Ede

28 mei 2013

Opdrachtgever: ds. Niels de Jong

Afstudeerbegeleider: Jan van der Plas

Beoordelaar: Robert Doomenbal

Omslag: De Schepping

God geeft Adam het leven. Sixtijnse Kapel. Michelangelo Buonarroti.

VOORWOORD

Helemaal aan het begin van dit afstudeeronderzoek stond ds. Niels de Jong. Geïnspireerd door het lezen van de boeken van Suzanne van der Schot (een moderne hoogopgeleide vrouw die intreedt in een stadsklooster in Parijs) en het exterieur en interieur van de Prinsekerk (dat doet denken aan een klooster vanwege onder meer de binnentuin en het glas-in-lood) ontstond bij hem het idee voor de realisatie van een Stadsklooster. In die tijd liep Anita stage bij hem. Zij werd ook aangestoken door de gedachte om in de Prinsekerk een eigentijds stadsklooster te starten, met een aanbod voor de buurt en postmoderne christenen.

Het idee bleek lastiger realiseerbaar dan in eerste enthousiasme gedacht. Maar er is nu een groep mensen bij elkaar die zich serieus buigt over allerlei mogelijke plannen en hierin keuzes maakt. Voor deze denktank, met ds. Niels de Jong als opdrachtgever en leider van de groep, voerden wij dit onderzoek uit. Anita was al deel van deze denktank en Rianne, inmiddels ook net zo enthousiast geworden over het Stadsklooster-idee, sloot zich ook aan, voor de duur van het onderzoek. Anita en Rianne vormden samen het onderzoeksteam.

Ons enthousiasme is tijdens het onderzoek alleen nog maar versterkt. In de literatuur vonden we pareltjes, de buurt reageerde in een veel grotere meerderheid op ons buurtonderzoek dan verwacht, en ook in de gesprekken met vertegenwoordigers van soortgelijke initiatieven werden we bemoedigd en geïnspireerd.

Vandaar dat we vanaf deze plaats broeder Frans Wils (Stadsklooster Westeinde Den Haag), Christa Ludwick-Rietkerk (Christelijk studiecencentrum l' Abri), Victor van Heusden (Bezinningshuis De Spil), Karel Smouter (De Warmoestuin Amsterdam), Catharina Rodenburg (Youth with a Mission Frankrijk), Frank Mulder (Woongemeenschap Overhoop Utrecht), Henk Bouma (London City Mission) en Hendrine Horden (fervent bezoeker van Taizé) hartelijk willen bedanken voor hun tijd, openheid en bemoediging.

Onze begeleiders, ds. Niels de Jong en Jan van de Plas (CHE), willen wij bedanken voor het meelesen en becommentariëren van ons werk. Ook degenen die ons aan het begin van het onderzoek mee richting gaven, willen wij bedanken. Dit zijn dr. Aza Goudriaan en prof. dr. Stefan Paas, beiden verbonden aan de VU, waar wij onze pre-master volgden als onderdeel van de wetenschappelijk traject-minor aan de CHE.

Ten slotte, maar niet het minst belangrijk, bedanken we Kaj ten Voorde, die ons hielp met het maken van de grafieken inzake het buurtonderzoek, en Hendrik Jan Soet, die de vormgeving op zich nam van dit eindrapport en de uitnodiging voor het buurtonderzoek. We zijn ook blij dat onze echtgenoten geduld met ons hebben gehad in de veelal drukke en soms stressvolle achterliggende periode.

We hopen dat dit onderzoek jou als lezer net zo inspireert als het ons heeft gedaan. Zoals Stefan Paas schreef in een artikel in het jl. mei-nummer van de Nieuwe Koers: er is een behoefte aan tussenplaatsen, waar mensen, zonder verdere verplichtingen, kunnen kennismaken met het Evangelie. Wij hopen dat het Stadsklooster Rotterdam zo'n tussenplaats zal worden. En dat je net als wij geïnspireerd bent een tussenplaats te creëren, in welke vorm dan ook, om Jezus te vertegenwoordigen in een wereld die Hem niet als vanzelfsprekend kent.

Gouda & Hilversum, 27 mei 2013

Anita Vogelezang-de Lijster & Rianne ten Voorde-van Brenk

SAMENVATTING

Dit onderzoeksrapport biedt bouwstenen voor de praktisch-theologische visie voor het in wording zijnde Stadsklooster Rotterdam. De hoofdvraag waarop wij ons hebben geconcentreerd luidt dan ook:

- Welke bouwstenen levert onderzoek – uit literatuur en praktijk – op voor een te vormen praktisch-theologische visie voor het Stadsklooster Rotterdam?

Het antwoord op deze vraag wordt gegeven in deel 5 van dit rapport, pagina 50.

In de aan dit slothoofdstuk voorafgaande hoofdstukken komen achtereenvolgens onderstaande deelvragen aan bod. De conclusies rondom deze deelvragen vormen vanzelfsprekend de opmaat naar de geformuleerde bouwstenen. Voordat de eerste deelvraag wordt behandeld, is er eerst nog een inleiding op het onderzoeksproject gegeven.

- Op welke geestelijke/spirituele behoeften die er leven in de buurt rondom het Stadsklooster Rotterdam kan en wil het Stadsklooster aansluiten?

Deel 1, beginnend op pagina 12, van dit onderzoeksrapport spitst zich toe op deze deelvraag. Middels een suveryonderzoek in de directe buurt rondom het Stadsklooster, en de bestudering van openbaar beschikbare demografische gegevens, hebben we kennis vergaard rondom de geestelijke/spirituele behoeften die er zijn bij buurtbewoners. Grafieken en concluderende beschrijvingen maken de bevindingen inzichtelijk. Deze resultaten zijn verwerkt in diverse bouwstenen.

- Hoe kan het klooster aansluiten op de betekenisgeving van gebeurtenissen in het leven van de postmoderne mens? Zowel voor de eigen buurt, als ook – in het kader van een bredere maatschappelijke, landelijke functie – voor christenen in het algemeen en spirituele zoekers.

In deel 2, vanaf pagina 27, geven we de resultaten weer die onderzoek naar deze deelvraag heeft opgeleverd. De postmoderne mens, levensthema's die in zijn/haar leven spelen worden onder de loep genomen. Onze conclusies hebben ook hier weer een plaats gekregen in de bouwstenen.

- Wat zijn de aandachtspunten voor het in wording zijnde Stadsklooster Rotterdam met inachtneming van de menskracht en de mogelijkheden van het gebouw, op basis van onderzoek naar bestaande soortgelijke initiatieven elders in Nederland of eventueel daarbuiten?

Deel 3, zie pagina 35, toont de opbrengst van gesprekken die we hebben gevoerd met personen die betrokken zijn bij initiatieven die in meer of mindere mate verwant zijn aan het Stadsklooster Rotterdam. De lessen die we hebben geleerd zijn doorgevoerd in de bouwstenen.

- Welk ecclesiologisch model en visie op de verhouding van de kerk ten opzichte van de samenleving, verkregen uit literatuuronderzoek, is bruikbaar voor de gemeenschap van het Stadsklooster Rotterdam?

In deel 4, pagina 41, komen we tot een, ons inziens, geschikt ecclesiologisch model voor het Stadsklooster. Ook bespreken we diverse houdingen die kunnen worden ingenomen ten aanzien van de omringende cultuur, en spreken we daarin onze voorkeur uit. En ook dit valt terug te lezen in de bouwstenen die we hebben opgesteld.

INHOUD

INLEIDING	7
Hoofdvraag	8
Deelvragen	8
Doelstelling	8
 PUNT VAN VERTREK	 10
De Prinsekerk	10
Ontwikkelstadium Stadsklooster	10
Vijf kernwoorden	10
Economische modellen	11
 DEEL 1: HET STADSKLOOSTER // DE BUURT	 12
Demografische gegevens	12
Surveyonderzoek	12
Onderzoeksgebied	13
Resultaten	13
 DEEL 2: HET STADSKLOOSTER // DE POSTMODERNE MENS	 27
De postmoderne cultuur	27
De postmoderne Europeaan	28
Verlangen naar betovering	28
Persoonlijke zoektocht	29
Mobiliteit	31
Ontbreken religieus referentiekader	32
Bestaansangsten	32
Tijdsbesteding	33
 DEEL 3: HET STADSKLOOSTER // BESTAANDE INITIATIEVEN	 35
Identiteit	35

Context	36
Kwaliteit	37
Leefgemeenschap	38
Financiële middelen	39
Betrokkenen	39
Vormen	39
Metafoor “Stadsklooster”	40
DEEL 4: HET STADSKLOOSTER // ECCLESIOLOGIE – SOCIOLOGIE	41
De ontwikkeling van de kerk	41
Typering van de huidige situatie	41
Nieuwe ecclesiologische metaforen	42
Houding ten opzichte van de cultuur	46
Vijf potentiële houdingen	46
De houding voor het Stadsklooster	48
DEEL 5: BOUWSTENEN	50
Identiteit	50
Context	50
Rituelen	51
Betekenisgeving	51
Aanbod	51
Metafoor	52
Ecclesiologie	52
Betrokkenheid	53
Financiën	53
BRONNEN	54
BIJLAGE 1 – ENQUÊTE	55
BIJLAGE 2 – UITWERKING INTERVIEWS	62

INLEIDING

Het Stadsklooster Rotterdam is een “klooster”¹ in wording. Het wordt gevestigd in de Prinsekerk. Deze kerk staat in de Rotterdamse deelgemeente Blijdorp en is het thuis van de Prinsekerk-wijkgemeente, en een missionaire PKN-gemeente, genaamd Noorderlicht. Deze gemeenten gebruiken slechts een fractie van de beschikbare ruimte, waardoor het kerkgebouw grotendeels onbenut blijft. Ook met de diverse groepen (koren, VVE-vergaderingen, en dergelijke) die geregeld een ruimte in het gebouw huren, worden niet alle kansen die de Prinsekerk biedt verzilverd, bovendien komt er nu te weinig geld binnen om het kerkgebouw op de lange termijn in stand te kunnen houden. In dit alles willen de bij de kerk betrokken partijen, onder anderen de stichting die het kerkgebouw beheert en Noorderlicht-predikant Niels de Jong, verandering brengen. Het idee van het Stadsklooster past bij die intentie.

Dit onderzoeksrapport biedt bouwstenen voor de praktisch-theologische visie voor het Stadsklooster. Vanuit deze visie kunnen activiteiten worden ontplooid die aansluiten bij (geestelijke) behoeften van buurtbewoners en (andere) postmoderne, spirituele zoekers. Dit betreft mensen die wel geïnteresseerd zijn in religie, zingeving, God, et cetera, maar de connectie met een kerk (nog) niet (meer) hebben. Het Stadsklooster wil hen iets bieden, relevant voor hen zijn. Ds. Niels de Jong gaf ons de opdracht voor dit onderzoek. Hij is de motor achter het Stadsklooster-project, waaromheen het afgelopen jaar een denktank is gevormd die plannen ontwikkelt zodat het initiatief daadwerkelijk van de grond komt. Tijdens dit afstudeeronderzoek hebben wij ons ook bij deze denktank gevoegd.

De idee van Niels de Jong (en anderen) is een baken van rust te creëren in een onrustige stad, evenals een plaats van creativiteit en inspiratie, zoals kloosters in vroeger tijden plekken waren van rust, stilte, bezinning, genezing, ontwikkeling, studie et cetera. Hoe dit er concreet uit zou kunnen zien, zijn diverse gedachten over. Denk aan: stilte, maar ook goede muziek. Een kaars aansteken, een viering meemaken of aanschuiven aan de grote tafel in het restaurant. De Bijbel lezen, of een inspirerende activiteit of cursus bezoeken. Het is de bedoeling dat wat in en vanuit het Stadsklooster gebeurt, ten dienste staat van de samenleving. Iedereen mag meekijken en op zijn of haar manier meedoen. De Prinsekerk, het Stadsklooster Rotterdam, zal exploitabel moeten worden gemaakt middels dergelijke initiatieven.

Maar of de ideeën die binnen de denktank leven, aansluiten bij de geestelijke/spirituele behoeften van mensen in de directe omgeving van de kerk, en anderen in de bredere maatschappij... dat was nog niet onderzocht. Naast de interne motivatie voor een Stadsklooster spelen ook dergelijke externe factoren een cruciale rol. Want je kunt nog zo'n goed idee hebben, als potentiële bezoekers er niets in zien, is er onvoldoende basis voor het bestaan van het Stadsklooster. Het “waarom?” van het Stadsklooster is daarbij een belangrijke vraag, die past binnen de trend dat organisaties aan het antwoord op deze vraag ook steeds meer hun bestaansrecht ontleenen. Van der Stoep (2013) beschrijft deze ontwikkeling als volgt:

‘Wanneer we vragen naar het waarom van een organisatie, vragen we in feite wat het voor zin heeft dat deze organisatie bestaat. [...] Dat nieuwe initiatieven zoals Stichting Present, de Vluchtkerk of de Voedselbank het communicatief gezien zo goed doen, zou wel eens kunnen komen doordat bij deze organisaties onmiddellijk duidelijk is wat hun reden van bestaan is en welke maatschappelijke nood ze willen lenigen. Deze nieuwe maatschappelijke initiatieven

¹ Het woord klooster staat hier tussen aanhalingstekens, omdat door de betrokkenen wordt gezocht naar een vorm van stedelijk kloosterleven anno nu, maar dit wil niet per definitie zeggen dat de term klooster hierbij het meest passend zal blijken. Zo kan het zijn dat de naam “Stadsklooster” plaats zal maken voor een andere metafoor die wat conotatie betreft beter aansluit bij hetgeen tot stand zal komen. “Stadsklooster Rotterdam” is in die zin een werktitel, die wel richtingwijzend is, en daarom het gehele rapport wordt aangehouden.

hebben het karakter van een beweging. Ze groeperen mensen rond een bepaald ideaal. Niet waar deze organisaties vandaan komen is datgene wat mensen aan hen bindt, maar wat ze willen bereiken. Ze gaan niet uit van gegeven gemeenschappen, maar zijn actief bezig om netwerken en relaties te vormen. Ze vragen mensen niet primair om lid te worden of geld te storten, maar om zelf te participeren en een bijdrage te leveren.'

Bij de initiatiefnemers van het Stadsklooster ontstonden vragen als: welke soortgelijke initiatieven in Nederland (en wellicht daarbuiten) zijn succesvol en waarom? Kan dit iets betekenen voor de plannen rondom het Stadsklooster? Welke behoeften leven er bij buurtbewoners en kunnen en willen we daar als Stadsklooster op aansluiten? Hoe kunnen mensen betrokken worden bij het Stadsklooster? Wat kan er vanuit de theologie worden gezegd over een dergelijk initiatief? Wij zagen er een mooie uitdaging en prima afstudeeropdracht in om met dergelijke vragen aan de slag te gaan, beseffend dat wij niet alle vragen rondom het Stadsklooster in wording aan konden pakken. Zo hebben wij ons bijvoorbeeld niet bezighouden met het financiële plaatje rondom het klooster, of het businessplan richting de gemeente Rotterdam.

Een en ander leidde tot de onderstaande concrete vraag- en doelstelling(en) die in de diverse hoofdstukken van dit onderzoeksrapport worden uitgewerkt.

HOOFDVRAAG

- Welke bouwstenen levert onderzoek – uit literatuur en praktijk – op voor een te vormen praktisch-theologische visie voor het Stadsklooster Rotterdam?

Het antwoord op deze hoofdvraag wordt in het afsluitende hoofdstuk van dit rapport gegeven. In de hoofdstukken eraan voorafgaand komen achtereenvolgens onderstaande deelvragen aan bod. De antwoorden op deze deelvragen vormen de opmaat naar het slothoofdstuk.

DEELVRAGEN

- Op welke geestelijke/spirituele behoeften die er leven in de buurt rondom het Stadsklooster Rotterdam kan en wil het Stadsklooster aansluiten?
- Hoe kan het klooster aansluiten op de betekenisgeving van gebeurtenissen in het leven van de postmoderne mens? Zowel voor de eigen buurt, als ook – in het kader van een bredere maatschappelijke, landelijke functie – voor christenen in het algemeen en spirituele zoekers.
- Wat zijn de aandachtspunten voor het in wording zijnde Stadsklooster Rotterdam met inachtneming van de menskracht en de mogelijkheden van het gebouw, op basis van onderzoek naar bestaande soortgelijke initiatieven elders in Nederland of eventueel daarbuiten?
- Welk ecclesiologisch model en visie op de verhouding van de kerk ten opzichte van de samenleving, verkregen uit literatuuronderzoek, is bruikbaar voor de gemeenschap van het Stadsklooster Rotterdam?

DOELSTELLING

Het aandragen van bouwstenen voor een praktisch-theologische visie voor het Stadsklooster Rotterdam, middels het onderzoeken van:

- De praktijk van reeds bestaande leefgemeenschappen (in de stad) die een aanbod hebben voor de buurt en/of de spirituele zoektocht van de postmoderne mens, in relatie tot de menskracht en mogelijkheden van het Stadsklooster-gebouw (Prinsekerk) in Rotterdam.

- De geestelijke/spirituele behoeften van de buurtbewoners rondom het Stadsklooster Rotterdam.
- Relevante literatuur.

De in dit rapport geformuleerde bouwstenen hebben tot doel ds. Niels de Jong, en de andere leden van de denktank rondom het Stadsklooster Rotterdam, te helpen bij het vormen van een praktisch-theologisch visie.

PUNT VAN VERTREK

Voordat wordt ingegaan op de onderzoeksresultaten betreffende de verschillende deelvragen, volgt nu eerst een verkenning van de huidige stand van zaken rondom het in wording zijnde Stadsklooster Rotterdam. Het punt van vertrek toen wij ons onderzoek begonnen.

DE PRINSEKERK

De Prinsekerk heeft de look and feel van een imposant gebouw. De kerkzaal is indrukwekkend, en groot, daarnaast is er een kapel, een kosterswoning (bewoond door Niels de Jong en zijn gezin) en zijn er diverse lokalen waarin activiteiten kunnen worden georganiseerd. Ook is er een binnentuin. Buiten de kosterswoning om leent het gebouw zich niet (direct) voor verdere bewoning. Maar in de directe omgeving van de kerk staan wel panden te koop die eventueel zouden kunnen voorzien in de vraag naar een plek waar logies aangeboden kan worden, in het kader van een mogelijk retraite-aanbod.

ONTWIKKELSTADIUM STADSKLOOSTER

De denktank rondom het Stadsklooster ontwikkelt de visie en plannen voor het klooster. In deze denktank zitten mensen vanuit verschillende disciplines, zoals: projectmanagement, theologie, architectuur, fondsenwerving, organisatie grote evenementen, missiologie, communicatie, kennis van de buurt, beheer en uitbating van het gebouw.

VIJF KERNWOORDEN

Het verlangen voor het Stadsklooster dat binnen deze groep mensen leeft, is door henzelf verwoord in vijf kernwoorden: bidden, herstellen, werken, denken en creëren. Daar zijn voorbeelden van activiteiten aan verbonden, en de vraag of die financieel gezien een bepaalde rol kunnen spelen. Schematisch bezien ziet dit er als volgt uit:

Kernwoorden	Economisch	Voorbeelden
Bidden	Niet kostendekkend	Gebedsruimte, Zielzorg, Vesperdienst
Herstellen	(Minimaal) kosten neutraal	Retraite, Stiltecentrum, Wijkcentrum, Opvang (asielzoekers), Kamers verhuren, Dagarrangementen
Werken	Levert geld op	Productief zijn (bier, timmeren, enz.), Reparatie café, Biomarkt, Kruidentuin, Horeca (dag, ontbijt, lunchroom, koffiebar), Verhuur aan instanties, Sport
Denken	Levert geld op	Lezingen, Cursussen, Bibliotheek, Coaching, Film
Creëren	Levert geld op	Concerten, Atelier, Exposities

Dit schema is door ons ook gebruikt in het buurtonderzoek. Het zegt namelijk veel over de mogelijkheden in en om het gebouw en over de mensen die betrokken zijn bij het Stadsklooster. Wie bedenkt om lezingen te houden, cursussen te faciliteren, films te draaien en een biomarkt te organiseren heeft daar ook iets mee. En het is belangrijk dat je activiteiten en een spiritualiteit ontplooit die ook bij jouzelf passen; dit kregen we in de eerste verkenning al direct van diverse mensen te horen, onder wie Stefan Paas.² In het buurtonderzoek hebben we geprobeerd een link te leggen tussen de identiteit van de bij het Stadsklooster betrokken personen, de mogelijkheden van het gebouw en de geestelijke/spirituele behoeften die leven bij buurtbewoners.

Door de denktank is ook vastgesteld dat:

- Het Stadsklooster moet bijdragen aan financiële draagkracht, waardoor het gebouw voor lange tijd openblijft, zodat kerkelijke en gemeente-activiteiten ook doorgang kunnen vinden (hoofddoel van de stichting tot behoud van de Prinsekerk). Om het gebouw te kunnen onderhouden, et cetera, moet het totaal van de activiteiten die in het gebouw plaatsvinden meer opbrengen dan alleen kostendragend zijn. De totale kosten voor onderhoud alleen al zijn jaarlijks ongeveer 60.000 euro.
- De activiteiten van het Stadsklooster de kerkelijke gemeenschap moeten versterken of aanvullen, en in ieder geval niet moet afbreken.
- Het Stadsklooster vrede zoekt voor de stad.

ECONOMISCHE MODELLEN

Wat het economische aspect betreft is er binnen de denktank nagedacht over drie economische modellen:

1. Kleine start, met activiteiten onder de noemer Stadsklooster, organische groei.
2. Het lanceren van een groter uitgewerkt concept; een totaalplan met activiteiten onder de noemer Stadsklooster.
3. Combinatie met een aanvullende financiële drager, waarbij commerciële partijen vanuit een meer multifunctioneel gebruik van het gebouw een deel van de kosten dragen en wellicht zelf een aanvulling kunnen betekenen op het Stadsklooster-idee.

Uiteindelijk is er voor model 2 gekozen. Model 1 viel af vanwege een te zwak gefundeerde start, waardoor er een groot risico bestaat dat het initiatief weer doodbloed na een enthousiast begin van hardwerkende vrijwilligers. Model 3 viel af vanwege de complexiteit en de stevige vinger in de pap van commerciële partijen.

Model 2 ziet er vooralsnog als volgt uit: vanuit een uitgewerkt geheel een Stadsklooster-concept aanbieden. Het plan wordt groots gelanceerd in media en in de buurt. Er zijn dragers (vrijwilligers) die tijd en geld willen investeren. Misschien aangevuld met een ondernemer die een deel van de investering voor zijn rekening neemt, bijvoorbeeld de horecagelegenheid.

DEEL 1: HET STADSKLOOSTER // DE BUURT

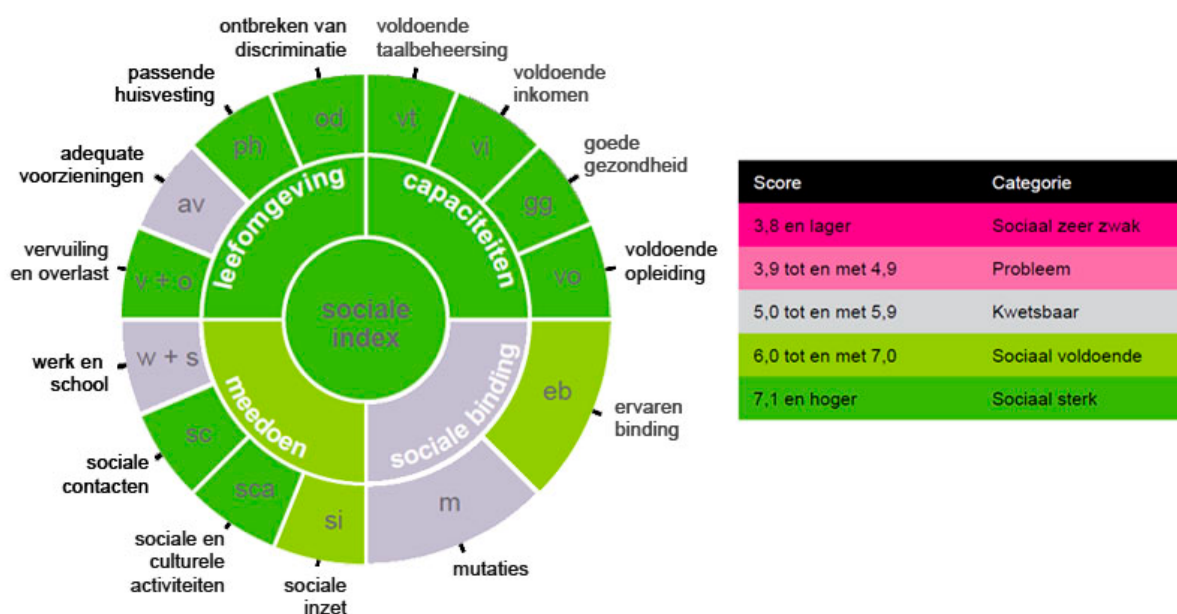
Op welke geestelijke / spirituele behoeften die er leven in de buurt rondom het Stadsklooster Rotterdam kan en wil het Stadsklooster aansluiten?

DEMOGRAFISCHE GEGEVENS

Het buurtonderzoek is uitgevoerd in de straten rondom de Prinsekerk, in de wijk Blijdorp, Rotterdam-Noord. In 2007 is het Oude Noorden, ook onderdeel van deelgemeente Noord, door de minister op de lijst van veertig Nederlandse probleemwijken geplaatst. In het algemeen is deelgemeente Noord, in ieder geval volgens de Sociale Index, een sociaal kwetsbare deelgemeente. Blijdorp vormt hierin een uitzondering.

De wijk Blijdorp is een veilige wijk. Volgens de Veiligheidsindex 2012 (die gaat over 2011) is het de veiligste buurt van Rotterdam-Noord. De wijk behoort eveneens tot een van de veiligste wijken van de stad Rotterdam in het geheel. Er is weinig diefstal, overlast, vervuiling, verkeer en dergelijke. Volgens de Sociale Index 2012 is de wijk Blijdorp sociaal sterk, de enige wijk binnen Rotterdam-Noord die zich in deze hoogste categorie bevindt. Deze score heeft de wijk behaald ondanks de kwetsbare sociale binding (binding van bewoners met de stad, wijk en de andere wijkbewoners). Die kwetsbare binding is in de eerste plaats veroorzaakt door het hoge aantal “mutaties” (verhuizingen). Ook het aspect “ervaren binding” (zie figuur 1) scoort niet hoog.

De wijk is sociaal sterk op de onderdelen “capaciteiten” en “leefomgeving”. Het onderdeel “meedoen” is sociaal voldoende, maar het aspect “deelname aan werk en school” scoort hierin kwetsbaar.

Figuur 1. Sociale Index Rotterdam 2012 – index van de wijk Blijdorp (legenda rechts)

SURVEYONDERZOEK

Om erachter te komen welke geestelijke/spirituele behoeften er zijn bij buurtbewoners, waarin het Stadsklooster een functie zou kunnen vervullen, is er middels een enquête onderzoek gedaan. (In bijlage 1 is deze enquête opgenomen.) De vragen in de enquête zijn deels gestoeld op de vijf kernvoor-

den die door de denktank van het Stadsklooster zijn vastgesteld: bidden, herstellen, werken, denken en creëren, en de activiteiten die daaraan verbonden zouden kunnen worden.

ONDERZOEKSGBIED

Voorafgaande aan het onderzoek is het te onderzoeken gebied afgebakend binnen de volgende grote wegen: Stadhoudersweg, Schieweg, Walenburgerweg en Statenweg, die tevens ook een vorm van natuurlijke afbakening vormen van de directe omgeving van de Prinsekerk. Uitzondering hierop zijn de Klein Coolstraat en de Hoevestraat; hoewel deze straten niet binnen de afbakening van het onderzoeksgebied vallen, zijn er wel flyers door de brievenbussen gedaan. Dit omdat opdrachtgever Niels de Jong benieuwd was naar de bewoners van die straten, onder wie kunstenaars die mogelijk iets in het Stadsklooster zouden kunnen zien.

Het afgebakende onderzoeksgebied is zichtbaar in figuur 2. Onder circa 1.000 huishoudens rondom de Prinsekerk werd een flyer verspreid met de uitnodiging tot het invullen van de enquête. In figuur 2 is eveneens zichtbaar in welke straten exact van deur tot deur een flyer door de brievenbus is gedaan.

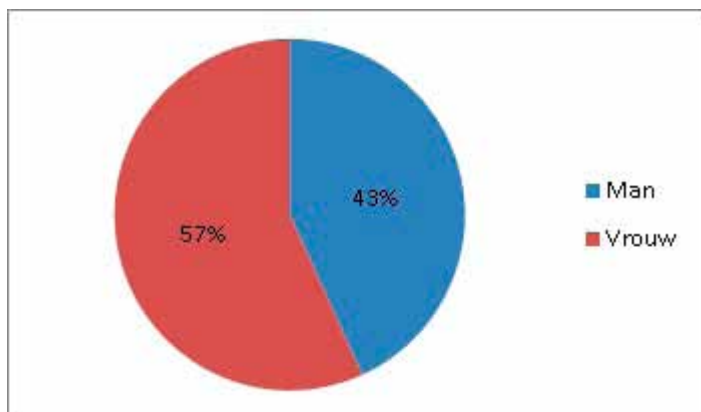
Figuur 2. Het geografische onderzoeksgebied van het surveyonderzoek

RESULTATEN

Het surveyonderzoek leverde een respons op van 114 ingevulde enquêtes, meer dan 10% van de daarvoor uitgenodigde buurtbewoners hebben gereageerd. Naast de 114 digitaal ingevulde enquêtes, zijn er ook 12 respondenten geweest die op straat of telefonisch de vragen hebben beantwoord. In totaal hebben dus 126 buurtbewoners aan het onderzoek meegewerkt, dat is een hoog percentage: 12%!

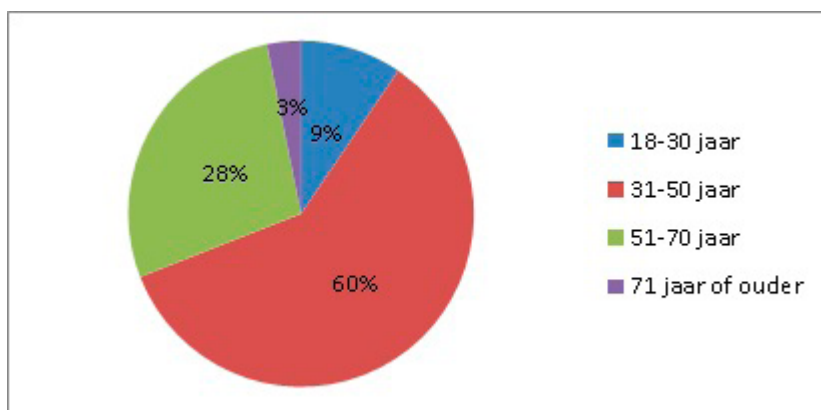
Hieronder volgen de resultaten, per vraag toegelicht en voorzien van conclusies, en zichtbaar gemaakt in een grafiek.

GESLACHT RESPONDENTEN

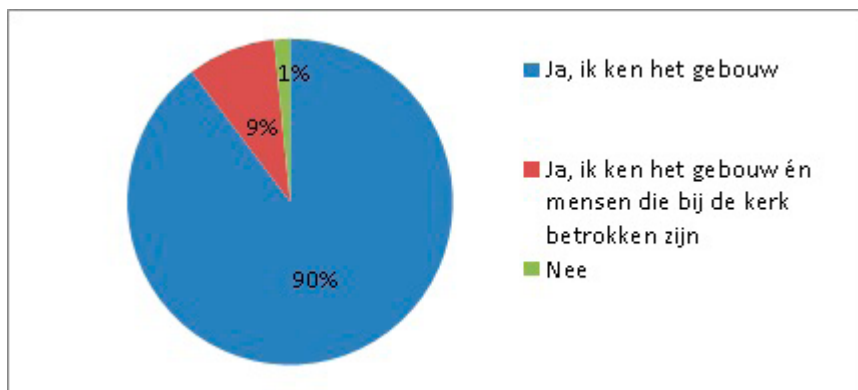
Verhoudingsgewijs bevinden zich onder de respondenten meer vrouwen (57%) dan mannen (43%). Dit is deels verklaarbaar uit de demografische gegevens: er wonen in de wijk Blijddorp verhoudingsgewijs meer vrouwen en minder mannen in vergelijking met geheel Rotterdam. In 2010 was de bevolkingsopbouw van Rotterdam 51% vrouw en 49% man, voor de wijk Blijddorp was dit 53% vrouw en 47% man (CBS 2011). Hoe het komt dat het verschil onder de respondenten nog groter is, is niet vast te stellen op basis van de onderzoeksgegevens.

LEEFTIJD RESPONDENTEN

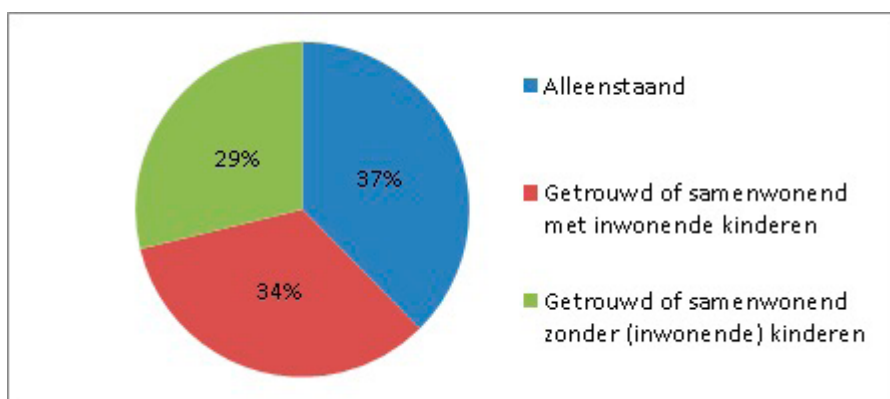
De meerderheid van de respondenten is tussen de 31 en 50 jaar oud (60%). Daarna volgt de groep in de leeftijd van 51-70 jaar, 18-30 jaar en 71 jaar of ouder. Niemand van de respondenten was jonger dan 18 jaar. De leeftijdsopbouw binnen de onderzoeksresultaten volgt ongeveer de demografische opbouw van de wijk. Wel valt op dat de leeftijdsgroep van 71 jaar of ouder zeer gering is onder de respondenten (3%) terwijl de bevolking van de wijk Blijddorp van 65 jaar en ouder in 2010 13% bedroeg. Dit zou kunnen worden verklaard uit het feit dat de respondenten de enquête online moesten invullen en de toegang tot internet voor ouderen in de samenleving minder vanzelfsprekend is.

BEKENDHEID VAN DE PRINSEKERK

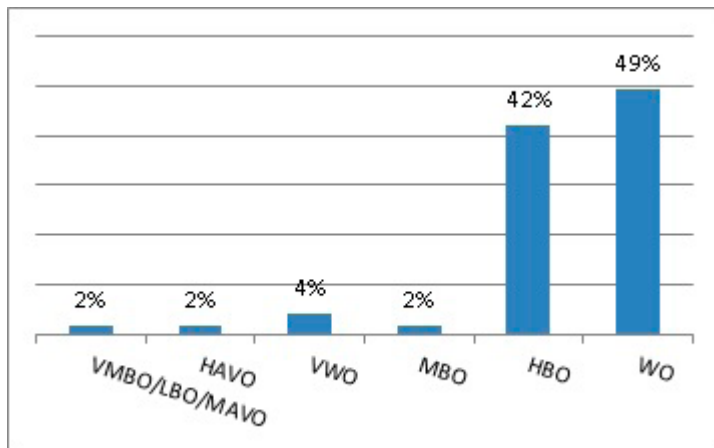
Van degenen die de enquête invulden, is slechts een klein aantal personen onbekend met de Prinsekerk. *Voor het merendeel van de respondenten geldt dat ze (alleen) het gebouw kennen (90%).* Een deel (9%) kent ook mensen die bij de kerk betrokken zijn.

GEZINSSITUATIE

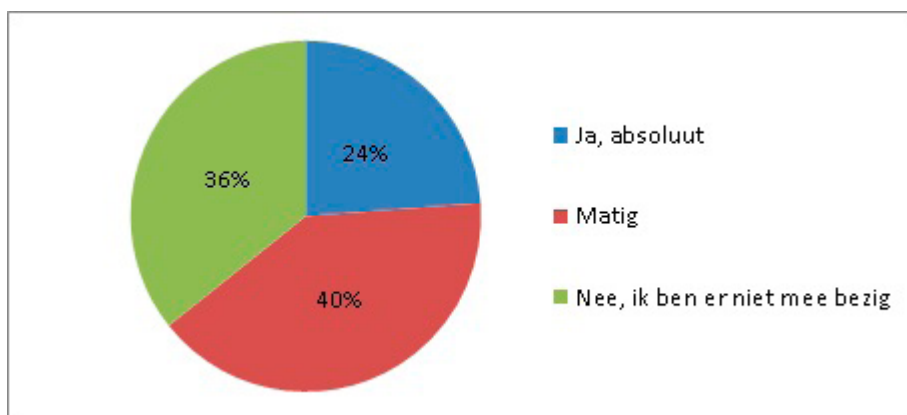
Iets meer dan een derde (37%) van de respondenten geeft aan alleenstaand te zijn. De overige respondenten zijn getrouwd of wonen samen en van hen geeft ongeveer de helft aan inwonende kinderen te hebben. Een ontbrekende optie in de enquête was de antwoordmogelijkheid "Alleenstaand met (inwonende) kinderen". Twee respondenten gaven via het opmerkingenveld aan dat dit hun gezinssituatie is en dat zij meer mensen kennen die in een dergelijk gezinsverband leven. Eén respondent gaf aan dat er behoefte is aan activiteiten gericht op alleenstaanden.

HOOGST VOLTOOIDE OPLEIDING

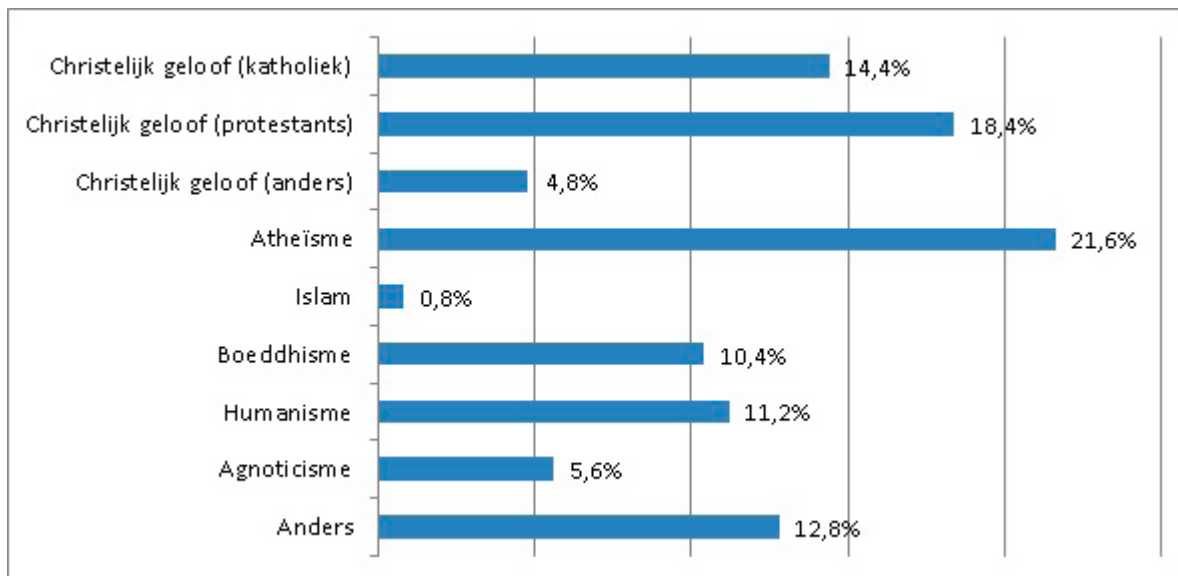
Veruit de meeste respondenten hebben een opleiding gevolgd op HBO- of WO-niveau (91%). Voor minder dan 10% geldt dat de hoogst voltooide opleiding VWO, HAVO, MBO of VMBO/LBO/MAVO of lager is.

DE ROL VAN RELIGIE/SPIRITUALITEIT IN HET PERSOONLIJK LEVEN

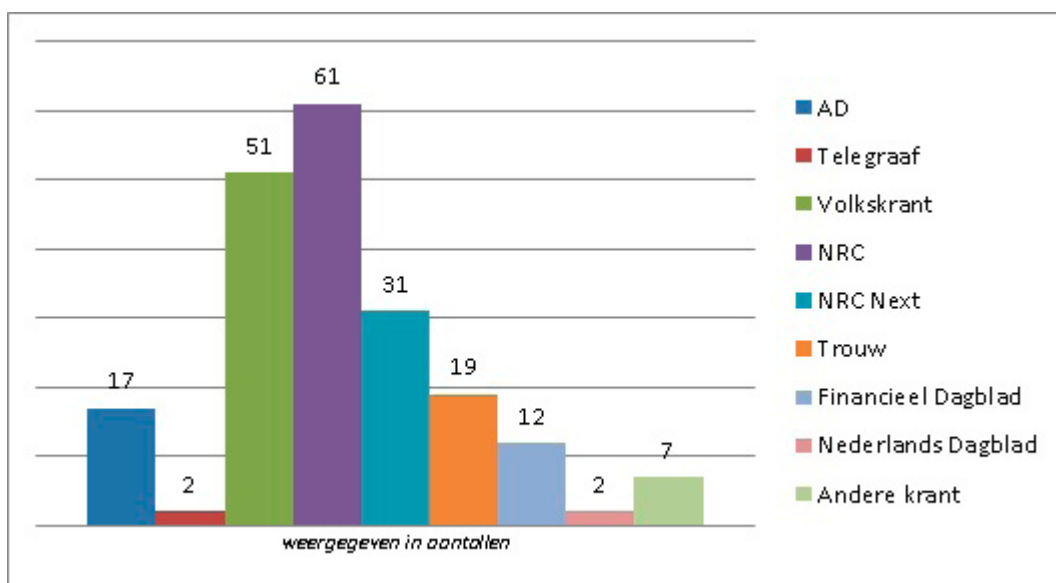
Religie/spiritualiteit speelt een belangrijke rol in het leven van 24% van de respondenten. 40% geeft aan in mindere mate aandacht hieraan te besteden. Een derde van de respondenten houdt zich niet met religie/spiritualiteit bezig; dat wil niet zeggen dat zij per definitie in geen enkele activiteit van het Stadsklooster geïnteresseerd zouden zijn. *Een kruisverband tussen deze grafiek en de resultaten van de op activiteiten gerichte vragen laat namelijk zien dat er niemand is die bij alle voorgestelde activiteiten heeft aangegeven géén belangstelling te hebben. Dus ook de mensen die geen enkele rol aan religie / spiritualiteit toedichten in hun leven, zijn voornemens om zeker of misschien een kijkje in het Stadsklooster te komen nemen. Het is belangrijk dat het Stadsklooster daar in activiteiten, communicatie en dergelijke rekening mee houdt, zodat het ook de groep die op het eerste gezicht niets of weinig met religie heeft, aanspreekt.* Het kan zo zijn dat de behoefte van mensen, die ze zelf niet zullen koppelen aan spiritualiteit, toch vervuld kunnen worden vanuit een religieus referentiekader/aanbod.

LEVENSBSCHOUWING WAAR DE RESPONDENTEN ZICH HET MEEST MEE VERWANT VOELEN

Dat slechts één respondent heeft aangegeven zich het meest met de Islam verwant te voelen, is verklaarbaar uit de geringe hoeveelheid allochtonen in de wijk Blijdorp; uit cijfers van het CBS (2011) blijkt dat dit in 2010 slechts 1% van de populatie bedroeg. *Opvallend is het aantal respondenten dat zich met het christelijk geloof (katholiek, protestants of anders) verwant voelt: meer dan een derde van het totaal.* De vraag die zich opdringt, waar vanuit dit onderzoek geen antwoord op te geven is: heeft dit hoge percentage te maken met het feit dat het hier om een (christelijk) Stadsklooster gaat? Wij hebben dit verder daarom buiten beschouwing gelaten. *Ongeveer een vierde van de respondenten schaart zich onder het Atheïsme, een kleine minderheid is Agnost.* *Bij het Boeddhisme voelt een tiende van de respondenten zich thuis, dit geldt ook voor het Humanisme.* Van de mensen die "Anders" gekozen hebben, geeft de meerheid aan zich bij geen enkele (van de genoemde) levensbeschouwingen thuis te voelen, of een mix te prefereren.

KRANT(EN) DIE DE RESPONDENTEN BIJ VOORKEUR LEZEN

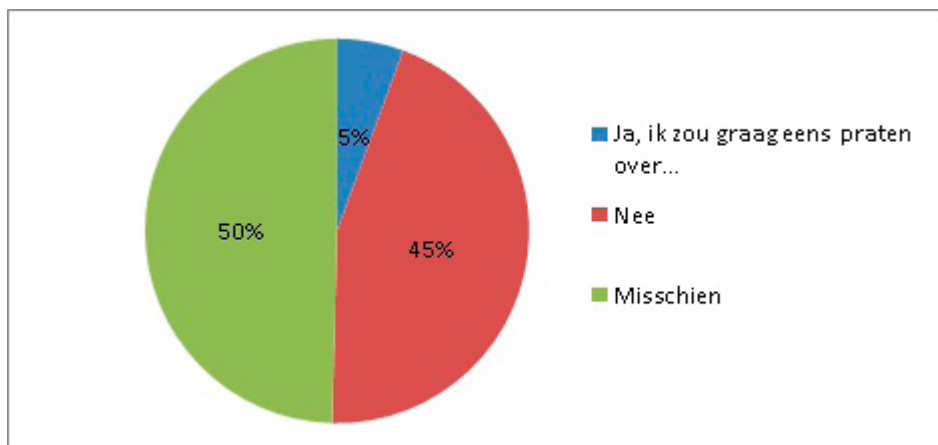
NRC en Volkskrant zijn de meest gelezen kranten onder de respondenten. (Omdat respondenten meerdere kranten konden selecteren, geeft deze grafiek het aantal lezers per krant weer.) De

NRC Next kent ook veel lezers, daarna volgen Trouw, het AD en het Financieel Dagblad. Een paar mensen lezen de Telegraaf en het Nederlands Dagblad. Van de mensen die “Andere krant” gekozen hebben, geven slechts twee mensen aan geen enkele krant te lezen. Het Parool werd één keer genoemd, verder drie onbekende kranten, en een website als NU.nl.

WAT ALS EERSTE BIJ RESPONDENTEN OPKOMT BIJ DE TERM “STADSKLOOSTER”

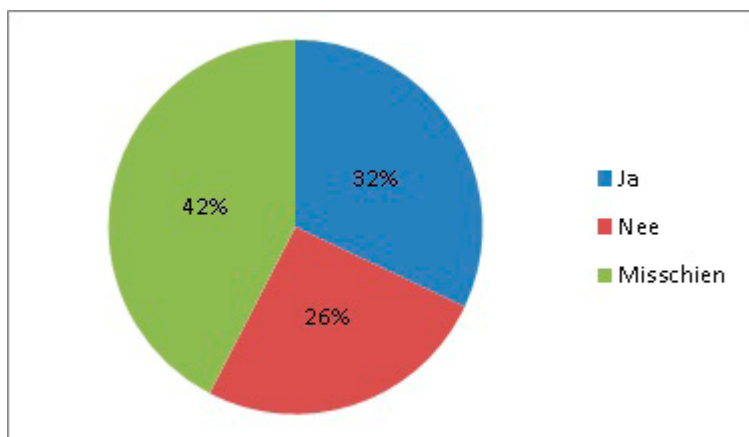
Samengevat reageren de respondenten vooral met de volgende woorden: rust, rustpunt in de stad, retraite, bezinning, stilte, meditatie, beslotenheid (dat laatste zowel positief als negatief beschouwd). 69 van de 126 respondenten refereert hieraan. Kloostertuin, horeca, bier, creativiteit en dergelijke worden door de respondenten meer sporadisch genoemd. *De naam Stadsklooster roept dus absoluut associaties met stilte, rust en bezinning op. Als dit het hoofddoel van het klooster wordt, dan is “Stadsklooster” een goede naam.* Maar wil je vooral de aandacht vestigen op de activiteiten, dan is het beter een andere metafoor te kiezen, of een verduidelijkende ondertitel toe te voegen. *Een andere metafoor, of toevoeging van een ondertitel, is ook de overweging waard, gezien het feit dat het merendeel van de mensen geïnteresseerd is in de diverse activiteiten die in het Stadsklooster worden aangeboden, en in de horecagelegenheid - getuige de onderstaande grafieken - en dus niet alleen vanwege een plek voor rust en bezinning.* De associaties met de term “Stadsklooster” komen dus maar gedeeltelijk overeen met hetgeen de respondenten ook voor naar het Stadsklooster zouden willen komen. *De te kiezen metafoor en /of ondertitel moet rust en bezinning zeker niet uitsluiten, maar wel meer associaties oproepen met de actieve kant van het initiatief.*

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK VOOR EEN GESPREK OVER LEVENSVRAGEN?

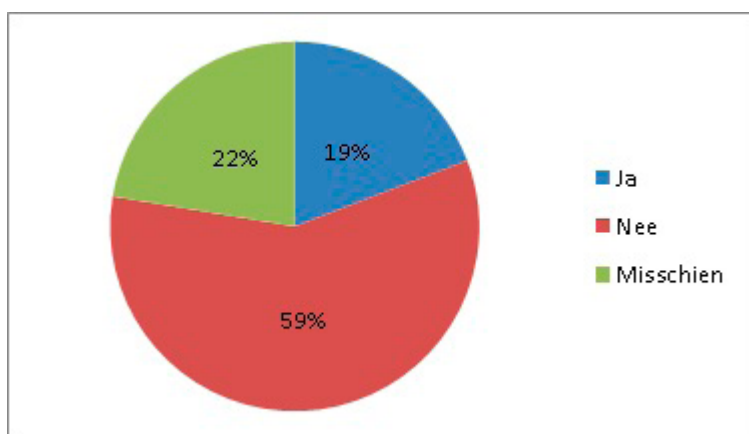
De helft van de mensen heeft belangstelling voor het Stadsklooster als een plek om te praten over levensvragen die hen persoonlijke bezighouden. Vijf respondenten noemen een specifiek onderwerp waarover zij zouden willen spreken: filosofie (2), opvoedingsvragen, de vraag hoe de buurt meer een gemeenschap kan worden en innerlijke stilte.

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK OM U IN *STILTE* TERUG TE TREKKEN?

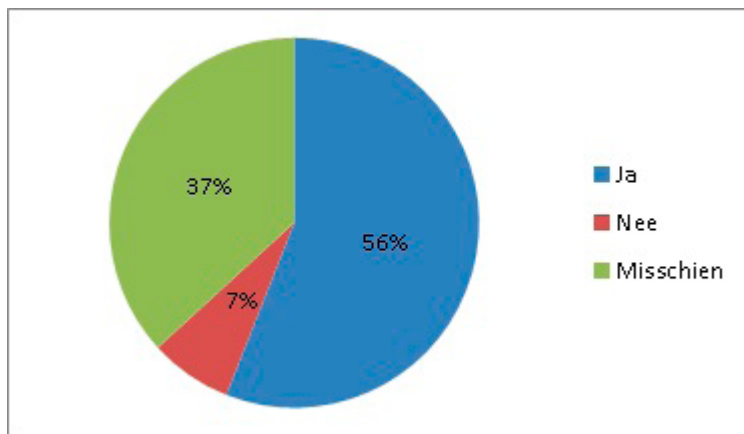
Veel respondenten zien het Stads klooster voor zich als een plek om zich in stilte terug te trekken, of zouden daar in ieder geval misschien gebruik van maken. 26% voelt hier niets voor.

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK OM TE *BIDDE* EN/OF *EEN KAARS TE BRANDEN*?

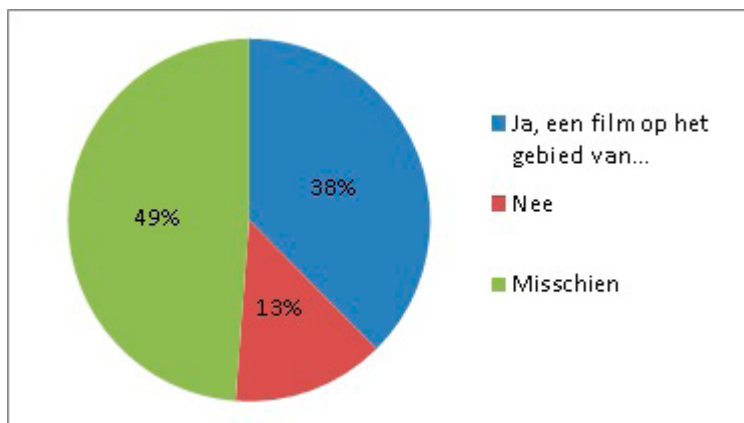
Het Stads klooster zou voor een minderheid van de respondenten (19% "ja", 22% "misschien") een plek kunnen zijn om te bidden of een kaars te branden. *Vooral het branden van een kaars spreekt mensen hierin aan, blijkt uit aanvullende opmerkingen die werden geplaatst.*

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK OM IN DE *HORECAGELEGENHEID* IETS TE DRINKEN EN/OF TE ETEN?

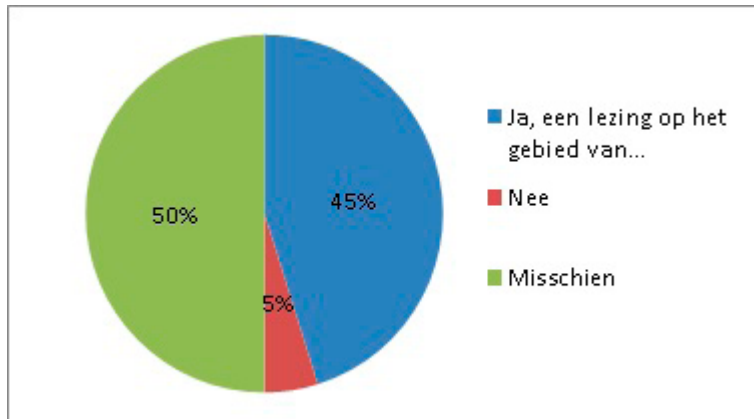
De mogelijkheid om iets te kunnen eten of drinken in het Stads klooster is populair. Slechts 7% van de respondenten geeft aan hier geen gebruik van te willen maken.

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK OM EEN *FILM* TE KIJKEN?

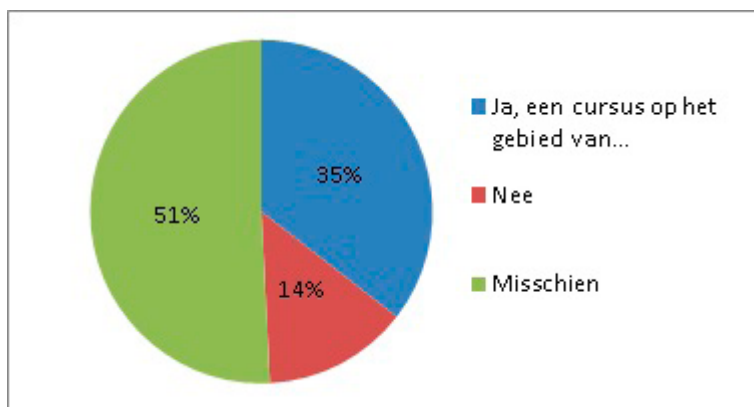
Ook de mogelijkheid een film te kunnen bekijken in het Stads klooster spreekt mensen aan. *Veel respondenten zouden graag een film willen zien van het type "filmhuis"*. Films op het gebied van religie, maatschappij of levensbeschouwing zouden het goed doen.

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK OM EEN LEZING BIJ TE WONEN?

Respondenten hebben diverse onderwerpen aangedragen voor eventuele lezingen, waaronder cultuur, maatschappij, filosofie, levensbeschouwing, politiek, kunst en wetenschap. Slechts 5% van de respondenten toont geen enkele belangstelling voor een lezing.

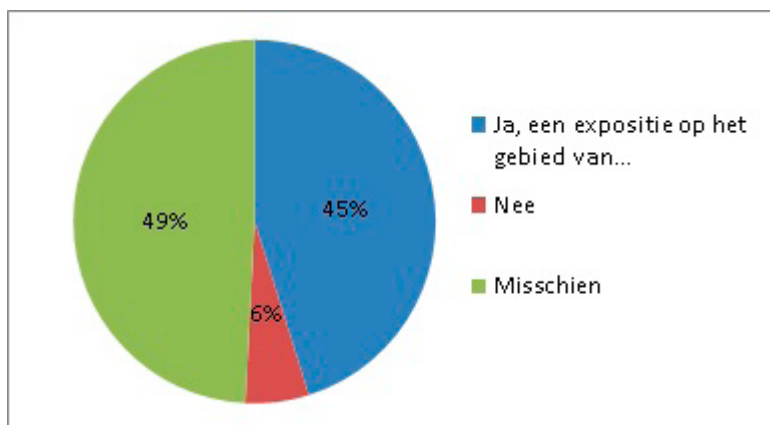
HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK OM EEN CURSUS TE VOLGEN?

Cursussen kunnen op interesse rekenen. *Diverse mogelijkheden worden door de respondenten genoemd, met name cursussen op het gebied van creativiteit, en meditatie / yoga.* Een enkeling wil een dergelijke cursus ook verzorgen in het Stadsklooster. Het is de vraag in hoeverre het Stadsklooster ruimte wil bieden aan de spiritualiteit rondom bijvoorbeeld yoga. Binnen de denktank van het Stadsklooster zal hier een keuze in moeten worden gemaakt. *Wij adviseren hier niet in mee te gaan, maar wel activiteiten aan te bieden die in dezelfde behoefte voorzien als die waar yoga op inspeelt.* Hierbij valt te denken aan vormen van christelijke meditatie, stiltetrainingen van Mirjam van der Vegt (2013), et cetera. "Christelijke mindfulness" om het zo maar te zeggen. *Christelijke spiritualiteit biedt ons inziens een volwaardig alternatief voor andere vormen van spiritualiteit.*

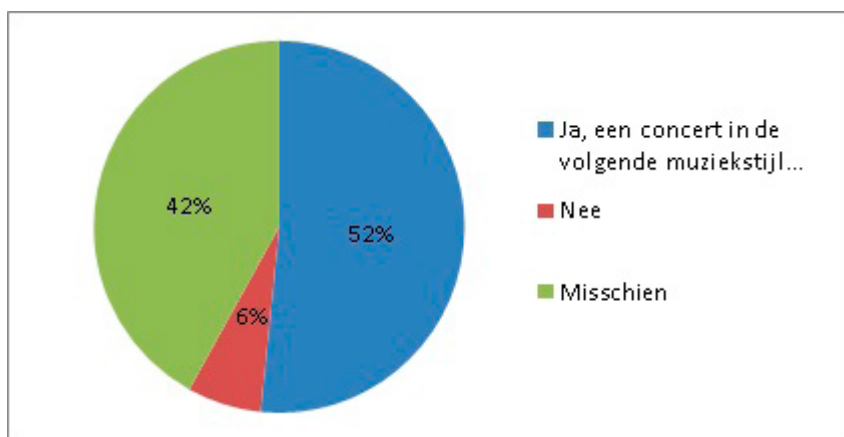
Bepalen wat je wel en niet aanbiedt, geldt uiteraard ook voor het aanbod aan films, exposities, concerten en dergelijke.

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK OM EEN *EXPOSITIE* TE BEZOEKEN?

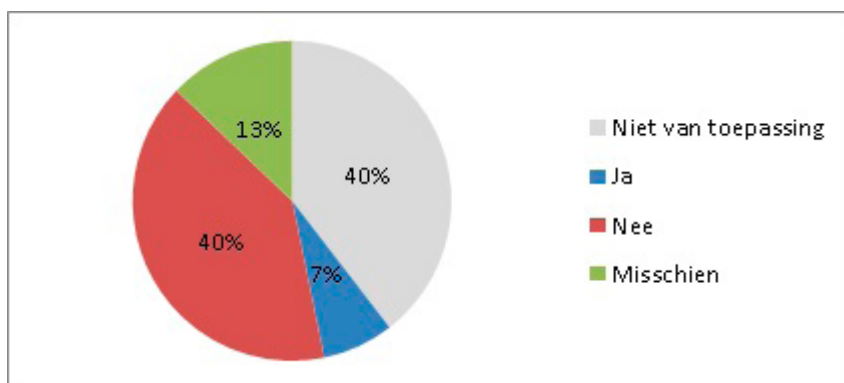
Voor exposities worden ook diverse onderwerpen aangedragen. *Respondenten blijken voornamelijk geïnteresseerd te zijn in exposities op het gebied van (beeldende) kunst en fotografie.*

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK OM EEN *CONCERT* BIJ TE WONEN?

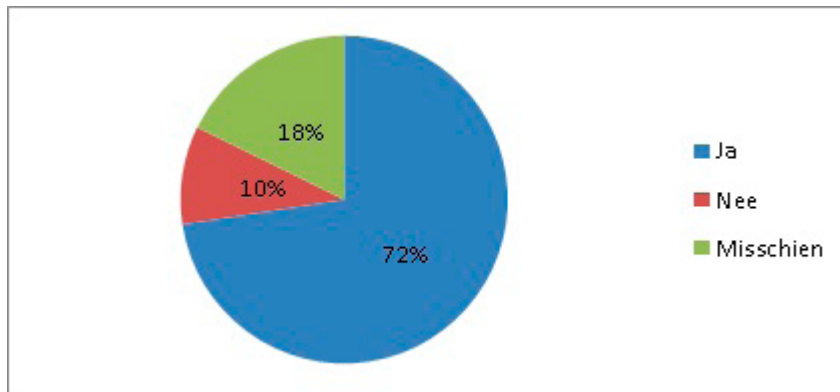
Klassieke muziek is de meest genoemde muziekstijl waarvoor mensen naar het Stads-klooster zouden komen. Ook jazz kan rekenen op interesse. Het kan zijn dat klassieke muziek ook geassocieerd wordt met het gebouw of de naam "Stadsklooster".

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK WAAR UW *KINDEREN* MEER KUNNEN *LEREN* OVER *HET CHRISTELIJK GELOOF*?

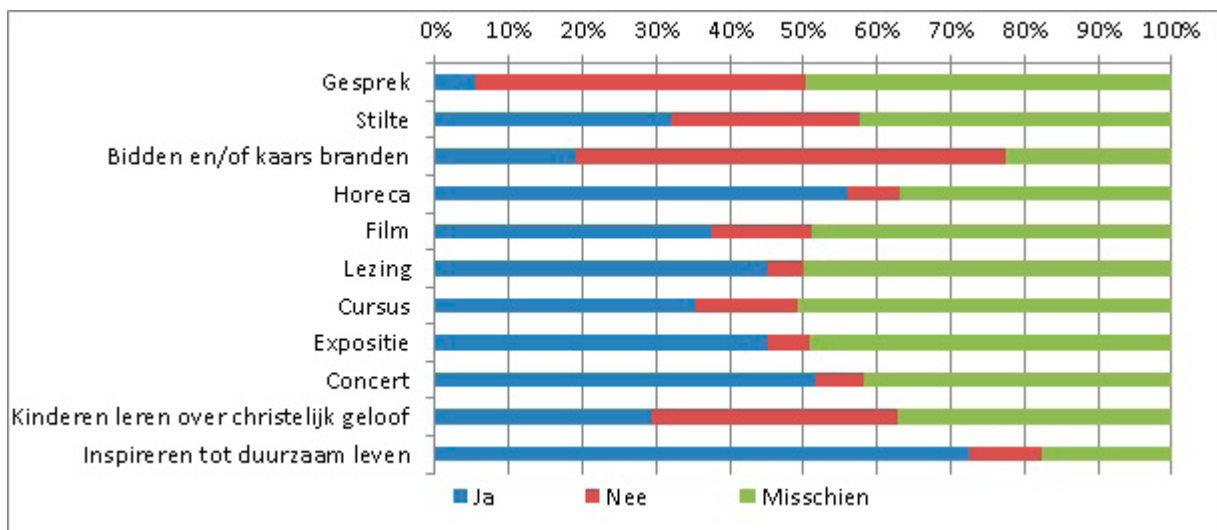
Naast de mensen die aangeven dat deze vraag niet op hen van toepassing is (40%), is *het Stads-klooster voor slechts een kleine minderheid (7%) een plek waar hun kinderen naartoe kunnen gaan om in diverse activiteiten meer te leren over het christelijk geloof*. Een andere groep (13%) zou het in overweging nemen.

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK WAAR U GEÏNSPIREERD WORDT OP HET GEBIED VAN DUURZAAM LEVEN?

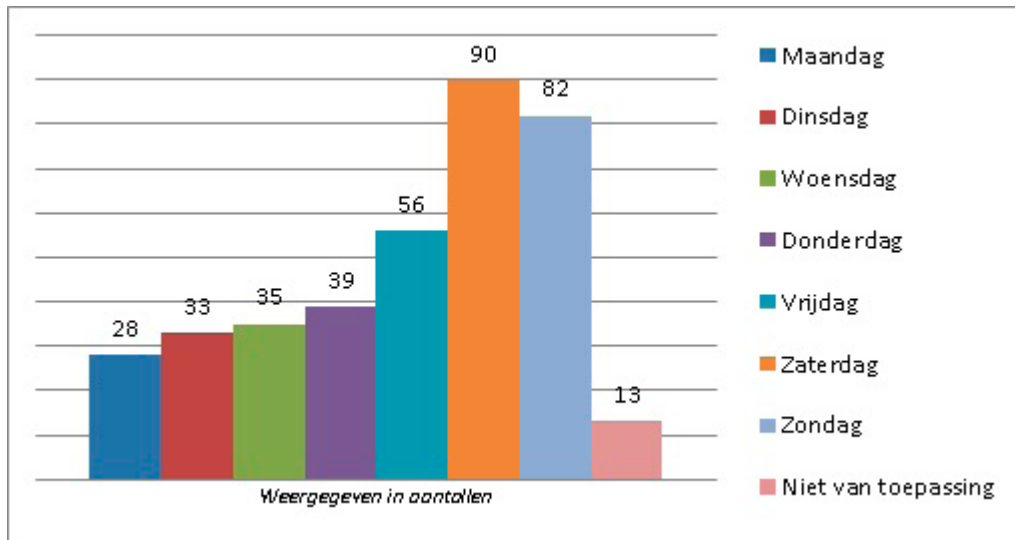
Geïnspireerd worden op het gebied van duurzaam leven is voor de respondenten verreweg de meest aantrekkelijke bezigheid in relatie tot het Stads-klooster! Dit scoort nog hoger dan de horecagelegenheid. *Duurzaamheid is dus belangrijk voor de respondenten en zal daarom bij voorkeur ook doorklinken in de andere activiteiten die worden aangeboden.* Denk bijvoorbeeld aan eerlijke koffie en dergelijke in het kloostercafé.

TOTAALOVERZICHT VAN DE GETOONDE INTERESSE VOOR DE POTENTIËLE STADS-KLOOSTERACTIVITEITEN

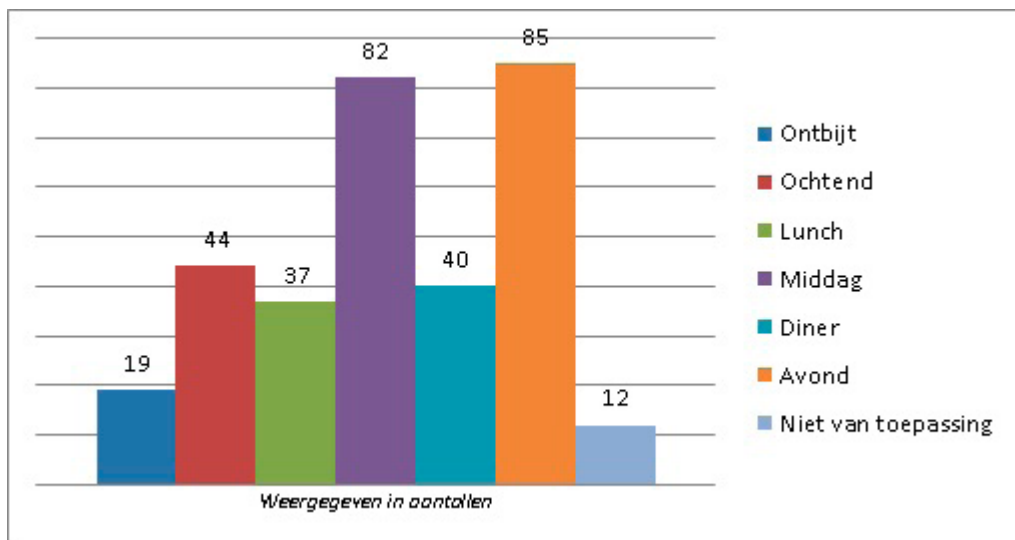
Opvallend is dat het contemplatieve aanbod van het Stads-klooster meer “nee’s” oproept, dan de andere activiteiten, daar is het veel vaker “misschien”. *Het is dus erg belangrijk in het contemplatieve deel met aandacht keuzes te maken: de manier waarop het wordt gecommuniceerd, de sfeer en inhoud, alles kan van doorslaggevende rol zijn in het mogelijk toch geïnteresseerd raken van mensen.*

DE DAG(EN) WAAROP RESPONDENTEN HET STADSKLOOSTER BIJ VOORKEUR BEZOEKEN

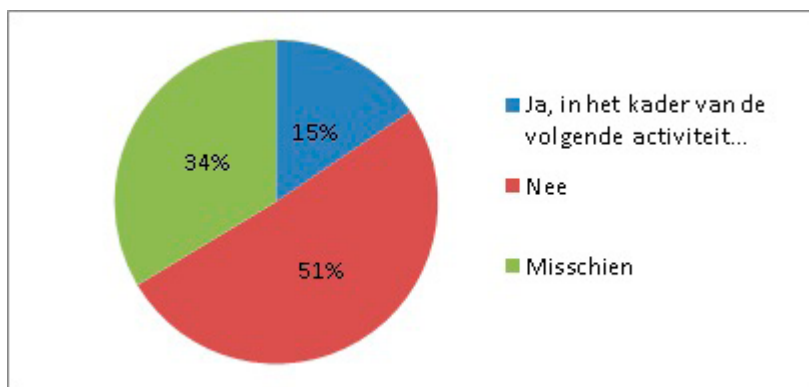
Zaterdag en zondag zijn voor de respondenten de meest populaire dagen om het Stadsklooster te bezoeken; vrijdag is ook een goede optie. Verder geldt dat des te eerder de dag in de week valt, des te minder animo er is voor een bezoek aan het Stadsklooster.

DAGDELEN WAAROP RESPONDENTEN HET STADSKLOOSTER BIJ VOORKEUR BEZOEKEN

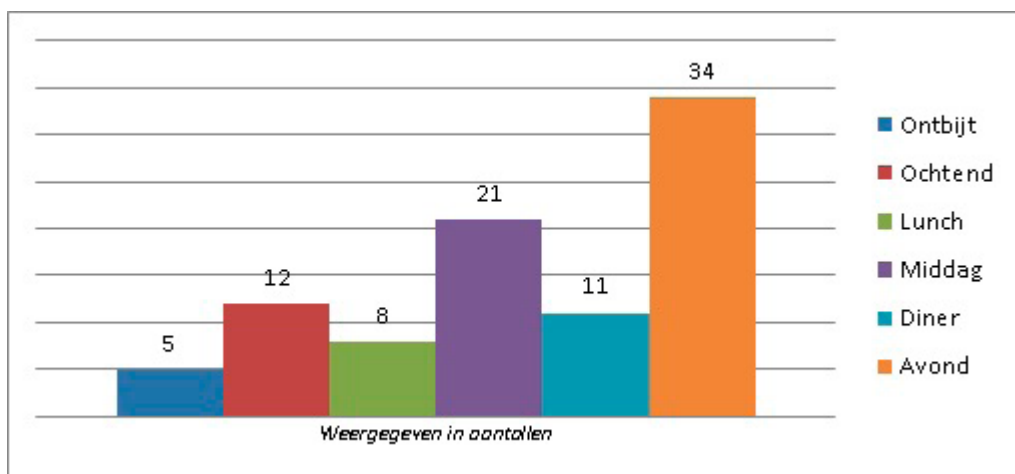
De middag en avond zijn de meest geliefde delen van de dag voor een eventueel bezoek aan het Stadsklooster. Het ontbijt is het minst populair, voor de overige dagdelen is er ongeveer dezelfde hoeveelheid belangstelling.

HET STADSKLOOSTER, EEN PLEK OM VOOR KORTE OF LANGERE TIJD EEN *RUIMTE TE HUREN*?

De helft van de respondenten geeft aan misschien (34%) of zeker (15%) een ruimte te willen huren in het Stadsklooster. De andere helft van de respondenten heeft dus geen interesse in het huren van een ruimte.

DAGDELEN WAAROP BELANGSTELLENDEN RESPONDENTEN BIJ VOORKEUR EEN RUIMTE WILLEN HUREN

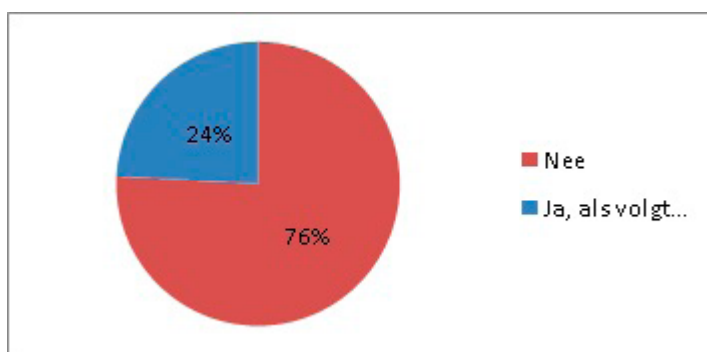

Voor de mensen die een ruimte willen huren is de avond het meest gewilde dagdeel, gevolgd door respectievelijk de middag en de ochtend. Diner, lunch en ontbijt worden het minst genoemd.

EISEN WAARAAN EEN TE HUREN RUIMTE ZOU MOETEN VOLDOEN

Ruimtes in het Stadsklooster moeten aan verschillende eisen voldoen, willen belangstellenden ze huren. *Belangrijk zijn licht, de sfeer (professionaliteit, rust, en een gezellige uitstraling) en de voorzieningen (onder andere beamer, internet, tafels, stoelen, sanitair, koffie en thee).*

INTERESSE VAN DE RESPONDENTEN OM ZELF BETROKKEN TE ZIJN BIJ HET STADSKLOOSTER

Een kwart van de respondenten - 31 personen - wil graag persoonlijk betrokken zijn bij de totstandkoming van het Stadsklooster en heeft zijn of haar naam en contactgegevens ingevuld in de enquête. Een aantal mensen is bereid mee te denken en mee te organiseren, ook bieden bewoners zich bijvoorbeeld aan als cursusleider, (interieur)architect, intermediair of tekstschrijver. (De persoonlijke gegevens zijn in een apart document aan de opdrachtgever verstrekt, zodat contact kan worden opgenomen met deze belangstellenden. Er zal een gesprek moeten plaats vinden in hoeverre de visie van deze buurtbewoners past bij de visie van het Stadsklooster; kan er vruchtbare samenwerking plaatsvinden, of niet?)

AANVULLENDE OPMERKINGEN DOOR RESPONDENTEN GEMAAKT

Een representatieve greep uit de aanvullende opmerkingen van respondenten (het volledige document is aan de opdrachtgever verstrekt): interesse in de visie van Niels de Jong; groentetuin, fruitbomen en/of de mogelijkheid tot het kopen van groente en fruit; leren van de voorbeelden van de Bergsingelkerk en de Kloostertuin, die soortgelijke initiatieven hebben ontplooid; activiteiten voor kinderen; parkeergelegenheid van buurtbewoners mag niet in het gedrang komen; ontmoetingsplaats voor de buurt, sociaal contact naast een werkzaam leven; communicatie via Facebook; zichtbaarheid van de kerk verhogen; tekort aan horecagelegenheid in de buurt, dus mooi als er iets komt; professionaliteit in wat je aanbiedt.

DEEL 2: HET STADSKLOOSTER

// DE POSTMODERNE MENS

Hoe kan het klooster aansluiten op de betekenisgeving van gebeurtenissen in het leven van de postmoderne mens? Zowel voor de eigen buurt, als ook - in het kader van een bredere maatschappelijke, landelijke functie - voor christenen in het algemeen en spirituele zoekers.

In dit hoofdstuk willen we een antwoord vinden op de vraag waar het Stadsklooster kan aansluiten bij de huidige cultuur, bij de postmoderne Europeaan, die ons inziens zeker ook in een stad als Rotterdam, in de wijk Blijdorp, woonachtig is. We willen dit voornamelijk doen aan de hand van de studie van Gerben Heitink. In het boek *Golfslag van de tijd. Europa, s niet te stillen verlangen naar God* presenteert Heitink de inzichten van Charles Taylors boek *A secular age*, aangevuld met zijn eigen inzichten in de cultuur en de historie van Europa.

We beschrijven steeds een aantal karakteristieken en vervolgens de wijze waarop het Stadsklooster hierop kan inspelen. Het belang voor het Stadsklooster is verwerkt in de bouwstenen aan het slot van dit rapport.

DE POSTMODERNE CULTUUR

Heitink (2011: 315-316) citeert in zijn boek een stuk uit de roman *Nachttrein naar Lissabon* van Pascal Mercier.

‘Ik wil niet in een wereld zonder kathedralen leven. Ik heb hun schoonheid en verhevenheid nodig. Ik heb ze nodig als verzet tegen de platvloersheid van de wereld. Ik wil opkijken naar de stralende kerkramen en me laten verblinden door hun bovenaardse kleuren. Ik heb hun glans nodig. Die heb ik nodig als verzet tegen de smerige eenheidskleur van uniformen. Ik wil mijzelf hullen in de bittere kou die in de kerken hangt. Ik heb hun gebiedend zwijgen nodig. Ik heb het nodig als verzet tegen het gebral van de kazernes en het stompzinnige gezwets van de meelopers. Ik wil het bruisend geluid van het orgel horen, die stortvloed van bovenaardse klanken. Ik heb die klanken nodig als verzet tegen de schelle lachwekkendheid van marsmuziek.’

Het verzet tegen platvloersheid kan onder meer geïd worden als een verlangen naar meer, wat het weergaloze succes van *Nachttrein naar Lissabon* (inmiddels 35e druk in het Nederlands) onderstreept. De roman dwingt tot zelfreflectie; de hoofdpersoon gaat de mens voor in de zoektocht naar de diepere laag van het bestaan. De huidige maatschappij kan dit niet zomaar faciliteren, ook wordt het “meer” niet automatisch gezocht in het christelijk geloof. Het is één van de opties geworden of een deel van een oplossing. Met de komst van het Stadsklooster wordt deze optie zichtbaar in de stad. Het Stadsklooster ontleent bestaansrecht aan het verlangen dat de mens heeft, de zoektocht naar meer. Amadeu, de hoofdpersoon in deze roman, verwoordt zijn verlangen op deze manier in het Portugal van de vorige eeuw, maar ook Abdelkader Benali – seculier schrijver met een moslimachtergrond – verwoordt het op een soortgelijke manier in de huidige tijd (Hoogendoorn 2013:2):

‘Ik heb veel gereisd en op veel plekken zag ik dat mensen die bijna

niets hadden toch een enorm houvast in hun leven hadden. Vaak vonden ze dat in hun geloof. Dat kunnen wij ons in seculier Nederland niet voorstellen. Als je midden in onzekerheid leeft, vind je alleen bescherming door naar boven te kijken. Hier is God ver weg; we spreken bijna alleen maar in metaforen over Hem. Maar in Zuid-Amerikaanse kerken ben ik gelovigen tegengekomen die in een Verlosser geloofden die gelijk met hen opliep. Dat zag ik. Het was heel anders dan hier. Het geloof dat ik daar zag, heb ik zelf niet. Ik denk dat ik mijn verlies maar moet nemen als alles me bij de handen afbreekt. Ik heb geen duidelijke basis in het leven, ben altijd in beweging. Aan de ene kant is dat een gemis, aan de andere kant is het mijn kracht; het is wie ik ben, ik heb alles zelf moeten uitvinden. Ik ben een zoeker.'

Door de Verlichting hebben we een erfenis op drie terreinen, omschrijft Heitink (2011: 226-227). Allereerst is er de humanisering, de mens zelf redt zich prima, er is niet meer het besef van schuld, zonde, boete en hel. De donkere kant van het leven die er was in het 'memento mori' van de middeleeuwen, heeft plaatsgemaakt voor een 'pluk de dag'. Abstrahering is een tweede gevolg van de Verlichting, het idee dat God zich persoonlijk over je ontfermt verdwijnt langzaam uit beeld. Als laatste erfenis is er de individualisering op het gebied van religie. In de plaats van een gemeenschappelijke religie komt er een persoonlijke 'bricolage'. Alsof religie een warenhuis is waarin je kan shoppen en waaruit je kan nemen wat je bevalt.

De postmoderne mens komt voort uit de moderne mens van de Verlichting. De verlichte mens had het plafond tussen God en mens dicht gepleisterd. Het beangstigende van het leven in de middeleeuwen was afgezworen. De donder bij een onweersbui was niet langer Gods toornende stem, maar een natuurkundig verschijnsel. Ziekten hadden een lichamelijke oorsprong en konden behandeld worden met medicijnen. Zo ontworstelde de mens zich tijdens de Verlichting uit de greep van een Almachtige God. Het gevolg hiervan was dat de aarde plat werd. De mens miste een derde dimensie (Heitink 2011:255). Dit wordt ook treffend en heel herkenbaar verwoordt door Niek Tramper (2013:30):

'Ons leven is vol woorden, boodschappen, indrukken, activiteiten. Ze bestoken voortdurend onze zintuigen. We zijn gewend geraakt 'van buiten naar binnen' te leven, steeds te reageren op wat zich van buiten aandient. In onze cultuur is een innerlijk oriëntatiepunt, een inwendige krachtbron, waardoor we van 'binnen naar buiten' leren leven, hard nodig.'

Meer lengte en breedte blijft nog steeds alleen oppervlakte. Daarbij komt ook het failliet van het vooruitgangsgeloof, het heeft plaats moeten maken voor de realiteit. In de Wereldoorlogen werd de Europeaan opnieuw geconfronteerd met de donkere kant van het leven. Zie hier de postmoderne mens, geconfronteerd met haar erfenis van de Verlichting, levend in een ingewikkelde samenleving en met een verlangen naar meer. We zoomen dichterbij op de postmoderne Europeaan en beschrijven waar het Stadsklooster kan aansluiten bij deze mens.

DE POSTMODERNE EUROPEAAN

VERLANGEN NAAR BETOVERING

De autonomie van de mens heeft gevolgen. Heitink (2011: 229) citeert Wybe Zijlstra in zijn boek. Die stelt dat door de autonomie van de mens het heilige uit de kosmos is verbannen naar het innerlijk. De mens zoekt naar de diepten van zijn eigen Zelf. Zijlstra omschrijft het nieuwe heilige als een 'verlangen naar een integratie van het existentiële en het wetenschappelijke in relatie tot het beleefde mysterie.' Taylor spreekt van 'het onthechte zelf' (Heitink 2011: 254), God kwam op een afstand. Hij was niet meer onderdeel van het dagelijks leven. Het onthechte zelf kreeg moeite met het verlies aan transcendentie. Wat voorheen een geest was, die je kwelde van buitenaf, werd een intern psychisch probleem. Ineens waren ook de destructieve krachten onderdeel van de menselijke natuur. De strijd met de kwade machten werd een innerlijke strijd. De transcendente werkelijkheid, God waarin we geloven, valt buiten dit opgelegde immanente kader. De vraag is of de werkelijkheid daadwerkelijk wordt begrensd door wat waarneembaar is met onze zintuigen en denkbaar is met onze rede. Heitink noemt terecht liefde, barmhartigheid, genade, creativiteit en intuïtie, deze zaken laten zich niet bewijzen door zintuigen of rede. Maar toch bestaan ze, daar is iedereen het over eens. Niemand kan bewijzen of God be-

staat of niet. Zelfs de meest verstokte atheïst Richard Dawkins wenst zich niet langer atheïst te noemen maar agnost (The Telegraph 2012):

Richard Dawkins: '6.9 out of seven' sure that God does not exist. He is regarded as the most famous atheist in the world but last night Professor Richard Dawkins admitted he could not be sure that God does not exist. He told the Archbishop of Canterbury, Dr. Rowan Williams, that he preferred to call himself an 'agnostic rather than an atheist.'

Gods bestaan noch het tegendeel, is te bewijzen. Taylor (Heitink 2011: 257) geeft ons twee mogelijke keuzes aan: naar openheid of naar afsluiting. De mens kan zich openstellen voor God of zich afsluiten voor God. Heitink onderkent bij dit proces de voorsortering die een mens maakt in zijn opvoeding, omgeving, ervaringen, onderwijs, vriendenkring et cetera. Dit is zeer van belang op de keuze die de mens uiteindelijk maakt. Daarnaast is er ook het verlangen van de mens naar religiositeit, dit verlangen kan er ook voor zorgen dat de mens op zoek gaat. We zien dat mooi verbeeld in de film *Eat, Pray, Love* waarin de hoofdpersoon op zoek gaat naar zelfacceptatie, liefde en het doel van het leven. Je ziet de hoofdpersoon worstelen met het immanente wereldbeeld. Er moet meer zijn, dit verlangen wordt zo sterk dat ze vertrekt uit haar vertrouwde omgeving en op zoek gaat. Het boek en de film *Eat, Pray, Love* waren beide bestsellers in 2010. Boek en film vertolken op rake wijze de zoektocht van de postmoderne mens.

HET STADSKLOOSTER // PLAATS VOOR EEN ONTMOETING MET HET HEILIGE

Het klooster, in algemene zin, heeft een sfeer van voorbije eeuwen, waarin de mens verbinding zoekt met God. Een sfeer van verhevenheid en heiligheid. Heitink (2011) verwoordt het als volgt:

'Het besef van het heilige is binnen de katholieke traditie beter bewaard gebleven dan binnen het protestantisme. Calvijn bracht het begrip heilig over van het domein van de liturgie naar het gewone leven, dat geheiligd moest worden (...). Er vond een Beeldenstorm plaats. Daardoor werd het kaal in de kerk. Tussen de witgepleisterde muren en de naar boenwas ruikende banken voelt een mens zich door de leegte overvallen. Je mist er de geur van wierook. Het ritueel verschaalde, de liturgie werd verdrongen door de leer, hiërarchie maakte plaats voor reciprociteit, het ambt kwam binnen ieders bereik. (...) De mystieke sfeer verdween, je hoefde er niet langer op je tenen te lopen en protestanten zijn niet zo gewend om in deze ruimte de stilte in acht te nemen. (...) Het woord heilig heeft te maken met afzonderen, apart stellen, reserveren voor een hoger doel. Heilig zou ik de neerslag van het transcendente willen noemen.'

Het verlies van deze heiligheid binnen de protestantse traditie zou met het Stadsklooster weer terug kunnen keren. Er zou opnieuw een plek kunnen komen voor rituelen die passen bij de mens van nu en de uiting kunnen zijn van zijn religieuze beleving. Gezien het percentage van bijna 40% van de buurtbewoners dat zich voornamelijk verwant voelt met de christelijke levensbeschouwing, vermoeden wij dat het Stadsklooster ook voor hen een plek is waar zij uiting kunnen geven aan spirituele verlangens.

Het Stadsklooster biedt bezoekers de ruimte zich open te stellen voor de mogelijkheid van het christelijk geloof en de christelijke God. Mystieke ervaringen kunnen geduid worden en van betekenis voorzien. De mens kan het grotere verhaal ontdekken waarin hij/zij leeft.

PERSOONLIJKE ZOEKTOCHT

De mens is dus op zoek. Een ander kenmerk is dat deze zoektocht persoonlijk is. Als gevolg van een

proces van individualisering en privatisering is er grote nadruk komen te liggen op de persoon en diens authenticiteit. Van een eenheid des levens – het leven in een gemeenschap rond de kerk, waarin alles geordend was, waardoor iedereen zijn plaats wist, waar men elkaar kende en dezelfde normen en waarden deelde – naar een veelheid van deellevens, waarin de omgrensde samenleving uiteengevallen is. Heitink (2011: 309) typeert dit leven als volgt:

‘Het kleine gezin is verzelfstandigd ten opzichte van de familie, de wereld van het werk ligt vaak op grote afstand van de plaats waar mensen wonen, velen brengen hun weekenden elders door. Mensen vervullen uiteenlopende sociale rollen, nemen deel aan verschillende kringen, groeien ook levensbeschouwelijk uit elkaar en hebben weinig gemeenschappelijke ervaringen met hun burens en medekerkleden. (...) Vanuit een veeleisende buitenwereld trekken ze zich daarom in hun vrije tijd graag terug in hun beschermde privéwereld.’

Individualisering is nodig voor deze mens, wil hij zich staande houden. Er wordt veel van hem/haar gevraagd. Verplichtingen komen niet langer voort uit de sociale omgeving, maar ontstaan op basis van individuele instemming. Een cursus die past in dit plaatje is “assertiviteitstraining”, waarbij men leert “nee” te zeggen op vragen. Relaties moeten wederzijds nut hebben. Men denkt marktgericht over relaties, en dus ook over de kerk.

De spiritualiteit die past bij deze mens is die van de persoonlijke zoektocht. Velen ervaren het leven als leeg, vlak, het ontbreekt aan een hoger doel. Ze zoeken een directe persoonlijke ervaring van het heilige. Heitink (2011: 225-226) typeert dit zoeken als een zoeken naar heelheid, een hunkering naar levensverdieping, gepaard gaande met een streven naar gezondheid. Hierin komt het holistische mensbeeld, de eenheid van geest, ziel en lichaam, tot uiting.

Het empirische onderzoek *God in Nederland* bevestigt het bestaan van de nieuwe zoekreligiositeit (Heitink 2011: 227). Nederlanders zien religie als iets persoonlijks en niet als iets gemeenschappelijks. De meerderheid – zes op de tien Nederlanders – ziet zichzelf als gelovig. Andere kenmerken (Heitink 2011: 228-229) van de nieuwe spiritualiteit zijn onder meer: de hang naar rituelen (anders dan de vertrouwde), de nadruk op ervaren en beleven, en de religieuze verwijzingen in het seculiere leven.

HET STADSKLOOSTER // PLAATS VAN ANTWOORDEN OP HEDENDAAGSE VRAGEN

Vaak wordt de kerk getypeerd als degene die antwoorden heeft op vragen die men niet heeft. De mens gaat niet langer gebukt onder een negatief mensbeeld, de eindigheid van het bestaan is niet meer zo op de voorgrond als eeuwen eerder, zoals Stearns bepleit in zijn boek *Het gat in ons evangelie*. Het christelijk geloof houdt meer in dan een ticket naar de hemel, het Evangelie is veel breder. Door vast te houden aan de antwoorden van eeuwen eerder heeft de kerk haar relevantie voor de postmoderne mens deels verloren.

Heitink (2011: 79) signaleert in zijn boek dat de theologie na Augustinus een bepaalde kant is ingeslagen. De vroege kerk had een meer pluralistische visie op het offer van Christus. De orthodoxie heeft gekozen voor de lijn van Augustinus. De lijn van zonde en genade. Maar evenzo bijbels is de lijn van schepping-herscheping en slavernij-bevrijding. De lijn van Augustinus brengt een negatief mensbeeld met zich mee. Een beeld dat na de Verlichting niet meer het mensbeeld is van de gemiddelde Europeaan. Een andere visie naast Augustinus is die van Athanasius van Alexandrië (ca. 295-373). Deze traditie legt een sterke nadruk op de incarnatie, menswording van Jezus. ‘God is mens geworden, opdat de mens goddelijk zou worden,’ aldus Athanasius. Athanasius zag de menselijke natuur als een mogelijkheid. De mens heeft de potentie om naar God toe te groeien. Er is een continuïteit tussen schepping en verlossing van de mens. Door de nadruk op de incarnatie wordt ruimte gecreëerd voor een spiritueel leven dat de vervreemding van God overwint.

De nadruk op de incarnatie is in lijn met het evangelie van Johannes. Johannes begint zijn evangelie met ‘Het Woord dat vlees geworden is’ (Joh. 1:14). Ook de gelijkenis van de Ware Wijnstok geeft de spirituele verwevenheid weer van God en mens. De lijn van Athanasius past bij de op zelfontplooiing gerichte postmoderne mens. Daarnaast heeft deze zelfbewuste mens nauwelijks het besef dat hij in het reine moet komen met God.

Het Stadsklooster zou in haar theologie kunnen aansluiten bij de verschillende interpretaties van de betekenissen van het leven en sterven van Jezus Christus. Welke betekenis is evangelie (goed nieuws) voor de postmoderne zoeker? Van oudsher is het klooster verbonden met de christelijke traditie. Door de hele breedte van de traditie te omarmen, mits deze overeenkomt met de boodschap van de Bijbel, voorkomt zij een eenzijdige visie te omarmen.

Naast een betere aansluiting op de postmoderne zoeker in het algemeen, kan het Stadsklooster ook ingaan op persoonlijke vragen. Zie meer hierover onder “Het Stadsklooster; plaats van inwijding in het christelijk geloof”.

MOBILITEIT

De mens is dus zelfstandig op zoek en heeft daarnaast verschillende deellevens. De mens is ook veel mobieler geworden. Hij werkt vaak in een andere plaats dan waar hij woont en de weekenden brengt hij ook vaak elders door. Het committeren aan een gemeenschap is daardoor ook veranderd. In veel gevallen verbinden mensen zich aan een gemeenschap voor een bepaalde taak of een bepaalde periode, bijvoorbeeld voor de duur van een cursus. Heitink (2011: 313) noemt dit verschijnsel “partiële identificatie”. Er is een diversiteit aan beleving onder mensen van een gemeenschap, waardoor velen zich nooit helemaal binnen de gemeenschap kunnen thuisvoelen. Samenkomen gebeurt hierdoor meer incidenteel en bij gelegenheid. De mobiele mens kan zich ook veel makkelijker committeren aan een gemeenschap of groep buiten zijn woonplaats. Daarnaast ontstaan ook steeds meer netwerkachtige verbanden waarin mensen met eenzelfde interesse op een bepaald gebied deelnemen.

HET STADSKLOOSTER // PLAATS VAN EEN MOBIELE GEMEENSCHAP

Een kerk is in de regel alleen op zondag op bepaalde tijden open. Maar de kans dat die tijden aansluiten bij de religieuze behoefte van de postmoderne mens is klein. Wat betreft het tijdstip: niet alleen de buurtbewoners van het Stadsklooster moeten zich op door hen gewenste tijden naar het klooster kunnen begeven, voor bezoekers van buiten de stad geldt hetzelfde. Wat betreft de activiteiten kan het Stadsklooster ook een breder scala aan activiteiten aanbieden, die afgestemd worden op de bezoeker. Met het Stadsklooster kan meer van de cultuur worden uitgegaan en daarop worden afgestemd. Door-
nenbal (ND 2013) noemt het ideaalplaatje van de kerk een mobiel beeldhouwwerk:

‘Idealiter is de kerk als een mobiel beeldhouwwerk: bewegelijk en voortdurend op zoek naar een optimale aansluiting bij de sociale en culturele omgeving, zonder daarbij te vervallen tot theologische oppervlakkigheid of wereldgelijkvormigheid.’

In het ideaalplaatje kan de bezoeker van het Stadsklooster aanhaken waar en wanneer hij/zij wil en ook bepalen welke mate van commitment hij/zij wil aangaan. Als we uitgaan van een gemeenschap zijn de mensen binnen de gemeenschap van het klooster identificatiefiguren. De manier waarop zij hun leven vormgeven, geïnspireerd door het voorbeeld van Jezus en andere bijbelse figuren, is als een voorbeeld voor de religieuze zoeker. Ook kan de zoeker een spiegel zijn voor de gepokt en gemazelde christen. Het leren is dus in beide richtingen. (Hierop gaan we verder in bij Het Stadsklooster // ec-clesiologie en sociologie).

Het Stadsklooster kan ook een netwerk bieden voor jonge christenen in de wijdere omgeving. Zij groeperen zich rondom een bepaald thema of bepaalde activiteit. Dit geeft het Stadsklooster de meer dynamischere betekenis van een beweging. Zij vereenzelvigd zich niet alleen met het gebouw, maar vertegenwoordigt ook een gedachtegoed. Een gedachtegoed dat zich verhoudt tot de hedendaagse cultuur. De ene keer zal zij zich met de cultuur mee bewegen, dan andere keer biedt zij een spiegel, een tegenbeweging.

ONTBREKEN RELIGIEUS REFERENTIEKADER

Uit het onderzoek *God in Nederland* (Heitink 2011: 227-228) komt ook naar voren dat drie op de tien Nederlanders ervaring heeft met mystieke ervaringen. Men voelt zich diep persoonlijk geraakt door het heilige. De beleving van emoties heeft altijd een cognitieve bedding nodig om tot verstaan te komen. Christenen die van kleins af aan opgevoed zijn in de christelijke mores, kunnen religieuze ervaringen duiden aan het eigen referentiekader dat zij in hun opvoeding hebben meegekregen. Maar we zien in deze samenleving steeds minder religieuze opvoeding. Met als gevolg dat de mens van nu wel ervaringen heeft, maar deze niet kan duiden. De postmoderne mens heeft geen kennis van de bronnen (Heitink 2011: 229) en kan daardoor zijn ervaringen geen plaats geven in zijn leven. Pas als men een religieuze ervaring kanaliseren en men kan verwoorden wat men beleeft, kan men komen tot zingeving.

HET STADSKLOOSTER // PLAATS VAN INWIJDING IN HET CHRISTELIJK GELOOF

Het ontbreken van een religieus referentiekader vraagt om een inwijding in het geheimenis van het christendom. Deelnemen aan het ritueel van een geloofsgemeenschap kan hierbij een belangrijke steun vormen (Heitink 2011: 285). Ook bij de interpretatie van religieuze ervaringen heeft de hedendaagse mens, die het religieus referentiekader mist, hulp nodig. In het boek van Mirjam van Biemen, *In stilte. Retraites in Nederland en België*, was dit één van de dingen die opviel. In vergelijking met andere religies blijkt dat het christendom teveel uitgaat van een gelovig interpretatiekader. De gasten van de christelijke retraite, beschreven in het boek, worden niet ingewijd, gecoacht, maar zijn toeschouwers. Dit in tegenstelling tot de in het boek beschreven andere religies en stromingen die dat beter deden.

Dit inwijden in het christelijk geloof door persoonlijke gesprekken, cursussen en deelname aan rituelen past heel goed bij een vorm als het Stadsklooster. Deze manier van christelijke presentie sluit ook goed aan bij de behoefte aan coaching op het gebied van onzekerheid op het existentiële niveau.

Ook Sake Stoppels (VU 2012) onderkent het belang van inwijding; in een college "Praktische theologie van de cultuur" verwoordde hij het als volgt: 'Als je geen mentoren of iets dergelijks hebt, die je inwijden in de kerk, dan kun je het wel schudden.' Dan zie je een verstaanskloof tussen de postmoderne mens en de religieuze betekenisgeving, die niet wordt overbrugd.

BESTAANSANGSTEN

Paul Tillich (Heitink 2011: 267-268) beschrijft een spanning in de mens die op zichzelf is teruggeworpen. Hij heeft geen bestaansrecht in God die hem bedacht en creëerde. Ook geen geliefd zijn, of geworteld zijn in deze God. De mens moet om geestelijk gezond te blijven zichzelf zijn, maar zich ook aan de wereld om zich heen toevertrouwen. Deze spanning noemt Paul Tillich 'De moed om te zijn'. De mens leeft in de spanning tussen opgaan in de wereld en zich terugtrekken uit de wereld. Tillich benoemt beide polen met de begrippen "individualisatie" en "participatie". Als we kijken naar de ontwikkeling van het "zelf" in de huidige tijd: door de nadruk te leggen op de eigen uniciteit gaat dit ten kosten van de andere pool: een gezonde omgang met de sociale omgeving. Maar ook een eenzijdige gerichtheid op de andere pool: het helemaal opgaan in anderen, is ongezond. De twee polen hebben een wisselwerking. Naarmate de mens zich open durft te stellen aan een leven in samenhang met anderen, wordt hij meer zichzelf. Wat op zijn beurt tot gevolg heeft dat de mens zich daardoor meer aan anderen en zijn omgeving durft toe te vertrouwen. Volgens Tillich, stelt Heitink, ligt de diepste grond van menselijke ontwrichting op het existentiële niveau. Hoe de mens in het leven staat, is van invloed op hoe hij omgaat met angst, eenzaamheid, schuldbesef, gebrokenheid en eindigheid van het mense-

lijk leven. Ook een andere bestaansangst zien we in de samenleving opkomen, blijkt een citaat van Gerhard Schulze (Oevermans 2006: 26). Deze Duitse socioloog onderzoekt in een dikke studie de gevolgen van het doorzetten van de belevenissamenleving. Hij constateert dat in een belevingssamenleving alles draait om het realiseren van het eigen levensproject. Schulze constateert dat bindingen vluchtiger worden en dat mensen in een belevenissamenleving zich vaker afvragen of ze wel goed bezig zijn. Of ze wel werkelijk vervulling vinden. Biedt mijn leven wel die intensiteit die ik zoek?

HET STADSKLOOSTER // PLAATS VAN BEDDING IN HET GROTE VERHAAL VAN GOD

Het Stadsklooster kan zich profileren als levenscoach. Omdat er een grote druk is ontstaan op het project van het leven, heeft de mens reflectie nodig op zijn/haar leven. 'De tragiek is dat er van de verbondenheid met al het levende iets wordt gevraagd, te weten, de onthulling van de zin van het leven, dat ze niet kan geven.' (Zijlstra 2007:74) Het is belangrijk de reflectie op het leven, en de daarmee samenhangende zoektocht naar het grotere verhaal, te beginnen bij het aardse leven om uiteindelijk dit aardse leven een plek te geven in Gods grote verhaal. Victor van Heusden (2013) verwoordt het als volgt in zijn gesprek met ons: 'De volgorde is eerst humaniteit, dan spiritualiteit.' Als (de medewerker van) het Stadsklooster zich in eerste instantie opstelt als medemens en uitgaat van de gedeelde humaniteit ontstaat er een verbondenheid, die vervolgens op een hoger plan kan worden getild door het levensverhaal te verhouden tot Gods grote verhaal.

TIJDSBESTEDING

Ook wat betreft de tijdsbesteding zijn er grote verschuivingen waar te nemen. Dit wordt raak geïllustreerd door het volgende citaat van Oevermans (2006). Hij citeert in het boek *Het tegood van K.H. Miskotte. De actuele betekenis van zijn denken voor de gereformeerde theologie* de Twentse filosoof Hans Achterhuis, die in het opstel *Werelden van tijd* ingaat op de globalisering. Hij bekijkt de globalisering vanuit een culturele invalshoek: 'De ordening van de menselijke tijdelijkheid behoort tot de meest centrale aspecten van een cultuur.' Achterhuis' stelling is dat de moderne tijd slechts lege tijd laat zien tegenover gevulde tijd die kenmerkend is voor religies en premoderne culturen:

'Tijd wordt daar (*red.*: in religies en premoderne culturen) gestructureerd volgens vaste gebeurtenissen; de ritmes van tijd doordringen het hele menselijk leven en geven er zin aan. Tijd wordt hier existentieel beleefd als een uitdrukking van eigen identiteit, als een maatschappelijke overkoepelende invulling van de persoonlijke levenstijd. Er is geen lege, naakte tijd die voor willekeurig welke manifestatie of beleving kan worden gebruikt.'

Velen in christelijke kring zijn opgegroeid met het besef dat levenstijd genadetijd is. Tijd om tot geloof en bekering te komen. Een dergelijk tijdsbesef is volkomen verschillend van een levensopvatting waarin alles draait om het zo leuk mogelijk inrichten van het eigen leven. Deze manier van tijdsinvulling heeft de kerkelijke mens niet overgeslagen. Ook in de kerk is deze manier van tijdsbesteding volop aanwezig, met name onder de jeugd en jong-volwassenen, getuige onze persoonlijke ervaringen binnen het jeugdwerk in de kerk.

HET STADSKLOOSTER // PLAATS VAN ERVAREN

Het Stadsklooster doet er goed aan in te spelen op de leuke-dingen-doen-ontwikkeling, wil zij aansluiten bij de postmoderne mens. Dit resulteert in het aanbieden van ervaringen. Vanaf het schenken van een goede kop koffie tot de organisatie van een stilteviering. Door de reclame-uitingen in de vercommercialiseerde samenleving, zijn producten en diensten ervaringen geworden, behorend bij een bepaalde lifestyle. Zeker bij de activiteiten die een drempelfunctie (laagdrempelige activiteiten) vervullen in het Stadsklooster is dit belangrijk. Daarnaast is het belangrijk bij alle activiteiten kwaliteit te bieden en een bepaalde esthetiek. Dit bleek ook de ervaring te zijn van onder andere Henk Bouma, Victor van Heusden en Karel Smouter, die wij interviewden (zie het volgende hoofdstuk).

Maar het klooster kan ook tegenwicht bieden aan deze ontwikkeling, door tijd te structureren volgens vaste gebeurtenissen, zodat er houvast door verkregen kan worden. Mensen vinden het verblijven in een klooster vaak heel verrijkend, getuige de artikelen, boeken en tv-series die hierover verschenen zijn. Mede door de vaste structuren die daar worden geboden middels de vieringen, gebeden en maaltijden. Aandacht voor duurzaamheid (een hit in ons buurtonderzoek) en dergelijke kan een heilzaam tegenwicht bieden aan de belevingscultuur waar wij allemaal deel van zijn.

DEEL 3: HET STADSKLOOSTER // BESTAANDE INITIATIEVEN

Wat zijn de aandachtspunten voor het in wording zijnde Stadsklooster Rotterdam met inachtneming van de menskracht en de mogelijkheden van het gebouw, op basis van onderzoek naar bestaande soortgelijke initiatieven elders in Nederland of eventueel daarbuiten?

Om een antwoord te kunnen geven op deze deelvraag hebben we betrokkenen bij reeds bestaande initiatieven geïnterviewd. Dit betreft de volgende personen:

Broeder Frans Wils - Stadsklooster Westeinde Den Haag

Christa Ludwick-Rietkerk - Christelijk studiecencentrum I' Abri

Victor van Heusden - Bezinningshuis De Spil

Karel Smouter - De Warmoestuyn (Stadskloosterinitiatief in Amsterdam)

Catharina Rodenburg - Youth with a Mission Frankrijk

Frank Mulder - Woongemeenschap Overhoop Utrecht

Henk Bouma - London City Mission

Hendrine Horden - fervent bezoeker van Taizé

De initiatieven zijn geselecteerd op grond van één of meer van de volgende kenmerken: leefgemeenschap; met een functie voor de buurt en/of spirituele zoekers elders in het land; in de stad. In bijlage 2 is de volledige uitwerking van alle interviews opgenomen. Hieronder volgen de belangrijkste conclusies die uit de gesprekken naar voren kwamen in relatie tot bovenstaande onderzoeksvraag, en met het oog op aanvullende aandachtspunten die voor het Stadsklooster Rotterdam van belang zijn. Steeds wordt hierbij het initiatief en de persoon vermeld waaraan de opvatting is ontleend. Uit dit geheel aan conclusies zijn ook bouwstenen voor de visie van het Stadsklooster gedestilleerd, deze bouwstenen staan in het slothoofdstuk van dit rapport.

Tijdens het verwerken van alle data die de interviews hadden opgeleverd, sprongen een aantal thema's eruit: identiteit, context, kwaliteit, leefgemeenschap, financiële middelen, betrokkenen, vormen en de metafoer "Stadsklooster". De aandachtspunten staan dan ook rondom deze thema's gegroepeerd.

IDENTITEIT

Alleen in de oprechte ontmoeting met de ander kan er iets gebeuren, alleen dan kan er werkelijk sprake zijn van echt contact. *(Frans Wils, Stadsklooster Westeinde)*

Het christelijk geloof mag worden gecommuniceerd als objectief waar en de Bijbel beschouwd als Gods boodschap tot de mens. Dit houdt in dat het christelijk geloof op basis van de Bijbel kan worden verdedigd en dat eerlijke vragen welkom zijn. *(Christa Ludwick, I' Abri)*

Omdat het christelijk geloof waar is, heeft zij een boodschap voor de hele wereld en niet slechts

voor een aantal ingewijden. Activiteiten mogen dan ook een christelijk perspectief op kunst, politiek en sociale wetenschappen laten zien. *(Christa Ludwick, l' Abri)*

Een relatie met God wordt zichtbaar wanneer een mens door genade vrij is om voluit mens te zijn in zijn of haar leven. Dit in tegenstelling tot het leven in hoger sferen of met een negatieve kijk op de wereld. Maar de realiteit van de zondeval moet wel serieus worden genomen; totdat Christus terugkomt, zal de mensheid en de rest van de schepping leven in gebrokenheid. *(Christa Ludwick, l' Abri)*

Eerst humaniteit/het aardse, dan spiritualiteit. Zelfkennis gaat vooraf aan Godskennis. Help gasten de goede vraag te vinden, datgene waar ze ten diepste mee zitten, en probeer hen hier vervolgens mee bij God te brengen. *(Victor van Keusden, De Spil)*

Je moet iets niet doen om populair te kunnen zijn. Maar je moet doen wat jij vindt/ervaart dat je moet doen. Wie daar op afkomt is welkom. *(Victor van Keusden, De Spil)*

Communiceer helder je eigen identiteit, want daar komen mensen op af die zich erin herkennen. De uitdaging is expliciet en uitnodigend tegelijkertijd te zijn. De christelijke spiritualiteit biedt een alternatief voor de spiritualiteit die je bijvoorbeeld vindt bij yoga. Christelijke spiritualiteit brengt je niet alleen dicht bij jezelf, maar ook bij de mensen om je heen. *(Karel Smouter, De Warmeestuin)*

De plek die je creëert, moet een plek zijn waar je zelf ook graag naartoe gaat. Als je jezelf er niet geestelijk thuis voelt, kun je het beter niet doen. *(Karel Smouter, De Warmeestuin)*

De scheidslijnen van wat bij het Koninkrijk van God hoort en wat niet zijn niet goed te zien. Gods Koninkrijk kan zichtbaar worden in allerlei dingen die je als woongroep – of Stadsklooster – kunt ondernemen, bijvoorbeeld in een open buurtmaaltijd. Je bent wel anders, maar iedereen mag meedoen: een open contrastgemeenschap. *(Frank Mulder, Overhoop)*

Denk goed na over de dingen die vanuit de context tot je komen: wat doe je wel, wat doe je niet? Kies voor een open houding. Bijvoorbeeld: accepteer een yoga-klas, maar doe dan wel met een aantal christenen mee, zodat je er je eigen inbreng in kunt bieden. *(Kenk Bouma, London City Mission)*

Zet veel in op christelijk personeel en laat de ruimte zo neutraal mogelijk. *(Kenk Bouma, London City Mission)*

Ga voor een open houding, maar wel vanuit een christelijke identiteit en met het oog op behoud van die identiteit. *(Kendrine Korden, Taizé)*

Openheid is belangrijk, naar God en mensen toe, maar ook openheid voor creativiteit. *(Catharina Rodenburg, Youth with a Mission)*

Gebed is belangrijk en gaat aan alles vooraf. *(Catharina Rodenburg, Youth with a Mission)*

CONTEXT

Om de levens- en geloofsvragen van de (postmoderne) mens serieus te kunnen beantwoorden, is het belangrijk zelf goed onderlegd en belezen te zijn. Het is belangrijk de huidige tijd te begrijpen en te snappen waar mensen “zitten”. Elke medewerker/vrijwilliger kan daarin een eigen specialisme hebben, in plaats van dat iedereen het schaap met de vijf poten is. *(Christa Ludwick, l' Abri)*

Bij het vormgeven van het programma dat je aanbiedt, is het belangrijk je af te vragen: wat leeft er op dit moment? Door de media, gesprekken op het schoolplein, verjaardagspraatjes, et cetera, kom je veel te weten. *(Christa Ludwick, l' Abri)*

De betrokkenheid op het praktische leven en het doordenken van vragen en issues, het cognitieve, zijn altijd met elkaar verbonden. Met de hulp van God mag je een boodschap hebben voor de werkelijkheid van alle dag. *(Christa Ludwick, l' Abri)*

Gastvrijheid is belangrijk. Lekker eten, gezelligheid, een warme ruimte, een goede ontvangst, et cetera vormt een belangrijk element in de basis voor een goed gesprek. *(Christa Ludwick, l' Abri)*

Maak je doel heel duidelijk en spreek elkaar daar als interne groep op aan. Wie wil je zijn? Voor wie? Waarom? Krijg dergelijke vragen helder. Of het project wel of niet slaagt, is dan afhankelijk van het al dan niet behalen van de doelstelling. Wees daarin duidelijk over hetgeen je het met elkaar eens bent én over hetgeen je het niet met elkaar eens bent, waar de ruimte zit. *(Karel Smouter, De Warmoestuin)*

Een te ontplooiën initiatief moet voldoen aan de behoefte van mensen op een dieper niveau dan zij zichzelf kunnen voorstellen. Hiervoor is het belangrijk cultureel gevoelig te zijn en te weten wat er bij mensen leeft. *(Karel Smouter, De Warmoestuin)*

Verdiep je goed in de wijk. Als dat bijvoorbeeld betekent dat je halal moet koken, dan moet je dat doen. Anders komen de mensen niet. *(Kenk Bouma, London City Mission)*

Het is belangrijk je goed te beseffen welke rol je hebt. Bijvoorbeeld: als je activiteiten voor de buurt organiseert of gesprekken met gasten voert, is dat wat anders dan een hulpverlener voor hen zijn. Schoenmaker blijf bij je leest, zou je kunnen zeggen. *(Frank Mulder, Overhoop)*

Er is in de huidige tijd meer openheid naar het christendom, en naar andere religies, dan bijvoorbeeld 25 jaar geleden. *(Frans Wils, Stadsklooster Westeinde)*

Het is de kunst bezoekers hun verhaal te laten vertellen en helder te krijgen wat hun vragen zijn, en dit vervolgens te relateren aan het verhaal van God en Jezus. *(Victor van Keusden, De Spil)*

Uiteindelijk gaat het mensen om "zin", om vragen als: heeft het leven zin? Maak ik wat uit? *(Victor van Keusden, De Spil)*

Wees naar buiten toe cultuurgevoelig. Pas je aan aan het leefritme, en dergelijke, om je heen. *(Catharina Rodenburg, Youth with a Mission)*

Laat mensen rituelen en vormen aandragen en kijk of je die kunt integreren in bijvoorbeeld je vieringen, zodat het iets van mensen zelf wordt en zij zich thuisvoelen. *(Kendrine Korden, Jaizé)*

KWALITEIT

Je kunt niet alles van tevoren plannen of bedenken, vaak komen initiatieven "gewoon" op je pad, bijvoorbeeld vanuit contacten die er zijn of ontstaan. Naarmate het aantal activiteiten groeit, groeit het belang van een goede organisatie daarvan mee. *(Frans Wils, Stadsklooster Westeinde)*

Bezuinig niet op schoonheid; zeker in de stad is het belangrijk dat iets er goed uitziet. Dat staat of valt ook met de mensen die het concept uitvoeren. Je hebt goede mensen nodig die het kunnen

dragen, die weten wat ze doen. *(Karel Smouter, De Warmoestuin)*

Als je horeca-activiteiten ontplooit, moet het goed zijn. Geen koffie die uren op een plaatje pruttelt, maar als Starbucks op vijfhonderd meter afstand zit, moet je beter zijn dan zij. Je moet meer bieden, zodat de klanten naar jou komen. Bijvoorbeeld door extra aandacht voor de klant, een leuke en artistieke omgeving en fijne stoelen. In de presentatie moet alles perfect zijn. Dat betekent dat je duidelijk “nee” moet zeggen tegen mensen die nog wel wat op zolder hebben liggen, wees juist pro-actief in wat je van mensen vraagt. *(Kenk Bouma, London City Mission)*

Er moeten mensen de baas zijn in je café die er passie voor hebben en weten hoe het moet. Sowieso is het zo dat medewerkers een belangrijk onderdeel vormen van wie je bent als initiatief. De goede mensen op de goede plek; iedereen heeft zijn eigen talenten. Begin daarom ook niet low-profile, het moet meteen goed zijn. Je kunt wel uitbreiden, maar wat er de eerste dag staat als mensen binnenkomen moet kloppen, anders komen ze niet meer terug. Goed nadenken dus hoe je investeert. *(Kenk Bouma, London City Mission)*

Eenvoud en soberheid zijn belangrijk voor de kloosterbeleving, maar het moet wel kwaliteit hebben (geen “sjofele” aankleding). *(Kendrine Korden, Jaizé)*

LEEFGEMEENSCHAP

Leven met elkaar vraagt om een periode van elkaar goed leren kennen, waarin ook kan blijken dat het niet past. Duidelijke afspraken, een open verstandhouding en behoud van een privéleven naast het gezamenlijk leven met elkaar zijn absoluut nodig. *(Christa Ludwick, l' Abri)*

De keerzijde van een woongemeenschap kan zijn dat je zoveel met elkaar bezig bent, dat het heel moeilijk is de focus naar buiten te houden. Dat is ook bijna niet te voorkomen; tenzij je echt concreet, zoals de monniken vroeger deden, werken en leven helemaal met elkaar verbindt, is dat lastig. Een woongemeenschap is in ieder geval geen voorwaarde voor het slagen van je Stadsklooster. Een haalbare optie voor het Stadsklooster Rotterdam zou een leefgemeenschap kunnen zijn van mensen die in de buurt van de kerk wonen, op zichzelf, en dan op vaste tijden met elkaar bidden of voor andere activiteiten bij elkaar komen. “Holding each other lightly”. *(Karel Smouter, De Warmoestuin)*

Je moet je best blijven doen naar buiten te treden en steeds zin maken om nieuwe mensen te ontmoeten. Als je een community bent, kost dit extra moeite. Je doet minder snel iets in de buurt, want je bent met elkaar. *(Catharina Rodenburg, Youth with a Mission)*

Het stellen van grenzen en bewaken van rust is belangrijk, omdat dit soort werk geen negen-tot-vijf baan betreft, en er altijd wel iets is dat om (dringende) aandacht vraagt. *(Catharina Rodenburg, Youth with a Mission)*

Visievorming is noodzakelijk: een en ander moet duidelijk worden uitgesproken, zodat je ook van elkaar weet wat je van elkaar kunt en mag verwachten (binnen een woongroep). Dat helpt ook voorkomen dat je vooral op elkaar gericht raakt en je visie en missie voor de omgeving naar de achtergrond laat verdwijnen. Zonder gemeenschapseffect wordt het Stadsklooster eerder een buurthuis. Al woont er maar één echtpaar, dan kun je al elke avond een gebed hebben bijvoorbeeld. Een huis tegenover het klooster, waar gasten kunnen verblijven, zou een goede tussenoplossing kunnen zijn, omdat er in het klooster zelf geen gastenverblijven kunnen worden gecreëerd. Het is het onderzoeken waard. *(Frank Mulder, Overhoop)*

FINANCIËLE MIDDELEN

Als het enigszins kan, mag geld niet de doorslag geven, of de hoofdrol spelen, bij activiteiten die op je pad komen en/of die je wilt ontplooien. Maar handig zijn met geld, en mogelijkheden zoeken, is wel een pré. *(Frans Wils, Stadsklooster Westeinde)*

Het is belangrijk dat mensen die je initiatief financieel steunen ook een persoonlijk belang ervaren. Op het moment dat zij het zelf belangrijk vinden en er ook zelf aan deelnemen, wordt het ook echt iets van henzelf. *(Victor van Keusden, De Spil)*

Bid dat God je werk ook financieel wil zegenen. Bedank mensen die je met een gift steunen persoonlijk met een brief of maaltijd. *(Christa Ludwick, l' Abri)*

Een beroep doen op bedrijven is een optie, als er voldoende meerwaarde kan worden aangetoond voor de wijk waarin de medewerkers wonen of het bedrijf is gevestigd, dan zijn ze best bereid om bij te dragen. *(Kenk Bouma, London City Mission)*

BETROKKENEN

In het selecteren van vrijwilligers zijn degenen die zelf ook veel vragen hebben ook geschikt voor het spelen van een rol in de zoektocht van een ander. Al te makkelijke antwoorden, evenals stokpaardjes, worden zo makkelijker vermeden. *(Victor van Keusden, De Spil)*

Het is belangrijk mensen te betrekken in je initiatief. "Belonging" staat voorop, "behaving" en "believing" komen later. *(Karel Smouter, De Warmoestuin)*

Een goed team en goed leiderschap is onontbeerlijk. Dat iedereen van je team de missie en visie onderschrijft is belangrijk, maar daarbinnen moet verschil van mening mogelijk zijn. "Agree to disagree", en de eindverantwoordelijke neemt de uiteindelijke beslissing. *(Catharina Rodenburg, Youth with a Mission)*

Mensen willen graag iets voor je doen. Sommigen zijn heel eenzaam omdat niemand in de wereld ooit iets aan ze vraagt. Ga daarom niet iets vóór mensen doen, maar zorg dat je kwetsbaar wordt of op gelijk niveau komt, zodat ze voor jou dingen kunnen doen. Dat is eigenlijk moeilijker ook dan iets voor mensen organiseren. *(Frank Mulder, Overhoop)*

Investeer in relaties; laat relaties ontstaan en deel verantwoordelijkheden, zodat je niet zelf het middelpunt blijft waar alles om draait. Durf zo los te laten en niet overal zelf bij betrokken te zijn, vertrouw erop dat het goed komt. Uiteraard ben je wel sturend vanaf de zijlijn aanwezig en weet je wat er gebeurt. Zo kan een gemeenschap blijvend bestaan. *(Kenk Bouma, London City Mission)*

Denk met de stuurgroep goed na over de vier stappen die Peck, in zijn boek *The different drum*, noemt in het worden van gemeenschap (die van pseudocommunity, chaos, emptiness en true community). Iedere nieuwe gemeenschap zal ook door conflicten heen moeten. *(Kenk Bouma, London City Mission)*

VORMEN

Met de Reformatie zijn we veel vormen van geloofsuiting kwijtgeraakt (kaarsen branden, knielen, et cetera). In de zoektocht naar begaanbare vormen van gelovig zijn, is het goed deze uitingen terug te halen, met een eigen, relevante invulling. *(Victor van Keusden, De Spil)*

METAFOOR “STADSKLOOSTER”

De naam is een heel belangrijk aandachtspunt; welke metafoor past? Waak voor al te grote pretenties vanwege de naam “klooster”. (*Karel Smouter, De Warmoestuin*)

De naam “Stadsklooster” kan een goede naam zijn als deze niet wordt geassocieerd met geslotenheid, maar met een leuke omgeving van ontmoeting, waar identiteit, spiritualiteit en actie een plek in hebben. (*Victor van Keusden, De Spil*)

DEEL 4: HET STADSKLOOSTER // ECCLESIOLOGIE – SOCIOLOGIE

Welk ecclesiologisch model en visie op de verhouding van de kerk ten opzichte van de samenleving, verkregen uit literatuuronderzoek, is bruikbaar voor de gemeenschap van het Stadsklooster Rotterdam?

In dit deel van het onderzoek richten we ons op een, voor het Stadsklooster, geschikte ecclesiologische vorm en houding ten opzichte van de samenleving. We beantwoorden de bijbehorende deelvraag van ons onderzoek in een tweetal hoofdstukken. Allereerst kijken we naar de huidige situatie van de kerk en de leerpunten daaruit voor het Stadsklooster, die samen met nieuwe metaforen input en richting geven aan de ecclesiologie van het klooster. Vervolgens kijken we naar de houding ten opzichte van de omringende cultuur: welke houding dient het Stadsklooster, ons inziens, aan te nemen?

DE ONTWIKKELING VAN DE KERK

Hoewel het Stadsklooster niet een kerk is in de gangbare betekenis van het woord, is het wel goed om van fouten en ontwikkelingen aangaande “de kerk” te leren. Daarom willen we in dit hoofdstuk allereerst inzoomen op de huidige situatie van de kerk an sich. Vervolgens willen we zoeken naar enkele andere metaforen dan “het instituut” om zo de kerk als het ware opnieuw uit te vinden; wel met dezelfde wortels, het Evangelie van Jezus Christus, maar in een andere vorm.

TYPERING VAN DE HUIDIGE SITUATIE

Dat de ontwikkeling van de kerk in Nederland niet rooskleurig is hoeven we hier niet te verdedigen. Nederland is niet langer christelijk te noemen en de kerk is geen speler meer van groot formaat in de maatschappij. Doornenbal (2013) zegt hierover:

‘Je merkt dat steeds meer mensen buiten de kerk vervreemd raken van de christelijke boodschap, taal, moraal en instituties. Intern is er sprake van veel veranderingen en toenemende verschillen. Deze ontwikkelingen zorgen voor onzekerheid en spanningen in en tussen kerken en gelovigen. In deze situatie is het zinvol om deze basale vraag opnieuw te doordenken: Waarvoor is de kerk er eigenlijk – wat is haar missie?’

Persoonlijk denken we dat we in onze tijd middenin deze bezinningsslag staan. Steeds meer mensen in de kerk zien dat het anders moet. We zijn genooddaakt tot een andere manier van christen-zijn dan een eeuw geleden, toen de samenleving nog doortrokken was van het geloof.

Het volgende citaat van Jeff Woods geeft de situatie heel raak weer (Frost 2003: 68):

‘The church has sought to guide the spiritual lives of its members in very practical, reasonable ways. That sounds like a compliment. It’s not. Contrary to Western thought, spirituality is anything but reasonable and practical.’

Voor de jongere generatie ziet geloven als inspiratie om vanuit te leven. De kerk geeft veelal praktische adviezen, maar mist soms de bezieling. Een bezieling die het hele leven en de levenshouding kan doortrekken. Het is één ding om een vriend enthousiast te krijgen voor het onderwijs van Jezus en met hem te discussiëren over betekenisgeving en transcendentie; het is een heel ander iets om deze vriend

vervolgens mee te nemen naar de kerk. Zou dat niet veel meer in het verlengde van elkaar horen te liggen? Laat het Stadsklooster een plek zijn waar dit kan.

Kerken in het Westen veranderen, volgens Hirsch en Frost (2003), alleen maar de muziekstijl of introduceren een drumstel in de kerk. Maar contextualiseren is de taal, de verlangens, de lifestyle, de patronen en de visie op de wereld van de groep verstaan en de oude kerkelijke gebruiken hieraan aanpassen zonder een compromis te sluiten richting de boodschap van het Evangelie. Wanneer de kerken hun nadruk alleen blijven houden op de hierboven genoemde moderniseringsslag, werken ze nog steeds vanuit de veronderstelling dat de kerk nog in het hart van de cultuur staat. Wanneer zij daarvan blijven uitgaan, zullen al hun missionaire activiteiten en nieuwe initiatieven dit misverstand weerspiegelen.

Hirsch en Frost vergelijken de kerk met een stilstaand water, in Australië een “billabong” genaamd. Zij stellen dat, wil de kerk relevant blijven, zij regelmatig moet worden overspoeld door de oceaan, zodat er leven en diversiteit ontstaat. Daarom gaan wij op zoek naar nieuwe metaforen voor de kerk. Dat we in deze zoektocht niet alleen staan, illustreren de volgende citaten van M. Hoogendoorn uit een artikel in het Nederlands Dagblad van 8 april 2013.

‘Als kerkgemeenschappen hun gebouwen willen behouden, moeten ze inzetten op multifunctionaliteit.’

“Er is volop behoefte aan de kerk als ontmoetingsplaats,” stelde Herman Pleij, (emeritus hoogleraar historische Nederlandse letterkunde) kenner van de Nederlandse cultuur. “Dat is een kans die kerken nog te veel laten liggen.” (...) “Kerken zijn vanouds openbare ontmoetingsplekken. Nog steeds hebben ze die functie. Zo wordt onze nieuwe koning op 30 april in de Nieuwe Kerk in Amsterdam ingehuldigd. Dan is het een vergaderplaats voor de Staten Generaal.” Nu de zuilen zijn omgevallen, zijn Nederlanders op zoek naar houvast, zei Pleij. “Dat zie je aan de populariteit van canons. Mensen vinden steun in verkenningen van het eigen verleden. Markante houvasten worden geboden door de direct zicht- en tastbare omgeving, waarbij kerken van oudsher een prominente plaats innemen.”

“Boekhandels spelen al in op de behoefte aan een ontmoetingsplek,” zei Pleij. “Ze veranderen in een koffiëbar, waar ze hun klanten aan zich kunnen binden. De kerk kan ook een plaats zijn voor sociaal-culturele ontmoetingen. Die kans laten kerken nog te veel liggen.”

‘De voorzitter van de Vereniging voor Kerkrentemeesterlijk Beheer in de Protestantse Kerk, Peter de Lange, wees erop dat kerken in de middeleeuwen vaak als opslagplaats of bibliotheek dienden. Later werden ze steeds vaker alleen op zondag door de gemeente gebruikt. De Lange benadrukt het belang van weer kijken naar nieuwe mogelijkheden. (...) Hij voegde eraan toe dat de zoektocht naar multifunctionaliteit geen hobbyisme mag zijn. “Betrekt er tijd mensen bij die verstand hebben van kerkelijke regels en bouwkunde.”

Uit het bovenstaande kunnen we concluderen dat de gehele kerk in Nederland krimpt en dat haar manier van moderniseren weinig invloed heeft gehad op deze ontwikkeling. Omdat we met de stichting van het Stadsklooster met een schone lei kunnen beginnen (we starten van scratch af aan), is het volgens ons niet heel zinvol lang stil te staan bij eventuele fouten en oplossingen van de huidige situatie, maar kunnen we beter meer aandacht besteden aan nieuwe manieren van kerk-zijn. Dit willen we dan bij dezen ook doen.

NIEUWE ECCLESIOLOGISCHE METAFOREN

De kerk als instituut, als machtige speler in de maatschappij heeft zijn langste tijd gehad. We moeten op zoek naar nieuwe vormen van christelijk present zijn in de maatschappij. Stefan Paas spreekt van “tussenplaatsen” (2013: 10).

‘Er is behoefte aan plekken waar je, zonder de regie uit handen te geven, voorzichtig kunt experimenteren met religie. Het zijn plaatsen waar het meer gaat om ontmoeting en verkenning dan om resultaten. Tussenplaatsen zagezegd. Een voorbeeld is de Preek van de Leek. (...) Dit

soort tussenplaatsen zijn vermoedelijk voor veel mensen de enige plekken die hen in contact brengen met Bijbelverhalen en de christelijke traditie. Daarom zijn ze belangrijk voor een cultuur die heel voorzichtig zijn antireligieuze veren aan het verliezen is.'

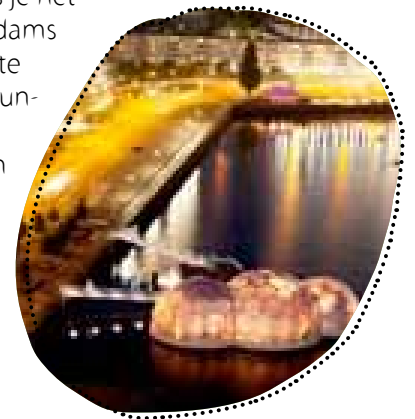
We stellen ons het Stadsklooster voor als zo'n tussenplaats, waar je rustig kunt experimenteren met de christelijke spiritualiteit. Om dit experimenteren in te bedden, willen wij het plaatsen in de christelijke traditie van eeuwen, binnen een eigentijds ecclesiologisch model. Toen wij op zoek gingen naar geschikte modellen, kwamen wij uit bij twee passende metaforen: het "drijvend paviljoen", voortbouwend op de visie van Doornenbal van de kerk als mobiel beeldhouwwerk, en "The Well", van Hirsch en Frost.

DRIJVEND PAVILJOEN

Doornenbal (2013) geeft de volgende metafoor voor de kerk, die van "mobiel beeldhouwwerk":

'Het boek Handelingen laat zien dat het tot de missie van de kerk behoort om de grenzen van de eigen subcultuur te overschrijden en relaties aan te gaan met andersdenkenden. Dat gelovigen hier uit zichzelf vaak weinig voor voelen en niet gemakkelijk toe komen, blijkt trouwens ook ondubbelzinnig uit ditzelfde Bijbelboek. En uit de latere kerkgeschiedenis, tot op de dag van vandaag. Idealiter is de kerk als een mobiel beeldhouwwerk: beweeglijk en voortdurend op zoek naar een optimale aansluiting bij de sociale en culturele omgeving, zonder daarbij te vervallen tot theologische oppervlakkigheid of wereldgelijkvormigheid.'

De uitleg van de metafoor die Doornenbal gebruikt vinden we zeer aansprekend. Alleen is het beeld, ons inziens, niet beweeglijk genoeg. Een beeldhouwwerk is versteend, ook als je het op een karretje zet zodat het mobiel wordt. Wij dachten meer aan een Rotterdams beeld (OBR 2013): de kerk als drijvend paviljoen. Een paviljoen op een geschikte plek, dat aansluit bij de behoeften van de bezoekers. Waar compartimenten kunnen worden verschoven, toegevoegd of verwijderd. Maar waar één compartiment altijd in het midden blijft staan, en waar de andere compartimenten aan vastgelegd worden, dit "basiscompartiment" is Jezus Christus. Het paviljoen is drijvend en stijgt en daalt daardoor automatisch mee met de waterspiegel. Dit kunnen we doortrekken naar het beeld van de aansluiting met de cultuur. De kerk is dynamisch, zij beweegt mee met de cultuur. Maar zij kan zelf wel haar eigen vorm bepalen, rondom een basis die stáát!

THE WELL

Bij het vak *Praktische Theologie van de Cultuur* aan de Vrije Universiteit dat gedoceerd werd door Sake Stoppels, werd een model van kerk-zijn gepresenteerd dat ons daarna niet meer losliet. Het is het model van The Well (de bron) op de uitgestrekte velden van Australië. De boeren daar gebruiken geen hekken, maar het vee verblijft altijd op een bepaalde afstand van de bron. Dit beeld wordt toegepast op de kerk. Een kerk zonder afbakeningen, met Christus als bron, waar mensen dichter of verder van af staan. Dit model wordt gebruikt door ds. Bas van de Graaf in de Jeruzalemkerk te Amsterdam. Toen we hem complimenteerden met het prachtige beeld, en de visie die erachter zit, wees hij ons op het boek *The shaping of things to come* van Hirsch en Frost. Hieronder het citaat uit het boek waar deze manier van kerk-zijn wordt uitgelegd (Hirsch, Frost 2003: 38):

'A useful illustration is to think of the difference between wells and fences. In some farming communities, the farmers might build fences around their properties to keep their livestock in and the livestock of neighboring farms out. This is a bounded set. But in rural communities where farms or ranches cover an enormous geographic area, fencing the property is out of the question. In our home of Australia, ranches (called stations) are so vast that fences are superfluous. Under these conditions a farmer has to sink a bore and create a well, a precious water supply in the Outback. It is assumed that livestock, though they will stray, will never roam too

far from the well, lest they die. This is a centered set. As long as there is a supply of clean water, the livestock will remain close by. Churches that see themselves as a centered set recognize that the gospel is so precious, so refreshing that, like a well in the Australian Outback, lovers of Christ will not stray too far from it. It is then a truly Christ-centered model. Rather than seeing people as Christian or non-Christian, as in or out, we would see people by their degree of distance from the center, Christ. In this way, the missional-incarnational church sees people as Christian and not-yet-Christian. It acknowledges the contribution of not-yet-Christians to Christian community and values the contribution of all people.'

In deze setting stellen wij ons voor dat in het Stads-klooster een groep betrokken christenen aanwezig is die relaties heeft met (nog)niet-christenen in een variëteit aan vormen. Sommigen kennen elkaar, anderen niet, maar het is een soort van web van relaties, die variëren in niveaus en intensiteit. Sommigen van de (nog) niet-christenen zullen dicht bij het punt staan zichzelf christen te noemen, anderen zullen dat absoluut niet willen. De bedoeling is deze relaties te versterken. Op deze manier zal het missionaire incarnatiemodel het beste werken. Christus staat in het centrum, de kern van dit model. De betrokkenen zullen gestimuleerd moeten worden om zich steeds dichtter naar deze kern te bewegen. De kern van wat men belijdt moet helder zijn, en geworteld in het onderwijs van Jezus. Van deze kern kan niet worden afgeweken, daar moeten de betrokkenen die het dichtst bij deze kern staan op toezien.

De kerk is dan dus helder in wat haar kern is, maar niet duidelijk afgebakend in waar de kerk ophoudt, in wie er binnen of buiten is. Bij Bonhoeffer zie je ook een soortgelijk streven. Volgens dr. A. Mosher (2009) vocht Bonhoeffer niet voor de puurheid van de kerk als een apart gezette exclusiviteit die alleen bestond uit ware gelovigen; hij vocht voor de puurheid van de kerk als de zichtbare representatie van Christus, die verlossing uitspreekt over de wereld. De kerk is zelf een stuk wereld. Maar om de kern helder te houden geeft Bonhoeffer (Dudzus 1972: 67) wel een voorwaarde aan de bron:

'De wereldlijkheid van de kerk heeft ongetwijfeld ook haar grens, die ernstig genomen moet worden. Die grens is haar christelijkheid. Binnen de grenzen van haar wereldlijkheid moet de kerk ook bezorgd zijn voor de zuiverheid van haar leden. Zij moet hen tot tucht aansporen. Zij moet de willekeur van de leden ieder afzonderlijk intomen (*red.*: een heldere kern). Zij moet zorg dragen voor de zuiverheid van de leer. Zij mag in de kerkdienst de politiek of het esthetisme niet de boventoon laten voeren. De predikanten mogen geen moralisten, geen demagogogen zijn, mogen niet paaps (*red.*: verkondigers van medebewerking van het heil) zijn. Een dergelijke houding overwint de wereld niet. Ook een geforceerde, opzettelijke wereldlijkheid, zoals men bij sommige theologen ziet, is uit den boze. Daarmee maakt men zich alleen maar verachtelijk en is men alleen maar in de slechte zin wereldlijk. Zo'n houding verraadt angst voor de wereld. In deze dingen zal de kerk fel bedacht moeten zijn op haar zuiverheid.'

Aangezien de kernleden de bron laten zien in hun houding, woorden en daden, is het belangrijk dat zij deze op een juiste manier laten zien, dat hun leven deze bron bevestigt en niet vervuilt. Het lijkt alsof door deze kanttekening er weer hekken om de bron worden geplaatst, maar dat is niet het geval. Bonhoeffer wil de kern, de bron puur houden.

In de setting van The Well is iedereen welkom. Iedereen is gelijk en iedereen heeft de genade van Jezus nodig. De kernleden zullen Jezus' lifestyle moeten laten zien aan de andere betrokkenen. Denk aan liefde, aandacht, barmhartigheid, vergevingsgezindheid, genadigheid, altijd de vrede zoekend. Iedereen mag erbij komen, of zijn/haar leven nu wel of niet op de rit is, hij/zij samenwoont of wat dan ook. "Belonging" (erbij horen) is een kernwaarde, en komt ons inziens vóór "believing" en "behaving", deze twee laatstgenoemde haken in elkaar.

De groei naar de kern toe is hetzelfde proces als groeien in discipelschap. Vanuit de relaties met de kernleden ontdekken mensen die verder van de bron staan de waarden die deze mensen voorstaan. Steeds meer op Jezus lijken gebeurt eerder in een gemeenschap dan dat dit zou gebeuren buiten een

gemeenschap. Dit heeft wel tot gevolg dat de levens van de kernteamleden meer impact hebben voor de kerk/het Stadsklooster als in een traditionele kerk. Nabijheid en transparantie zijn kernwaarden, dus zijn de houding en levenswijze van de kernleden van groot belang. Ook Bonhoeffer (Dudzus 1972: 66) heeft hier al meer dan een halve eeuw geleden iets over geschreven, wat wij een belangrijke aanvulling vinden op het bovenstaande:

‘Daar de kerk in de wereld en zelf een stuk wereld is, kan zij niet een gemeente van de heiligen aanschouwelijk willen maken. Wereldlijkheid betekent afzien van het ideaal van zuiverheid. Dat heeft niets te maken met secularisering. De kerk is van haar oorsprong af, als een stuk wereld, nooit zuiver geweest. Ook de oudste christenheid niet. Tenzij men de kerk verwacht met een religieuze gemeenschap (*red.*: een naar binnen gerichte gemeenschap) en het evangelie met het ideaal van een ervaring (*red.*: bevindelijkheid). (...) Men wil het aanschouwelijk maken in de heiligheid van mensen. Maar de kerk als wereld geworden gestalte van de openbaring mag daar niet aan toegeven. Zij mag zich niet voor zichzelf en voor de wereld willen rechtvaardigen. Haar rechtvaardiging komt van God. (...) Het afzien van zuiverheid brengt de kerk terug in de solidariteit met de zondige wereld. Zij weet beter wat wereld is. Zij verstaat de wereld dieper dan deze zichzelf verstaat. Door haar wereld-zijn moedig te belijden wordt de kerk juist vrij van de wereld, wordt zij christelijk. Voor de heilighdommen van de wereld heeft zij dan geen respect meer. Zij staat even vrij tegenover paria’s als tegenover de adel. Zij heeft haar plaats niet alleen bij de armen, maar ook bij de rijken, niet allen bij de vromen, maar ook bij de goddelozen. Allen zijn zij wereld. Beide groepen treedt zij met dezelfde onbevangenheid tegemoet. Van geen enkele levenssfeer mag zij zich verhouden, uit angst zichzelf te verliezen. Het geloof heeft de wereld totaal overwonnen, zowel voor de paria als voor de rijke. Alleen die kerk is helemaal vrij, die erkent dat zij wereldlijk is en ervan afziet *ecclesia perfecta* te zijn.’

De kerk hoeft volgens Bonhoeffer niet zuiver te zijn en afgezonderd van de wereld. Maar zou juist midden in de wereld moeten staan, haar eigen zwakheid belijdend. Daarmee geeft zij aan het ook alleen van Christus te verwachten. Dit geeft een ontspannende houding voor de vrijwilligers. Zij hoeven niets te bewijzen, recht te praten of een (schijn)heiligheid op te houden. Zij mogen voluit mens zijn. Want Jezus werd mens, om de mens voluit mens te maken, niet een engel of God zelf. Bonhoeffer verwoordt het als volgt (Mosher 2009):

‘There are two examples of approaches to the church: values and the church as a social community. The first fails because it begins with a character value (he emphasizes holiness) and ends with an ideal that is humanly inaccessible.’

Heiligheid is niet haalbaar voor een mens. De mens blijft menselijk en daarom beperkt. Maar God heeft de mens bedacht als menselijk, in afhankelijkheid van Hemzelf. Dit geeft ook de medewerker of vrijwilliger in het Stadsklooster een afhankelijkheid en een ontspannenheid. Een afhankelijkheid van Jezus Christus en een ontspannenheid omdat zij geen supermensen hoeven te zijn.

‘The second fails because the community “preserves the tradition” rather than the source being the primary influence.’

Dit tweede model waarvan Bonhoeffer aangeeft dat het niet levensvatbaar is, is het model van de sociologische ideologie, dat de mens steeds meer kan groeien, totdat hij zich heeft ontwikkeld als übermensch. Bonhoeffer benadrukt hier dat dit model los is geraakt van de bron. Dit heeft als gevolg dat het geen leven in zich heeft. Dit is het gevaar als het Stadsklooster Christus niet in de kern zet, de ideologie wordt een socialistisch denken, zonder een verbinding met het reddende werk van Christus:

‘Instead of the two models, Christ existing as church-community places the reality of the church in the revelation of redemption, and therefore only the concept of revelation can lead to the Christian concept of the church.’

Het enige levensvatbare model, plaatst Christus in het midden. Als de bron en tevens het hoofd van het lichaam van de kerk. Naar het beeld van Paulus uit de brief aan Efeze.

De kerk is dus geen gemeenschap van gelovigen die met elkaar samenkomen en het licht van Christus bezitten, maar zij is Christus op aarde. Zoals Christus op aarde kwam om de mensheid in Adam te

bevrijden, zo moet ook de kerk die bevrijdende notie brengen naar de wereld. Christus bracht het licht naar de (gehele) wereld. De kerk moet daarom niet handelen alsof zij dat licht bezit, maar zij moet het licht reflecteren de wereld in. Het Stadsklooster moet heel helder zijn over haar identiteit, zij vertegenwoordigt God in de buurt. Dit vereist een fijngevoeligheid wat betreft het zoeken van aanhakingspunten die goed nieuws vormen voor de buurt en andere bezoekers.

De rol van de het Stadsklooster zal niet alleen zijn het present stellen van Christus in de buurt en wijdere omgeving, maar ook mensen prikkelen hun persoonlijke zoektocht op te pakken. De beweging naar de bron toe, om in het beeld van The Well te blijven. Die zoektocht kan men maken aan de hand van de betrokken kernleden, maar ook alleen en op een eigen tempo.

HOUDING TEN OPZICHTE VAN DE CULTUUR

In 1951 publiceerde H. Richard Niebuhr, theoloog aan de universiteit van Harvard, een belangrijke studie: *Christ and Culture*. Daarin beschreef hij vijf houdingen van het christelijk geloof ten opzichte van de omringende cultuur. Deze verschillende houdingen zijn belangrijk te kennen en te evalueren. Op die manier kan de juiste houding ten opzichte van de cultuur worden gekozen. Dit geeft een focus in de omgang met niet-gelovigen; de wijze waarop zij tegemoet worden getreden; de manier waarop de kernteamleden van het Stadsklooster zich tot hen verhouden. De vijf houdingen zijn als volgt uitgewerkt door McGrath (2002: 35-41).¹

VIJF POTENTIËLE HOUDINGEN

1. JEZUS TEGENOVER DE CULTUUR

Christenen met deze houding zien de geschiedenis als het verhaal van een christelijke cultuur die niet naast, maar tegenover de - heidense - cultuur staat en deze uiteindelijk zal verslaan. Volgens deze benadering dient de wereld beschouwd te worden als een omgeving die vijandig staat tegenover het christelijk geloof en leven. Het ontstaan van de monastieke beweging moet begrepen worden uit deze achterdochtige kijk op de wereld. Toen het christelijk geloof onder Constantijn geaccepteerd werd en uitgroeide tot de staatsgodsdienst, volgde na niet al te lange tijd de kloosterbeweging. Zij protesteerde tegen de al te gemakkelijke, toenemende aanpassing tussen kerk en staat. De kloosters beschouwden zichzelf als centra van authentiek christelijk geloof, als eilanden te midden van de verleidingen van macht en weelde, plaatsen waar het ware christelijke visioen kon worden nagestreefd. Boeken over kloosterspiritualiteit spraken van het najagen van 'minachting van de wereld', dat wil zeggen een opzettelijke verwerping van de verleidingen die de wereld biedt, omdat men deze als belemmering voor het heil en de persoonlijke geestelijke groei zag. De enige gegarandeerde manier om gered te worden was terugtrekking uit de wereld.

2. JEZUS IS VAN DE CULTUUR

Culturele christenen zien de geschiedenis als het verhaal van de ontmoeting tussen Gods Geest en de natuurlijke werkelijkheid. Ze zien Jezus Christus als de grote verlichte leraar, degene die iedereen in een cultuur kan leiden tot het verkrijgen van wijsheid, morele perfectie en vrede. De moraal van het

¹ We hebben verschillende uitwerkingen van Niebuhr gezien; wij houden die van McGrath aan. Op grond van andere uitwerkingen, zou je op een andere voorkeur kunnen uitkomen. We beargumenteren voldoende waarom we kiezen voor houding 3.

Nieuwe Testament moest niet worden beperkt tot de christelijke subcultuur, maar doorbreken in de omliggende cultuur. *Deze christenen beweren dat christelijke authenticiteit te vinden is langs de weg van bevestiging van, zelfs onderdamping in, de omringende cultuur.* Een vorm van deze spiritualiteit is het Duitse vrijzinnig protestantisme van de negentiende eeuw, dat geneigd was de Duitse cultuur te vermengen met christelijke idealen. Men ging de godsdienst steeds meer beschouwen als een antwoord op de geestelijke behoeften van de moderne mens en als ethisch richtsnoer voor de samenleving. Critici noemden deze stroming 'cultuurprotestantisme', omdat ze vonden dat deze stroming te veel leunde op algemeen aanvaarde culturele normen.

3. JEZUS STAAT BOVEN DE CULTUUR

De benaming van deze houding is verwarrend, omdat het lijkt alsof Christus geen invloed heeft op de cultuur, maar van een geheel andere orde is. Maar deze houding wordt juist gekenmerkt door een verlangen naar samensmelting tussen de waarden van Christus en de waarden van de cultuur. Wij zouden zelf liever spreken van Jezus in de cultuur, waarmee Hij tegelijk de mensheid naar een hoger plan tilt, dit vooral vanuit de incarnatie-gedachte. Deze groep christenen stelt dat elke cultuur van God is en dat er andere morele wetten zijn – naast die van Jezus Christus – die evenzeer van God afstammen. *Zij zien de cultuur als een moreel fundament, met de erkenning dat deze verre van volmaakt is, en de leer van Jezus Christus als een manier om daar nog bovenuit te stijgen, door transformatie.* Het beroemde motto van Thomas van Aquino kan beschouwd worden als basis van deze benadering: 'De genade schaft de natuur niet af, maar vervolmaakt haar.' Volgens deze benadering heeft Christus, door de menselijke natuur aan te nemen, iets dat al goed was, op een hoger plan gebracht. Hiermee wordt dus de goedheid van de wereld bevestigd, zonder in illusies van volmaaktheid te vervallen. De menselijke natuur is wel goed, maar dient verder verheven te worden. De menselijke cultuur is eveneens goed, maar kan door de invloed van het Evangelie getransformeerd worden. Deze verheffing wordt gezien als plaatsvindend in het heden: zo is de menselijke natuur al verheven door de incarnatie. Daarmee onderscheidt deze benadering zich van het vijfde model, waarbij de bedoelde transformatie wordt gezien als iets dat zich pas in de toekomst afspeelt (hoewel je op grond van de aanduiding van deze houding juist zou denken dat de transformatie in het heden gebeurt; dit is wat verwarrend).

4. JEZUS EN DE CULTUUR ALS PARADOX

Deze houding lijkt op die van de eerste groep, maar is een gematigdere vorm hiervan. *Hier worden de wereld en de menselijke cultuur niet als fundamenteel verdorven beschouwd; toch gaat men ervan uit dat de christen strijd te wachten staat bij het streven naar een authentiek christelijk leven.* Niebuhr beschouwde de zestiende-eeuwse Maarten Luther als een uitstekende representant van deze opvatting van de relatie tussen christendom en cultuur. (...) Aan de ene kant benadrukt Luther dat christenen in de wereld thuishoren, en dat het de bedoeling is dat zij daar leven en getuigen; aan de andere kant stelt hij dat de wereld gelovigen in het verderf kan leiden en dat zij daarom voor zulke beïnvloeding moeten waken. (...) Volgens dit model moet de christelijke gemeenschap voorbereid zijn op een zekere mate van spanning met de wereld. Luther beschreef deze spanning in zijn 'twee-rijken leer' – het 'koninkrijk van de wereld' en het 'Koninkrijk van God'. Deze twee totaal verschillende rijken bestaan tegelijkertijd en tezamen. Het gevolg is dat christenen de spanning kennen van het leven in het ene rijk, terwijl ze het gezag van het andere proberen te gehoorzamen. De maatstaven van God worden in de wereld niet altijd aanvaard; integendeel, op sommige punten verwerpt de wereld de ideeën en idealen van de christelijke kerk als dwaasheid en onzin. De paradox-opvatting van spiritualiteit herkent deze spanning en moedigt de gelovige aan ermee te leren leven. De spanning kan niet worden opgeheven, wat zij komt voort uit de kern van het christelijk geloof zelf.

5. JEZUS TRANSFORMEERT DE CULTUUR

Deze benadering beruist op een positieve opvatting van de schepping, die beschouwd wordt als in zichzelf goed, maar toch transformatie behoevend. Deze transformatie wordt echter niet als realiteit in het heden gezien, maar als hoop voor de toekomst. Daardoor is deze benadering waarschijnlijk sterk op de sacramenten gericht. Het gaat om transformatie voor het individu en niet zozeer om transformatie van de cultuur.

DE HOUDING VOOR HET STADSKLOOSTER

Voor het Stadsklooster is het aan te bevelen de derde benadering - Jezus staat boven de cultuur - te kiezen, met aantekeningen. De omringende cultuur wordt in deze benadering als goed gezien, maar nog transformatie behoevend. Wanneer je als insteek hebt gemeenschappen te bouwen waar deze nog niet of slechts beperkt zijn, is het nodig de ander serieus te nemen. Anders kan er nooit sprake zijn van een ware gemeenschap. De culturele uitingen van zowel het individu als de groep van individuen vanuit de omringende buurt of van postmoderne christenen dienen te worden omarmd. Tegelijkertijd kunnen de medewerkers van het Stadsklooster zich inzetten voor een toename van door Jezus geïnspireerde omgangsvormen. Bijvoorbeeld naast het samen eten ook een Thanksgivingmaaltijd organiseren waarin iedereen benoemt waarvoor hij/zij dankbaar is.

Een aantekening die wij willen plaatsen, is dat bij deze houding ten opzichte van de cultuur de mens wordt gezien als goed. De vraag is of we dat na twee wereldoorlogen in Europa en het oprukkende geweld in de samenleving nog steeds kunnen beamen. God heeft de wereld goed geschapen. Maar er is een scheiding gekomen tussen onze bron, God de Vader, en de mens. Deze scheiding is opgeheven door de komst van Jezus Christus naar de wereld. Jezus kwam naar de wereld, niet slechts naar de kerk. Daarom zijn er overal in de wereld sporen van hoop, van goedheid te zien. Voor goedheid, heelheid zijn wij mensen binnen en buiten de kerk allen aangewezen op de bron van het leven. In de menselijke cultuur zitten veel goede elementen. Christenen hebben niet het patent op goedheid. Overal in de schepping is goedheid te vinden. *De goede cultuur kunnen we omarmen en voeden. Bijvoorbeeld de bezinning op duurzaamheid komt niet vanuit het christelijk geloof, maar is wel goed en ook zeer Bijbels. Daarom is het goed deze ontwikkeling te stimuleren en te voeden. Aan de andere kant kunnen we niet na ef zijn ten opzichte van de cultuur. In de cultuur zijn ook vernietigende krachten aanwezig. Daar zal afstand van gehouden moeten worden.*

Verder zagen we in onze gesprekken met vertegenwoordigers van soortgelijke initiatieven als het Stadsklooster dat men verschillend omgaat met de omringende cultuur. *Een openheid naar de omringende cultuur vereist een heldere missie en kern, die gekend wordt door de medewerkers,* zoals we bijvoorbeeld zagen bij London City Mission. In een meer gesloten vorm kan de missie of de kern wat minder strak omlijnd zijn.

De leer van Christus als een manier om boven de cultuur uit te stijgen; dit streven kan een kramp geven richting de medewerkers van het Stadsklooster. Het valt niet mee om moreel perfect te zijn, uit te stijgen boven je medemens. Daarbij moeten we ons als christenen ook bewust zijn van het beeld dat de kerk lang is gezien als degene met het morele vingertje, die zichzelf zo goed vond en anderen graag op hun fouten wees. Voor die vorm moet gewaakt worden. *Geen moraalriders meer, maar mensen die inspirerend zijn door hun houding en doen en laten.* Voor het feit bijvoorbeeld dat zij kunnen luisteren, hun fouten toegeven en kunnen vergeven. Zie hiervoor ook de aantekening van Bonhoeffer in het vorige hoofdstuk.

Wat betreft het luisteren naar de ander in een gesprek, geeft de Bijbel ons daar inspirerende voorbeelden van (Van den Brink en Van der Kooi 2012: 553). Het bijbelse voorbeeld van een 'sacramentele' functie van een gesprek vinden we in het evangelie van Johannes: het gesprek met Nikodemus (Joh. 3), het

gesprek met de Samaritaanse vrouw (Joh. 4), de gesprekken met de blindgeborenen (Joh. 9). *Juist deze gesprekken laten zien hoe een gesprek kan stakken, oude beelden moeten worden herzien, hoe inzicht in de eigen levenssituatie ten opzichte van God niet kan worden georganiseerd, wel kan worden geleid, en dat er soms momenten van geschenken, profetisch inzicht zijn.*

Concluderend kunnen we zeggen dat we de derde vorm, met aanvullend de genoemde aantekeningen, heel geschikt vinden voor het werk in het Stadsklooster. Maar de keuze voor het derde model zegt nog niets over de redenen waarom we niet kiezen voor het eerste, tweede, vierde en vijfde model. Daarom geven we hieronder nog een korte beoordeling van deze overige houdingen ten opzichte van de cultuur.

Houding één – Jezus tegenover de cultuur – is wel het model waaruit de kloosterbeweging is ontstaan. Maar wij delen de wereldmijding niet met hen. Als zoutend zout en lichtend licht is het nodig midden in de samenleving te staan. Niet daarbuiten. Wanneer deze vorm zou worden gekozen, is er totaal geen behoefte bevredigd van degenen tot het Stadsklooster zich geroepen voelt: de buurtbewoners en de postmoderne christenen en zoekers, die volop in het leven staan.

Hierbij past de volgende opvatting van Hirsch en Frost (2003): Spiritualiteit is lange tijd het domein geweest van een soort van mystiek die God zoekt los van een echte betrokkenheid op de wereld. Deze mystiek heeft de gedachte omarmd dat God alleen ontmoet kan worden door het ontkennen of omzeilen van de wereld. De Westerse mystiek is vermengd met een wereldmijdend dualisme zodat deze een barrière vormt voor organische spirituele groei in het echte leven.

De tweede houding – Jezus is van de cultuur – heeft zelf al bewezen niet geschikt te zijn (Mc Grath 2002): 'Velen zijn ervan overtuigd dat deze visie op de cultuur de weg heeft bereid voor de opkomst van het nazisme in de jaren dertig van de twintigste eeuw, omdat het stimuleerde tot het identificeren van de Duitse cultuur met het christelijk geloof.' De spiegelende functie van het christelijk geloof is hier helemaal verdwenen. Cultuur en geloof verhouden zich niet langer kritisch tot elkaar.

De vierde houding – Jezus en de cultuur als paradox – gaat teveel uit van twee sferen, de wereld en de kerk. Over het algemeen heeft men een negatief beeld van de wereld en een te rooskleurig beeld van de kerk. Uitgaande van de twee sferen betekent dit dat je weer hekjes plaatst (zie het vorige hoofdstuk) rondom de bron. Het gevolg daarvan is een naar binnen gericht zijn, zodat de grote, boze wereld op een afstand kan worden gehouden. Te weinig gaat men er in dit model vanuit dat ook het goede buiten de kerk gevonden kan worden. Zoals men kan zien op gebieden van duurzaamheid, milieu, dierwelzijn et cetera. De kerk heeft slechts een boodschap voor de wereld, die al dan niet wordt aangenomen. Als het Stadsklooster gaat inzetten op het bouwen van een gemeenschap, dan zal er wederkerigheid moeten zijn, hoewel je van binnen en buiten nauwelijks kunt spreken als er geen afbakening bestaat.

De vijfde houding – Jezus transformeert de cultuur – gaat ons inziens teveel uit van heil, heelheid in de toekomst. Volgens ons is het Evangelie net zo goed gericht op heil tijdens het leven. Jezus genas zieken, hield mensen een spiegel voor om hun leven te veranderen, niet om hun toekomst veilig te stellen. Als het Stadsklooster alleen maar een boodschap heeft voor het leven na dit leven, terwijl het overgrote deel van de doelgroep hier niet mee bezig is, of hier niets mee heeft, is deze boodschap niet relevant in hun levens.

DEEL 5: BOUWSTENEN

Welke bouwstenen levert onderzoek - uit literatuur en praktijk - op voor een te vormen praktisch-theologische visie voor het Stadsklooster Rotterdam?

Dit slothoofdstuk presenteert de concrete bouwstenen, aanbevelingen, die ons onderzoek heeft opgeleverd. Deze bouwstenen hebben als doel input te bieden aan Niels de Jong, en de andere leden van de denktank rondom het Stadsklooster Rotterdam, voor de te vormen praktisch-theologische visie voor het Stadsklooster. De bouwstenen zijn afgeleid van alle bevindingen en conclusies uit het gehele onderzoeksrapport.

IDENTITEIT

- Het Stadsklooster nodigt mensen uit zich open te stellen voor de mogelijkheid van het christelijk geloof en de christelijke God. De mens kan het grotere verhaal ontdekken waarin hij/zij leeft. Het christelijk geloof mag worden gecommuniceerd als objectief waar en de Bijbel beschouwd als Gods boodschap tot de mens.
- De kern van wat men belijdt binnen het Stadsklooster moet helder zijn, en geworteld in het onderwijs van Jezus; het Stadsklooster vertegenwoordigt God in de buurt. Van die basisidentiteit kan niet worden afgeweken, daar moeten de betrokkenen die het dichtst bij de kern staan op toezien. Het is de kunst om zowel uitnodigend als expliciet te zijn.
- Het Stadsklooster kan in haar theologie aansluiten bij de verschillende interpretaties van het offer van Christus; zonde-genade, schepping-herschepping, slavernij-bevrijding, de relationele God van het verbond. Door de hele breedte van de traditie te omarmen, mits deze overeenkomt met de boodschap van de Bijbel, voorkomt zij een eenzijdige visie. Welke betekenis is goed nieuws, evangelie, voor de postmoderne zoeker en bewoners van de buurt? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, is er ook fijngevoeligheid nodig in het zoeken naar aanknopingspunten met deze mensen.
- Wij stellen ons het Stadsklooster voor als ware het een “drijvend paviljoen”. Een paviljoen op een geschikte plek, waar aangesloten wordt bij de behoeften van de bezoekers. Waar compartimenten kunnen worden verschoven, toegevoegd of verwijderd. Maar waar één basiscompartiment altijd in het midden blijft, en waar de andere compartimenten aan worden vastgelegd, dit basiscompartiment is Jezus Christus. Het paviljoen is in ons beeld drijvend, en stijgt en daalt daardoor automatisch mee met de waterspiegel, een weerspiegeling van de aansluiting met de cultuur.

CONTEXT

- Het Stadsklooster dient oog te hebben voor de context waarbinnen zij bestaat. Contextualiseren is de taal, de verlangens, de lifestyle, de patronen en de visie op de wereld van de omgeving verstaan en de oude kerkelijke gebruiken hieraan aanpassen, zonder een compromis te sluiten richting de boodschap van het Evangelie. Het Koninkrijk van God kan in allerlei situaties en op allerlei manier zichtbaar worden.
- Wie gemeenschappen wil bouwen waar deze nog niet of slechts beperkt aanwezig zijn, moet de ander serieus nemen. Anders kan er nooit sprake zijn van een ware gemeenschap. Alleen in de oprechte ontmoeting met de ander kan er iets gebeuren. De cultuur die bezoekers met zich meebrengen dient te worden geaccepteerd en waar mogelijk te worden omarmd. Tegelijkertijd kunnen de medewerkers van het Stadsklooster zich inzetten voor een toename van door Jezus geïnspireerde omgangsvormen.

■ Openheid en transparantie naar de omringende cultuur vereist een heldere missie en kern, die uitgedragen wordt door de medewerkers. Ga voor een open houding, maar wel vanuit een christelijke identiteit en met het oog op het behoud van die identiteit.

■ Voor goedheid en heelheid zijn wij mensen binnen en buiten de kerk allen aangewezen op de bron van het leven. In de menselijke cultuur zitten veel goede elementen. Christenen hebben niet het patent op goedheid. Overal in de schepping is goedheid te vinden. De goede cultuur kunnen we omarmen en voeden. In de cultuur zijn ook vernietigende krachten aanwezig, daar zal afstand van moeten worden gehouden.

RITUELEN

■ Het verlies van de heiligheid – het verdwijnen van de rituelen en de mystieke sfeer, de verschraling van de liturgie, et cetera – binnen de protestantse traditie kan binnen het Stadsklooster terugkeren. In de zoektocht naar begaanbare vormen van gelovig zijn, is het goed deze uitingen terug te halen, met een eigen, relevante invulling, passend bij de mens van nu en zijn/haar religieuze beleving. Bezoekers van het Stadsklooster kunnen zelf ook rituelen en vormen aandragen die geïntegreerd kunnen worden in bijvoorbeeld de vieringen, zodat het iets van mensen zelf kan worden en zij zich thuis voelen.

■ Het ontbreken van een religieus referentiekader vraagt om een inwijding in het geheimenis van het christendom. Deelnemen aan rituelen van een geloofsgemeenschap als het Stadsklooster kan hierbij een belangrijke steun vormen.

BETEKENISGEVING

■ Mystieke ervaringen van bezoekers kunnen in het contact met een medewerker van het Stadsklooster worden geduid en van betekenis voorzien.

■ Het Stadsklooster kan zich profileren als levenscoach. Omdat er een grote druk is ontstaan op het project van het leven, heeft de mens reflectie nodig op zijn/haar leven. Daarin beginnend bij het aardse leven om dit uiteindelijk een plek te geven in Gods grote verhaal. Eerst humaniteit, het aardse, dan spiritualiteit. Zelfkennis gaat vooraf aan Godskennis. Gasten kunnen worden geholpen de goede vraag te vinden, datgene waar ze ten diepste mee zitten, om hier vervolgens mee bij God uit te komen.

AANBOD

■ Als kerkgemeenschappen hun gebouwen willen behouden, doen ze er goed aan in te zetten op multifunctionaliteit.

■ Het kan zo zijn dat de behoefte van mensen, die ze zelf niet zullen koppelen aan spiritualiteit, toch vervuld kunnen worden vanuit een religieus referentiekader/aanbod.

■ Op de leuke-dingen-doen-ontwikkeling in de maatschappij zal het Stadsklooster moeten inspelen wil zij aansluiten bij de postmoderne mens. Dit resulteert in het aanbieden van “ervaringen”, vooral wat betreft de activiteiten die drempelverlagend werken. Tegelijkertijd kan het klooster tegenwicht bieden aan de belevingscultuur, door tijd te structureren volgens vaste gebeurtenissen, zodat er een houvast kan worden verkregen. Ook nadruk op duurzaamheid en soberheid draagt hieraan bij.

■ Van de buurtbewoners die interesse hebben getoond in het Stadsklooster is 91% hoger opgeleid (HBO of WO). Op dit niveau moeten de activiteiten van het Stadsklooster dan ook aansluiten, denk aan films, lezingen, cursussen en dergelijke die deze groep aanspreekt (filmhuisfilms, maatschappelijk relevante en levenbeschouwelijke thema's, et cetera). Het is aan te bevelen dat een deel van de medewerkers van het Stadsklooster zelf ook goed onderlegd is, om zo op gelijk niveau contact te kunnen maken met deze bezoekers.

- Omdat het christelijk geloof waar is, heeft zij een boodschap voor de hele wereld en niet slechts voor een aantal ingewijden. Activiteiten mogen dan ook een christelijk perspectief laten zien op onder meer kunst, politiek en sociale wetenschappen.
- Een aantal buurtbewoners heeft aangegeven geïnteresseerd te zijn in cursussen als meditatie en yoga. Een enkeling wil een dergelijke cursus ook verzorgen in het Stadsklooster. Wij adviseren hier niet in mee te gaan, maar wel activiteiten aan te bieden die in dezelfde behoefte voorzien als die waar yoga op inspeelt. Christelijke spiritualiteit biedt ons inziens een volwaardig alternatief voor andere vormen van spiritualiteit.
- Het geïnspireerd worden op het gebied van duurzaamheid was verreweg het meest populair bij de buurtbewoners. Alle aan te bieden activiteiten zouden bij voorkeur duurzaamheid dan ook niet moeten tegenspreken.
- Het is belangrijk dat alle activiteiten, het kloostercafé en de andere ruimtes binnen het Stadsklooster een professionele sfeer ademen. Wel creatief, origineel, gastvrij en dergelijke, maar zeker ook professioneel en voorzien van gewenste faciliteiten. Bezuinig hierbij niet op schoonheid. Je hebt medewerkers nodig die dit kunnen waarmaken. De dag dat het Stadsklooster opengaat, moet het meteen kwaliteit hebben, anders komen mensen niet terug.
- De plek die je als Stadskloostergemeenschap aanbiedt, is een plek zijn waar je zelf ook graag naartoe gaat. Als je jezelf er niet geestelijk thuis voelt, kun je er beter niet aan beginnen.
- Omdat er in het Stadsklooster zelf geen leefgemeenschap kan worden gesticht, is het aan te bevelen slaapruijnte aan te bieden in de directe omgeving van het Stadsklooster, mochten er retraites worden aangeboden.

METAFOOR

- De naam “Stadsklooster” reflecteert het contemplatieve aanbod binnen het klooster, dat is namelijk de (doorgaans positieve) associatie die de naam oproept, getuige het buurtonderzoek. Belangrijk is dat een ondertitel bij deze naam duidelijk de aandacht vestigt op de actieve kant van het initiatief. Want dat laatste is waar de belangstellenden uit de buurt ook in geïnteresseerd blijken te zijn, meer nog dan in het contemplatieve deel. Maar de naam “Stadsklooster” opgeven, vinden wij niet aan te bevelen, omdat het contemplatieve deel de kern, de eigenheid van de Stadskloostergemeenschap vormt en ook belangstellenden uit de rest van het land trekt (zij komen niet voor lokale activiteiten verwachten wij). Daarnaast is het zo dat kloosters an sich ook meer in zich hebben dan alleen het contemplatieve. Het waren centra van innovatie, creativiteit en kritische reflectie.

ECCLESIOLOGIE

- Naar het beeld van “The Well”, de bron, is iedereen welkom in het Stadsklooster. Iedereen is gelijk en heeft de genade van Jezus nodig. De drempel om te komen moet heel laag zijn en de heersende cultuur binnen het Stadsklooster mag nooit een belemmering zijn om mee te doen.
- “Belonging” is een kernwaarde, en komt vóór “believing” en “behaving”, deze twee laatstgenoemde haken binnen de setting van het Stadsklooster in elkaar. Je bent wel anders, maar iedereen mag meedoen; je vormt als het ware een “open contrastgemeenschap”.
- Het Stadsklooster is als een kerk zonder afbakeningen, met Christus als bron, waar mensen dichter of verder vanaf staan. Christus staat in het centrum, Hij vormt de kern. Betrokkenen worden gestimuleerd zich steeds dichter naar deze kern te bewegen. De groei naar de kern toe is hetzelfde proces als groeien in discipelschap. De mensen binnen de gemeenschap van het Stadsklooster fungeren hierbij als identificatiefiguren. De manier waarop zij hun leven vormgeven, geïnspireerd door het voorbeeld van Jezus en andere bijbelse figuren, is als een voorbeeld voor de religieuze zoeker. Het leren werkt daarin twee kanten op; de zoeker kan namelijk ook een spiegel zijn voor de gepokt en gemazelde christen.

■ Aangezien de kernleden de bron laten zien in hun houding, woorden en daden, is het belangrijk dat zij deze op een juiste manier laten zien, dat hun leven deze bron bevestigt en niet vervuult. De kern-gemeenschap van het Stadsklooster moet ernaar streven zuiver te leven, maar moet niet pretenderen zuiver te zijn, zich niet boven de wereld te verheffen.

■ In een pastoraal of coaching gesprek kan de eigen levensgeschiedenis of levenssituatie worden verbonden met het Evangelie. De ander staat in het centrum als de mens in wie God belang stelt, zoals Christus belang stelde in mensen en hen vond op de plek waar ze waren.

■ Zoals Christus op aarde kwam om de mensheid te bevrijden, zo moet ook het Stadsklooster die bevrijdende notie brengen naar de wereld.

BETROKKENHEID

■ Bezoekers van het Stadsklooster kunnen aanhaken waar en wanneer zij willen. Zij bepalen ook zelf welke mate van commitment zij willen aangaan.

■ De bij het Stadsklooster betrokken christenen hebben idealiter relaties met (nog)niet-christenen. Wij stellen ons een web van relaties voor, die variëren in niveau en intensiteit. De bedoeling is deze relaties binnen de setting van het Stadsklooster te versterken.

■ Er is volop behoefte aan de kerk als ontmoetingsplaats. Het Stadsklooster kan voorzien in de behoefte aan cohesie in de wijk Blijdorp. Een kwart van de buurtbewoners die hebben gereageerd op ons onderzoek wil persoonlijk betrokken raken bij het Stadsklooster, dat is een hoog aantal. Ook kan het Stadsklooster een netwerk bieden voor jonge christenen in de (wijde) omgeving.

■ Investeren in relaties is belangrijk. Laat relaties ontstaan en deel verantwoordelijkheden, zodat het team van medewerkers steeds wordt gevoed. Uiteraard ben je als kernteam wel sturend vanaf de zijlijn aanwezig en weet je wat er gebeurt. Zo krijgt een gemeenschap continuïteit.

FINANCIËN

■ Het is belangrijk dat mensen die het Stadsklooster financieel steunen ook een persoonlijk belang ervaren. Op het moment dat zij het zelf belangrijk vinden en er ook zelf aan deelnemen, wordt het ook echt iets van henzelf.

■ Een beroep doen op bedrijven is een optie, als er voldoende meerwaarde kan worden aangetoond voor de wijk waarin de medewerkers wonen of het bedrijf is gevestigd, dan zijn ze waarschijnlijk geneigd bij te dragen.

BRONNEN

- Bonhoeffer, D., red. Dudzes, O. (1972). *Het wezen van de kerk*. Baarn: Ten Have N.V.
- Brink, G. van, en Kooi, C. van der (2012). *Christelijke Dogmatiek*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- CBS Den Haag (2011). *Gemeente op Maat - Rotterdam*.
- Doornenbal, D. R. (2013, maart 22). *Een kerk die iets wil bereiken*. Nederlands Dagblad, p. 10.
- Frost, M. en Hirsch, A. (2003). *The Shaping of Things to Come. Innovation and Mission for the 21st-Century Church*. Grand Rapids: Baker Books.
- Heitink, G. (2011). Golfslag van de tijd. Europa's niet te stillen verlangen naar God. Kampen: Kok.
- Hoogendoorn, M. (2013, april 8). *De kerk als openbare ontmoetingsplek*. ND, p. 2.
- Hoogendoorn, M. (2013, april 25). *'Ik heb geen duidelijke basis in het leven'*. ND, p. 18.
- Heusden, V. v. (2013, maart 8). De Spil. (A. Voglezang en R. t. Voorde, Interviewers)
- Jong, P. H. (2013, april 9). *Samenleving is niet slechter geworden van de kerk*. ND, pp. 14-15.
- McGrath, A. (2002). *Christelijke spiritualiteit*. Kampen: Kok.
- Mosher, A. (2009). The reality of the unified church. In A. K. Mosher, *Dietrich Bonhoeffer's Endurance: An Examination of One Christian's Persistence in the Face of Evil and Injustice*. Amsterdam: VU.
- Oevermans, H. (2006). *Wachten op ervaring. In W. K. Dekker, Het teggoed van K.K. Mis-kotte*, p. 24. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (26 april 2013), o. v. (sd). *Adaptief bouwen*. www.rotterdamclimateinitiative.nl/nl/100_klimaatbestendig/thema_s/adaptief_bouwen
- Paas, S. (2013, mei). De wil om te dansen. *De Nieuwe Koers*, p. 10.
- Stoep, J. van der (22 maart 2013). *Waarom bestaan er eigenlijk christelijke organisaties?* ND, p. 3, bijlage Gulliver.
- Stoppels, S. (2012). *Praktische Theologie van de Cultuur, colleges*. Amsterdam: VU.
- Stearns, R. (2011). *Het gat in ons evangelie*. Hoornaar: Gideon.
- Vegt, M. van der (18 mei 2013). *Stiltetrainingen*. www.mirjamvandervegt.nl/workshops
- Tramper, N. (2013, Voorjaar). *Het woord in ons midden*. Groei, p. 64.
- Zijlstra, A. Red.: Stoep, J. van der, Kuiper, R., Ramaker, T. (2007). *Alles wat je hart begeert? Christelijke oriëntatie in een op beleving gerichte cultuur*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn Motief.

BIJLAGE 1

ENQUÊTE

Beste buurtbewoner van de Prinsekerk,

Momenteel worden er plannen gevormd om van de Prinsekerk in Rotterdam-Blijdorp een eigentijds Stadsklooster te maken. Een baken van rust in een drukke stad en drukke levens, maar ook een plek voor het opdoen van inspiratie en uiten van creativiteit.

Nu is het de wens van de betrokkenen waar mogelijk aan te sluiten bij behoeften van buurtbewoners, zodat het Stadsklooster ook voor de buurt van betekenis kan zijn.

Vandaar dat wij u als buurtbewoner van harte willen uitnodigen deze enquête in te vullen. Dit kost u circa 5 minuten tijd en is anoniem.

Alvast heel hartelijk dank voor uw medewerking – ook als u zich in eerste instantie niet aangetrokken voelt tot het idee van een Stadsklooster. Want hoe meer respons wij krijgen, des te duidelijker het beeld van wat er op dit gebied leeft in de buurt rondom de Prinsekerk, het Stadsklooster in wording.

Met vriendelijke groet,

Anita Voglezang en Rianne ten Voorde

Studenten theologie, en betrokken bij het Stadsklooster-project

Bent u man of vrouw?

- ☐ Man
- ☐ Vrouw

Bent u bekend met de Prinsekerk?

- ☐ Ja, ik ken het gebouw
- ☐ Ja, ik ken het gebouw én mensen die bij die kerk betrokken zijn
- ☐ Nee

Tot welke leeftijdscategorie behoort u?

- ☐ 18 jaar of jonger
- ☐ 18-30 jaar
- ☐ 31-50 jaar
- ☐ 51-70 jaar
- ☐ 71 jaar of ouder

Wat is uw gezinssituatie?

- ☐ Alleenstaand
- ☐ Getrouwd of samenwonend met inwonende kinderen
- ☐ Getrouwd of samenwonend zonder (inwonende) kinderen

Wat is uw hoogst voltijdse opleiding?

- ☐ LAGERE SCHOOL
- ☐ VMBO/LBO /MAVO
- ☐ HAVO
- ☐ VWO
- ☐ MBO
- ☐ HBO
- ☐ WO

Met welke levensbeschouwing voelt u zich het meest verwant?

- ☐ Christelijk geloof (katholiek)
- ☐ Christelijk geloof (protestants)
- ☐ Christelijk geloof anders, namelijk:.....
- ☐ Atheïsme
- ☐ Islam
- ☐ Boeddhisme
- ☐ Hindoeïsme
- ☐ Humanisme
- ☐ Jodendom
- ☐ Agnosticisme
- ☐ Anders, namelijk:.....

Speelt religie of spiritualiteit een belangrijke rol in uw leven?

- ☐ Ja, absoluut
- ☐ Matig
- ☐ Nee, ik ben er niet mee bezig

Welke krant(en) leest u bij voorkeur? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ AD
- ☐ Telegraaf
- ☐ Volkskrant
- ☐ NRC
- ☐ NRC Next
- ☐ Trouw
- ☐ Financieel Dagblad
- ☐ Nederlands Dagblad
- ☐ Andere krant, namelijk:

Wat komt als eerste in u op bij de term “Stadsklooster”?

.....

.....

.....

.....

.....

Het Stadsklooster, een plek waar u naartoe kunt gaan voor een gesprek over levensvragen die u persoonlijk bezighouden. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja, ik zou graag eens praten over:
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Het Stadsklooster, een plek waar u naartoe kunt gaan om u in stilte terug te trekken voor een bepaald moment van de dag. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Het Stadsklooster, een plek waar u naartoe kunt gaan om te bidden en / of een kaars te branden. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Het Stadsklooster, een plek waar u naartoe kunt gaan om in de horecagelegenheid iets te drinken en / of te eten. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Het Stadsklooster, een plek waar u naartoe kunt gaan om een film te kijken. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja, een film op het gebied van:.....
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Het Stadsklooster, een plek waar u naartoe kunt gaan om een lezing bij te wonen. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja, een lezing op het gebied van:.....
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Het Stadsklooster, een plek waar u naartoe kunt gaan om een cursus bij te wonen. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja, een cursus op het gebied van:
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Het Stadsklooster, een plek waar u naartoe kunt gaan om een expositie te bezoeken. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja, een expositie op het gebied van:.....
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Het Stadsklooster, een plek waar u naartoe kunt gaan om een concert bij te wonen. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja, een concert in de volgende muziekstijl:.....
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Het Stadsklooster, een plek waar uw kinderen naartoe kunnen gaan om in diverse activiteiten meer te leren over het christelijk geloof. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ N.v.t.
- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Het Stadsklooster, een plek waar u geïnspireerd wordt op het gebied van duurzaam leven. Denk aan bijvoorbeeld kledingruilbeurs, kruidentuin, biologische markt. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Wanneer u het Stadsklooster zou bezoeken, op welke dag zou u dat bij voorkeur doen? (meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Maandag	☐ Woensdag	☐ Vrijdag	☐ Zondag
☐ Dinsdag	☐ Donderdag	☐ Zaterdag	☐ N.v.t.

Wanneer u het Stadsklooster zou bezoeken, op welk deel van de dag zou u dat bij voorkeur doen? (meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Ontbijt	☐ Lunch	☐ Diner	☐ N.v.t.
☐ Ochtend	☐ Middag	☐ Avond	

Het Stadsklooster, een plek waar u voor korte of langere tijd een ruimte kunt huren. Zou u daar gebruik van maken?

- ☐ Ja, in het kader van de volgende activiteit:.....
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Welk deel van de dag zou u een ruimte willen huren? (meerdere antwoorden mogelijk)

☐ Ontbijt	☐ Lunch	☐ Diner	☐ N.v.t.
☐ Ochtend	☐ Middag	☐ Avond	

Aan welke eisen moet een te huren ruimte voor u voldoen?

- ☐ N.v.t.
- ☐ Aan de volgende eisen:.....
-
-
-
-
-
-

Zou u zelf betrokken willen zijn bij het tot stand komen van het Stadsklooster?

- ☐ Nee
- ☐ Ja, als volgt:.....
-
-
-
-

Wanneer u bij bovenstaande vraag "ja" hebt ingevuld, laat u dan hieronder ook uw naam en telefoonnummer achter.

Hebt u nog aanvullende opmerkingen bij de vragen in deze enquête?

.....

.....

.....

.....

Nogmaals dank voor het invullen van deze vragenlijst. Uw medewerking wordt door ons zeer gewaardeerd!

Met vriendelijke groet,

Anita Vogelesang en Rianne ten Voorde,

Studenten theologie, en betrokken bij het Stadsklooster-project

P.s. een van de andere betrokkenen bij het Stadsklooster-project is predikant Niels de Jong – mocht u vragen hebben over de kerk of het kerkgebouw kunt u hem bereiken via niels@noorderlichtrotterdam.nl

BIJLAGE 2

UITWERKING INTERVIEWS

STADSKLOOSTER WESTEINDE DEN HAAG – BROEDER FRANS WILS

Geloven in ontmoeting

www.stadskloosterwesteinde.nl
www.vincentiusdenhaag.nl

GESCHIEDENIS

De broeders die Stadsklooster Westeinde bewonen behoren tot de broeders van Maastricht. ‘De Maastrichtse broeders is een congregatie die in 1840 werd opgericht onder invloed van de industriële revolutie,’ vertelt broeder Frans Wils. ‘Er was sprake van grote armoede en veel mensen moesten opnieuw een manier van leven zien te vinden. Toen zijn er congregaties opgericht voor onderwijs, ziekenzorg, et cetera. De Maastrichtse broeders zijn een kleine orde. In Nederland zijn er nog zestig á zeventig broeders, de meeste zijn boven de tachtig jaar. Maar bijvoorbeeld in Indonesië is deze orde nog groot.’ De broeders in Den Haag hebben zich van oudsher voornamelijk beziggehouden met het geven van katholiek basisonderwijs en het bevorderen van de katholieke identiteit. Nu wonen er nog drie van hen in het klooster, onder wie broeder Wils; onderwijzer zijn ze niet meer, wel zijn ze nog zoveel mogelijk actief betrokken bij hetgeen in het klooster gebeurt aan activiteiten. De broeders zijn allen op leeftijd en daarom worden er wegen gezocht om het werk in het klooster over te dragen aan een andere partij.

CONTEXT

“Geloven in ontmoeting”, het motto van de broeders, staat centraal in het Haagse Stadsklooster. Dat geldt niet alleen voor Hagenaars van allerlei pluimage, maar ook voor mensen van ver. Zo ontvingen de broeders in maart 2012 drie Indianen die zich inzetten voor de Indiaanse bevolking in Guatemala. Het klooster is naar buiten gericht, zoekt het contact met mensen op. ‘Het is onze visie,’ vertelt broeder Wils, ‘om mensen met elkaar in contact te brengen en te kijken wat deze mensen voor elkaar kunnen betekenen. We geloven dat het de moeite waard is wanneer mensen elkaar werkelijk ontmoeten. Het is een kans die je krijgt om elkaar te zien en te waarderen. Geloven in ontmoeting ook in die zin dat de diverse religies met elkaar in aanraking komen en vol respect met elkaar omgaan.’

Mensen vinden vooral door mond-tot-mondreclame hun weg naar het Stadsklooster Westeinde. ‘In 1994 is een doorstart gemaakt,’ vertelt broeder Wils. ‘Het was eerst een gesloten klooster, in de kapel kwamen weinig niet-broeders. Toen we de doorstart maakten, was het essentieel dat we het klooster openstelden voor anderen. Ruimtes die vroeger door de broeders werden gebruikt, kwamen nu ook beschikbaar voor andere gebruikers; in de eerste plaats voor mensen aan de onderkant van de maatschappij, maar ook heel uitdrukkelijk voor alle Hagenaars.’

Een op mensen aan de onderkant van de samenleving gerichte activiteit is bijvoorbeeld het Wereldvenster: een dagbesteding voor vluchtelingen, gestart in 1994, om hen Nederlands te leren en andere vaardigheden. Bij het Wereldvenster waren op een gegeven moment zo’n tweehonderd vluchtelingen en vijftig vrijwilligers betrokken. Van die tweehonderd vluchtelingen wilden er wel honderd in het huis wonen. Onmogelijk natuurlijk, maar hoe ga je met zo’n problematische vraag om? ‘We wonen hier met drie bejaarde broeders en we hebben maar voor een paar mensen ruimte om hier gratis te kunnen wonen. Je kunt het gewoon niet openstellen voor iedereen. Je moet gewoon grenzen stellen,’ weet

broeder Wils. 'Het gebeurt regelmatig dat we "nee" moeten zeggen. Er is een wachtrij voor mensen die hier willen wonen.'

Op vrijdag wordt er een activiteit georganiseerd voor daklozen en drugsverslaafden. Ze kunnen dan 's middags in het Stadsklooster terecht voor een viering en een maaltijd. De viering vindt plaats in de Jozefkapel, bij het klooster. In deze kapel vinden ook diverse migrantenkerken een thuis. 'De daklozen en verslaafden weten dat vrijdag hun dag is,' vertelt broeder Wils. 'Dan krijgen ze alle aandacht en heel lekker te eten. Dat doen we nu al twaalf jaar. En het mooie is, dat het in al die tijd nog nooit is gebeurd dat een van de mensen die op vrijdag hier komt in de tuin of het tuinhuisje ging slapen. Uit een soort respect en dankbaarheid naar ons toe.' De ene keer dat de broeders wel iemand slapend in de tuin aantreffen, werd deze persoon erop aangesproken. Het is daarna niet meer gebeurd.

Hoewel de katholieke kerk momenteel flink in het verdomhoekje zit vanwege de pijnlijke misbruikssituaties, merken de broeders van het Stadsklooster Westeinde juist meer openheid voor religie. 'Het is een zeer pijnlijke situatie, allereerst voor de slachtoffers van het misbruik zelf, en daarnaast ook voor de kerk,' zegt broeder Wils over hetgeen momenteel in alle hevigheid speelt. 'Maar als Stadsklooster zelf merken we er niets van. Zo dikwijls brengen we het ter sprake, maar er wordt altijd open en prettig op gereageerd naar ons toe. En oud-leerlingen vertellen ons dikwijls hoe goed zij het hebben gehad. Dat maakt de algemene situatie minder pijnlijk voor ons. Ook merk ik zeker dat er openheid is naar het christendom en andere religies. Er is gewoon weer een stukje ruimte gekomen om naar dingen onbevooroordeeld te luisteren. We hadden bijvoorbeeld klassen op bezoek om wat over het Stadsklooster te horen. Die kinderen zijn een uur lang ontzettend aandachtig om alles te horen. Je ziet gewoon hoe het bij hen binnenkomt. Terwijl ze 25 jaar geleden alleen maar zouden steigeren. Er is veel hang naar zingeving.'

IDENTITEIT

In hun open en ontvankelijke houding naar buiten toe zijn de broeders wel geworteld in hun katholieke, christelijke achtergrond. 'Die identiteit behouden we ook,' vertelt broeder Wils. 'We vinden het ook goed om vanuit een bepaalde identiteit dingen te doen. Als we denken aan een eventuele opvolger in het klooster, dan denken we aan een christelijk geïnspireerde groep.'

Voor de broeders staat Jezus in zekere zin centraal, maar dan vanuit een veel vrijzinniger perspectief dan dat van orthodox gelovigen. 'Ik heb in mijn leven ervaren dat dat rijker is,' deelt broeder Wils zijn persoonlijke inzicht. 'Het verlangen naar openheid en het in respect voor elkaars achtergrond leven wordt door veel mensen gedragen. Heel veel mensen zijn blij met een stukje openheid naar elkaar. Wat niet wil zeggen dat je je eigen identiteit opzij moet schuiven. Het is goed vanuit je eigen inspiratiebron te leven.' Broeder Wils geeft een voorbeeld uit de praktijk, dat aansluit bij dit uitgangspunt: 'We hebben in het klooster een kerststaltentoonstelling, daar komen duizenden mensen naar kijken. Dan wordt er iets verteld over Jezus en zijn geboorte, maar er worden ook andere tradities bijgehaald, zoals de geboorte van Jezus, Isa, in de Koran en hoe de geboorte van de godheid in het hindoeïsme is.' Ook in de kloostertuin, de *Tuin van Geloven*, staat openheid naar alle religies en levensbeschouwingen centraal. Wandelend door de tuin, kom je niet alleen christelijke, maar bijvoorbeeld ook islamitische en hindoeïstische geloofsuitingen tegen. Vanwege de ruimhartige, open houding kan broeder Wils geen enkele activiteit noemen die, vanwege een specifieke identiteit of achtergrond, geen plaats zou kunnen krijgen in het Stadsklooster Westeinde.

De broeders hebben bij hun intreding drie geloften afgelegd, die van armoede, gehoorzaamheid en zuiverheid. De gelofte van zuiverheid staat voor ongehuwdheid, maar voor broeder Wils is het de gelofte van liefde. 'Ik zie het voor mezelf zo, dat ik als broer tegenover iedereen kan staan,' legt hij uit. 'Dat ik in zekere zin onvoorwaardelijk met een ander om wil gaan.' De gelofte van armoede wil zeggen dat bezittingen en gelden met elkaar worden gedeeld. De gelofte van gehoorzaamheid betekent dat het bestuur de grote beslissingen neemt en kan zeggen waar je moet werken. 'In de dagelijkse gang van zaken betekent het dat je gehoor moet geven aan elkaar,' vertelt broeder Wils. 'We wonen nu met z'n drieën, hiervoor heb ik in grotere gemeenschappen geleefd. Het is echt niet altijd eenvoudig om samen te leven, en samen tot beslissingen te komen. Er zijn dikwijls dingen waarover je het niet eens bent en dan zul je je van harte moeten voegen. Heel veel leefgroepen kunnen dat op den duur toch

niet aan. Want iedereen heeft zijn eigen visie en ideeën. Het aller-moeilijkste is nog te geloven en erop te vertrouwen dat, als je er samen aan staat, het uiteindelijk toch rijker en beter is. Soms is het lastig, vervelend of verdrietig zelfs, maar uiteindelijk geloof ik dat het beter is voor het geheel.'

INSPIRATIE

De twee oprichters van de Broeders van Maastricht zijn een inspiratiebron voor broeder Wils. 'De ene broeder had het accent meer op het werk, op de inzet voor anderen. De andere meer op beschouwend zijn en bidden,' vertelt broeder Wils, die op de lagere school les kreeg van beide broeders.

In de periode dat Frans Wils broeder werd, was er, zoals hij het zelf beschrijft, sprake van een "dubbele bevrijding" van de strakke regels van vroeger. 'In de maatschappij was er een grote openheid gekomen,' licht broeder Wils toe. 'En dat was in het klooster nog eens dubbel zo sterk.' Waar sommige mensen deze beweging in de kerk als verlies hebben ervaren, was het voor broeder Wils precies wat hij nodig had: 'Als die bevrijding niet was gekomen, had ik de kerk zeker verlaten. De gebeden en liederen die Oosterhuis toen maakte, dat je ook zo over God kon praten en dat er ruimte is voor je eigen verhaal, geweldig vond ik dat.'

MIDDELEN

'Geld is een ingewikkeld iets,' antwoordt broeder Wils op de vraag waaruit de activiteiten in het Stadsklooster worden gefinancierd. 'Ten eerste komt het ergens op de vierde plaats. Het mag, als het enigszins kan, nergens de doorslag voor geven, nooit de hoofdrol spelen.' Broeder Wils noemt als voorbeeld de gespreksavonden waarop aan cocaïne verslaafde mensen in het klooster bij elkaar komen om elkaar te bemoedigen van hun verslaving af te komen. 'Dat hebben wij van tevoren niet bedacht,' zegt broeder Wils, 'maar dat zijn ze komen vragen. Zij betalen voorlopig geen huur. Zo zijn er wel meer groepen die beginnen, zonder dat ze meteen huur kunnen betalen, waarvan we hopen dat dat in de toekomst anders wordt en ze dat wel kunnen opbrengen. Maar geld kan er nooit voor zorgen dat we hen weigeren.' Dit betekent niet dat de broeders geen oog hebben voor het financiële aspect. 'Je moet wel handig zijn met geld en naar mogelijkheden zoeken, en desnoods met de gemeente gaan praten,' stelt broeder Wils. Zo verhuurt het klooster bijvoorbeeld een aantal kamers op basis van bed&breakfast. De minimaal duizend overnachtingen die per jaar worden geboekt, leveren geld op.

Het Stadsklooster wordt beheerd door de Vincentiusvereniging Den Haag. Deze vereniging ondersteunt individuele personen en groepen die in geestelijke en maatschappelijke nood verkeren. Dit gebeurt, zo schrijft de vereniging op haar website, "via allerlei activiteiten en projecten die passen in de 21^e eeuw". Hoewel de kloosterbroeders het werk van de Vincentiusvereniging waarderen, merken zij ook dat de Vincentiusvereniging een andere invalshoek hanteert dan zichzelf. 'Er is bij de vereniging geen geloof dat het mogelijk is te leven en te werken zoals wij dat doen,' stelt broeder Wils. 'Een verschil is bijvoorbeeld ook dat de vereniging het allemaal strak wil hebben, terwijl het bij ons wat huiselijker is. De vereniging zou ook meteen geld vragen voor bijvoorbeeld huur.' Sinds de vereniging het beheer overnam, zien de broeders een grote terugloop aan extra activiteiten.

KERNACTIVITEITEN

De meeste plannen en activiteiten bedenken de broeders niet van tevoren. Veel is gaandeweg ontstaan en op het pad van het Stadsklooster gekomen. 'De openheid heeft zich omgezet in verschillende activiteiten,' licht broeder Wils de huidige situatie toe. Bijvoorbeeld met mensen die het Stadsklooster bezochten vanwege de kerstalltentoonstelling zijn contacten tot stand gekomen. 'Maar als het eenmaal loopt en nog meer dingen ontstaan, heb je wel een goede organisatie nodig,' benadrukt broeder Wils. 'Dat is belangrijk.'

Gastvrijheid is het allerbelangrijkste voor het Stadsklooster. Groepen als *Cocaine Anonymous* komen

in het Stadsklooster bijeen in de zogenoemde “derde kamer”, de ruimte die beschikbaar wordt gesteld voor groepen. Er komen ook religieuze groepen bijeen, evenals een lotgenotengroep voor vrouwen met HIV.

Naast zijn betrokkenheid bij de diverse activiteiten maakt broeder Wils graag tijd vrij voor mensen die op bezoek komen: ‘Dikwijls zeggen mensen “ik wil geen beslag leggen op je tijd”. Maar ik denk bij mezelf: je kunt je tijd niet beter besteden dan in ontmoeting.’

Voor mensen die zich in hun eentje willen bezinnen, is het Stadsklooster Westeinde niet zo geschikt. ‘Bij monniken in een abdij is dat wel zo,’ stelt broeder Frans, ‘daar kom je automatisch in het ritme doordat je zes keer per dag in de kapel komt. Dat past niet bij ons. Er zijn wel mensen die de sleutel huren en zo vrij naar de meditatieruimte kunnen gaan. En het gebeurt ook wel dat iemand hier een paar dagen is. Maar het is toch niet de meest geschikte locatie daarvoor.’ Ook wij brachten met broeder Frans een bezoek aan de meditatieruimte; een mooi moment waarop we voor elkaar een kaars aanstaken en daarbij hardop een wens, een gebed, uitspraken.

BETROKKENEN

De drie broeders werken in het klooster samen met diverse vrijwilligers. Broeder Wils geeft aan dat er geen enkel onderscheid wordt gemaakt tussen een vrijwilliger of een asielzoeker, een broeder of een dakloze: ‘iedereen is van waarde en heeft evenveel betekenis.’ Ook is er de samenwerking met de Vincentiusvereniging en mensen van de gemeente Den Haag. De broeders hopen dat er in de toekomst op dezelfde manier gewerkt blijft worden als zij doen, maar daarin is het lastig opvolgers te vinden. ‘Broeders komen er niet meer, maar dat wisten we al heel lang,’ vertelt broeder Wils. ‘Maar we staan er open voor dat er anderen komen wonen, die deze plek vormgeven.’ De dag dat wij broeder Wils spraken, was er iemand bij dit gesprek aanwezig die interesse heeft met een groep mensen het klooster voort te zetten “in de geest van” het werk van Shane Claiborne.

LESSEN

Uit het gesprek met broeder Frans Wils hebben wij de volgende lessen gedestilleerd:

- Alleen in de oprechte ontmoeting met de ander kan er iets gebeuren, alleen dan kan er werkelijk sprake zijn van echt contact.
- Er is in de huidige tijd meer openheid naar het christendom, en naar andere religies, dan bijvoorbeeld 25 jaar geleden.
- Als het enigszins kan, mag geld niet de doorslag geven, of de hoofdrol spelen, bij activiteiten die op je pad komen en/of die je wilt ontplooien. Maar handig zijn met geld, en mogelijkheden zoeken, is wel een pré.
- Je kunt niet alles van tevoren plannen of bedenken, vaak komen initiatieven “gewoon” op je pad, bijvoorbeeld vanuit contacten die er zijn of ontstaan. Naarmate het aantal activiteiten groeit, groeit het belang van een goede organisatie daarvan mee.

GESCHIEDENIS

L'Abri Fellowship werd in 1955 opgericht in Zwitserland door Francis en Edith Schaeffer. Zij besloten gastvrij hun huis open te stellen. Het idee was dat mensen er antwoorden konden vinden op hun geloofs- en levensvragen. Daarnaast was het doel het voorleven van christelijke barmhartigheid. Het huis werd *l'Abri* genoemd, het Franse woord voor schuilplaats. Het initiatief trok veel bezoekers aan, waardoor weer andere mensen geroepen werden dit werk ook op andere plaatsen in de wereld gestalte te geven. De Nederlandse professor Rookmaker was bevriend met Francis Schaeffer, en organiseerde met Schaeffer enkele thema-avonden in Nederland. Rondom de avonden ontstond een vaste groep, de "vrienden van l'Abri" genaamd, die het Nederlandse l'Abri-werk gingen ondersteunen met gebed, praktische hulp en financiën. Wim en Greta Rietkerk, Christa's ouders, kenden het werk van l'Abri in Zwitserland en gingen, als werkers van het eerste uur, begin jaren '70 van de vorige eeuw op zoek naar een geschikte locatie voor "het huis van l'Abri" in Nederland. Deze plek werd gevonden in het Betuwse dorp Eck en Wiel, waar l'Abri nog altijd actief is, ondersteund door "de vrienden van l'Abri" en anderen. Twee echtparen, met schoolgaande kinderen, en een alleenstaande vrouw zijn verantwoordelijk voor het werk in Eck en Wiel. De dagen bestaan uit een vast ritme van 's ochtends studeren (dan ben je met een persoonlijke vraag aan de slag, waarbij je wekelijks begeleid wordt door één van de medewerkers), 's middags werken in en om het huis, en op vaste tijden met elkaar koffie en thee drinken en de maaltijd houden. Naast dit studiecentrum is er ook in Utrecht een huis waar activiteiten worden georganiseerd; in dat huis wonen en werken Wim en Greta Rietkerk. L'Abri Nederland bestaat inmiddels ruim 40 jaar; wereldwijd zijn er elf l'Abri's.

CONTEXT

De voertaal in L'Abri is Engels, vanwege het internationale karakter van de studiegemeenschap. Niet alleen Nederlanders vinden hun weg naar Eck en Wiel, vanuit de hele wereld is er een toestroom aan gasten. Zo kan het gebeuren dat je als Koreaan ineens Paksjesavond viert, of neem je als Nederlandse plaats aan het Thanksgiving diner. L'Abri heeft geen specifieke doelgroep op het oog. 'Er staat nergens "we zijn gericht op dit soort mensen, van deze leeftijd of sociale achtergrond",' licht Christa toe, 'iedereen is welkom'. De praktijk wijst wel uit dat de grootste groep bezoekers die voor langere tijd komt – tot maximaal drie maanden is dat – tussen de twintig en veertig jaar oud is. Volgens Christa valt dit te verklaren uit het feit dat die leeftijdsgroep de meeste gelegenheid heeft voor een kortere of langere periode tijd vrij te maken. In de weekenden zijn er bezoekers van alle leeftijden aanwezig. Doorgaans komen vooral hoger opgeleide mensen op l'Abri af, denkers die veelal apologetische vragen stellen. Maar Christa nuanceert dit ook. 'Op dit moment verblijft hier een jonge vrouw die uit haar thuissituatie weg wilde,' vertelt ze. 'Ze heeft geen opleiding, weet niet goed wat ze met haar leven wil en ziet vooral voor zich dat ze moeder wil worden. Een eenvoudig meisje dat hier op haar plek is en we geloven dat God haar hier ook wil hebben en dat ze door ons heen zal ontvangen van God.' Net als deze vrouw ervaren diverse gasten van l'Abri bepaalde psychische problemen, of zij kampen bijvoorbeeld met een burn-out. Maar er komen ook genoeg mensen die sterk in hun schoenen staan, meehelpen de gemeenschap te dragen of flink wat leven in de brouwerij brengen. 'Ook de mensen die in de maatschappij misschien niet goed functioneren, brengen weer andere dingen met zich mee die heel leuk zijn,' weet Christa uit ervaring. Wel wordt van gasten verwacht dat zij, op hun eigen manier, kunnen meedraaien in de dagelijkse setting van l'Abri. Dat betekent concreet: met de maaltijden er zijn, interesse hebben om 's ochtends met studie bezig te zijn, en 's middag meehelpen met het

praktische werk dat moet worden gedaan. Mensen met echt psychiatrische klachten, of verslavingsproblematiek, zijn in l'Abri niet direct op hun plek. Zij hebben specialistische zorg nodig en die kan binnen l'Abri niet worden geboden. Daarnaast zal het voor hen moeilijk tot ondoenlijk zijn om mee te kunnen komen in het ritme van l'Abri.

Bezoekers die zeer goed onderlegd zijn, confronteren de medewerkers van l'Abri vaak met uitdagende vragen over het christelijk geloof. 'Die vragen willen wij kunnen beantwoorden,' zegt Christa, 'dus je moet met elkaar zodanig kunnen meedenken, en meegelezen hebben, om ook die mensen te helpen in hun geloof en de beantwoording van hun vragen.' Christa erkent dat dit veel van de medewerkers vraagt, maar geeft aan dat iedereen hierin een eigen specialisme heeft. 'Alle medewerkers hebben een theologische opleiding,' vertelt ze, 'maar de twee mannelijke medewerkers zijn meer toegelegd op filosofisch gebied.' Christa zelf heeft psychologie gestudeerd. 'Mijn interesse ligt in wie we zijn als mensen, hoe we met elkaar omgaan, wat voor bestemming we kiezen en wat God daarmee te maken heeft.'

Een van de andere vrouwelijke medewerkers draagt zorg voor het gastvrij ontvangen van mensen. 'Ze is een goede kok, iemand die met stijl het huis gezellig kan maken,' omschrijft Christa haar rol. 'Dat is erg belangrijk, want l'Abri zou anders l'Abri niet zijn; zonder lekker eten, gezelligheid, een warm huis en een goede ontvangst houdt het snel op, en is het gesprek ook snel klaar!'

Het thema postmoderniteit speelt al jaren een grote rol in l'Abri. 'Het is voor ons belangrijk onze tijd te begrijpen en te snappen waar mensen zitten, wat hen in hun denken beïnvloedt en waarom ze met bepaalde vragen komen,' stelt Christa. Bij aanvang van elke nieuwe termijn vragen de medewerkers zich dan ook af: wat leeft er op dit moment? Het kunnen gasten zijn die hen input daarvoor geven, maar iedere medewerker heeft ook zo zijn eigen manier om op de hoogte te blijven. Bijvoorbeeld door het lezen van boeken en tijdschriften of het bezoeken van internetfora en dergelijke, maar ook door contacten die er zijn middels schoolgaande kinderen, sport en initiatieven buiten l'Abri waarvoor zij worden uitgenodigd om mee te denken. In leefgemeenschap l'Abri wordt absoluut niet binnen een bubble geleefd. In interessante issues die opvallen, worden vervolgens vertaald naar het aanbod binnen de diverse activiteiten.

IDENTITEIT

In l'Abri wordt gewerkt en geleefd vanuit een strikt christelijke identiteit, maar met de openheid voor een andere denkwijze: als je in l'Abri te gast bent, horen ze graag hoe jij over allerlei onderwerpen denkt, en vanuit welke optiek. Ze gaan er graag met je over in gesprek. We vroegen Christa hoe, en hoe stellig, de christelijke identiteit wordt bewaakt. Dat blijkt vooral te gebeuren door de voorzichtigheid waarmee nieuwe medewerkers worden aangetrokken. 'Het gevaar dat iemand anders denkt over de kern van het geloof, waaraan wij heel erg waarde hechten, is daarmee een heel stuk kleiner,' licht Christa deze keus toe. 'Die kern is voor mij dat mensen het Woord vasthouden en Jezus centraal stellen in wat zijn werk aan het kruis voor ons persoonlijk gedaan heeft en wat voor helend effect dat heeft voor de maatschappij en de mensen om ons heen.' Wie als medewerker in l'Abri aan de slag wil, loopt eerst een jaar mee. In dat jaar wordt gekeken of die persoon in het team past en of er dus sprake is van een gedeelde kern.

Wat merken de gasten van deze fundamentele kern? 'Als het goed is, merken de gasten dat voor ons de kern van het geloof onmiskenbaar vaststaat. Maar tegelijkertijd merken ze ook dat we altijd open staan voor alternatieven en andere ideeën. Ons standpunt is, als het waar is, is het van God, want Hij heeft de wereld gemaakt. Dus dan sluit het ook aan bij wat de Bijbel ons vertelt wat waar is. Als jij een ander idee hebt en denkt dat dat waar is, vertel het maar. Dan moet dat ook aansluiten bij wat wij werkelijk geloven wat de Bijbel vertelt over wie wij werkelijk zijn. We hoeven niet bang te zijn met welke ideeën mensen aankomen. Sterker nog, we kunnen van veel mensen dingen leren. Soms drijven wij maar op één eiland van de waarheid, terwijl er nog veel meer te ontdekken is over Gods werk en over deze wereld.'

Als Christa persoonlijke gesprekken met een gast heeft, komt haar persoonlijke zienswijze onmiskenbaar aan het licht: 'de gesprekken gaan tot op het aller-persoonlijkst. Dat gaat tot op het niveau van het hart van de ander. Als ik iemand spreek en die geeft zijn vragen, complicaties en moeiten van zijn leven aan mij, dan sluit ik daar ook met mijn hart op aan. En vertel ik dus ook wat ik ten diepste zelf denk en beleef, en wat ik geloof dat de Bijbel daarover zegt. Ik probeer op die manier ook met wat God mij gegeven heeft iemand verder te helpen.'

Daarnaast zijn er de discussies aan tafel waarin degene die de discussie leidt overbrengt wat zijn of

haar zienswijze is. 'We doen niet anders dan vertellen aan mensen hoe wij geloven dat God is en hoe Hij naar ons kijkt,' benadrukt Christa. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat ze zelf nooit geloofsvragen of twijfels heeft. Ze wil hier in het persoonlijke gesprek ook eerlijk over zijn, dat ze ondanks dat aan het geloof vasthoudt.

INSPIRATIE

De ziens- en leefwijze van l'Abri-stichters Francis en Edith Schaeffer vormt een belangrijke inspiratiebron. Jaarlijks komen alle medewerkers van l'Abri van over de hele wereld een week bij elkaar. Er worden dan lezingen aan elkaar gegeven, en ook worden er soms mensen van buitenaf uitgenodigd als een specifiek onderwerp daarom vraagt. Er wordt op die bijeenkomsten veel met elkaar gepraat.

MIDDELEN

In l'Abri wordt in complete afhankelijkheid van God geleefd. Verzoeken om giften worden er niet verstuurd, in plaats daarvan wordt er gebeden, zoals Francis en Edith Schaeffer ook deden: God als U het wil dat wij hier het werk doen dat we doen, dan vragen we U om de middelen, om de medewerkers en om de mensen die komen. 'We zien het als Gods genade,' zegt Christa, 'dat wij onze tijd niet hoeven te besteden aan fondsenwerving, maar dat we dat aan ander werk mogen doen. Ik zie het als een wonder dat alle l'Abri's wereldwijd al vanaf het begin zo kunnen functioneren.' Maar het is ook spannend, weet Christa uit ervaring. 'Zeker in krappere tijden is het spannend of God inderdaad elke maand voorziet. Het hebben van een huis brengt ook voortdurend onderhoud met zich mee. En niet alles is mogelijk. Zo zou het huis in Eck en Wiel eigenlijk een verwarmingsketel moeten hebben. Daarvoor zijn er niet voldoende inkomsten, dus wordt er gebeden of God daarin wil voorzien.'

Christa ziet dit aspect niet als het lastigste deel van haar werk. 'Maar dat komt ook doordat het al die tijd goed gegaan is,' zo licht ze toe. 'Als het een tijdje niet goed gaat, krijg je daar wel spanning van.' Zo weet ze dat er in sommige andere l'Abri's wel eens niet voldoende geld is geweest voor salaris van de medewerkers.

De mensen die geld doneren, worden jaarlijks op een persoonlijke manier bedankt door middel van een brief of een maaltijd. Ook wordt er soms een gebedsbrief verstuurd met gebedspunten, zoals recent vanwege de intrekking door de overheid van de ANBI-status. Hoewel l'Abri al jaren een ANBI-status heeft, trekt de overheid nu het maatschappelijk nut in twijfel. l'Abri ziet de oorzaak hiervan in de bezuinigingen vanwege de crisis, en in het gegeven dat de huidige overheid geen nut ziet in christelijke organisaties. Het zal l'Abri er overigens niet toe bewegen een hogere bijdrage te vragen aan gasten voor hun verblijf. 'Want de mensen die komen hebben vaak niet veel te geven,' weet Christa, 'en de drempel moet zo laag mogelijk zijn.'

KERNACTIVITEITEN

Naast het vaste, dagelijkse ritme van maaltijden, studie, praktisch werk, lunchdiscussies en mentorgesprekken worden er ook themaweekenden georganiseerd in Eck en Wiel. Lezingen en film(discussie)s zijn veelvoorkomende onderdelen in deze weekenden. Doordeweeks wordt er in Utrecht op dinsdagavond of een lezing of een filmdiscussie gehouden, op deze avonden komen veel studenten uit de stad af. Drie maal per jaar verschijnt LEV Magazine, waarin een aantal rubrieken en artikelen staan evenals het programma voor elke nieuwe termijn. We vroegen Christa wanneer zij een activiteit als geslaagd of gezegend beschouwd. 'Het is heel moeilijk om criteria aan te leggen,' antwoordt ze hierop. 'Je hebt te maken met mensen en die bevinden zich op een eigen weg. Ze komen hier een onderdeel van dat pad lopen. Je weet niet goed wat het doel, en Gods doel, van hun tijd hier is. Als ze weggaan, weet je niet altijd of het geslaagd was. Je hoopt natuurlijk dat mensen verder zijn gekomen met de specifieke verwachtingen die ze hadden. Maar het kan zijn dat ze iets anders krijgen dan hetgeen ze oorspronkelijke dachten mee geholpen te zijn.' Als de uitkomst van gesprekken, of bijvoorbeeld themaweekenden, mensen helpt op hun weg met of naar God, dan vindt Christa dat het mooiste haalbare.

‘Als ze bijvoorbeeld meer zekerheid hebben gekregen, relationeel gezien zijn gegroeid of wanneer ze iets in handen hebben gekregen dat vertrouwen geeft om thuis mee verder te kunnen.’

Wat betreft de lezingen en filmavonden is het prettig als er veel belangstellenden zijn, anders is er waarschijnlijk geen animo voor het onderwerp. Dat is een objectief criterium dat wel kan worden gesteld. Daarnaast ervaren de medewerkers ook of iets landt bij de aanwezigen, of het aansluit bij hun leven, ervaringen of overtuiging.

Zo nu en dan worden nieuwe activiteiten gestart, bijvoorbeeld doordat gasten met een idee komen, een andere organisatie hen met iets benadert of de medewerkers van l’Abri zelf iets bedenken. De ene activiteit blijkt daarin succesvoller dan de andere. Maar de hoofdlijn aan activiteiten, die in de loop der jaren is gegroeid, blijft daarin dezelfde, want dit werkt nog steeds.

BETROKKENEN

Er zijn verschillende groepen betrokkenen bij l’Abri. De vaste bewoners, dat zijn de medewerkers (“workers”), staan op de loonlijst. Dan zijn er vervolgers vrijwilligers (“helpers”), die een aantal taken op zich nemen binnen de leefgemeenschap, bijvoorbeeld het verzorgen van maaltijden, in ruil voor kost- en inwoning en zakgeld. En de gasten (“students”) kunnen voor korte of langere tijd een verblijf aanvragen.

Ook al is er één dag per week standaard vrij (donderdag), zijn er vakantieperiodes waarin l’Abri gesloten is voor gasten en worden de taken goed verdeeld, het blijft alles behalve een “negen tot vijf baan” om in l’Abri te leven en werken. ‘De grote zegen van dit werk is dat we enorm vrij zijn in wat we doen,’ vindt Christa. ‘Dat is de grote charme, nog afgezien van de omgeving waarin we leven. Maar je werk en je leven zijn wel vervlochten met elkaar. Het is daarin de kunst om je vrije tijd en je eigen gezin een eigen plek te geven, zonder je schuldig te voelen daarover.’ Het zou volgens Christa namelijk niet goed zijn als je eigen relaties, je sociaal leven en je gezin volledig verbonden zijn met het werk. Goede onderlinge afspraken en blijvende afstemming binnen het team van medewerkers en vrijwilligers is hierin altijd nodig. ‘De onderlinge relaties moeten goed zijn,’ is Christa’s ervaring, ‘al hoeft je niet elkaars beste vrienden te zijn.’ Maar er is wel absoluut sprake van vriendschap, zegt Christa, in de zin van: een goede buur is je beste vriend. Men kan op elkaar rekenen wanneer dat nodig is, zonder dat het verstikkend werkt, want iedereen heeft een eigen vrienden- en kennissenkring buiten l’Abri om.

Buiten de mensen om die dagelijks betrokken zijn bij l’Abri is er de groep “vrienden van l’Abri” die het werk ondersteunt, en is er sprake van een (internationaal) bestuur.

LESSEN

Belangrijke lessen uit het gesprek met Christa zijn:

- Het christelijk geloof wordt gecommuniceerd als objectief waar en de Bijbel beschouwd als Gods boodschap tot de mens. Dit houdt in dat het christelijk geloof op basis van de Bijbel kan worden verdedigd en dat eerlijke vragen welkom zijn.
- Omdat het christelijk geloof waar is, heeft zij een boodschap voor de hele wereld en niet slechts voor een aantal ingewijden. De activiteiten van l’Abri laten dan ook een christelijk perspectief op kunst, politiek en sociale wetenschappen zien.
- Om de levens- en geloofsvragen van de (postmoderne) mens serieus te kunnen beantwoorden, is het belangrijk zelf goed onderlegd en belezen te zijn. Het is belangrijk de huidige tijd te begrijpen en te snappen waar mensen “zitten”. Elke medewerker/vrijwilliger kan daarin een eigen specialisme hebben, in plaats van dat iedereen het schaap met de vijf poten is.
- Bij het vormgeven van het programma dat je aanbiedt, is het belangrijk je af te vragen: wat leeft er op dit moment? Door de media, gesprekken op het schoolplein, verjaardagspraatjes, et cetera, kom je veel te weten.
- Hoewel het cognitieve wordt onderstreept, is l’Abri niet exclusief een plaats voor intellectuelen.

- De betrokkenheid op het praktische leven en het doordenken van vragen en issues zijn altijd met elkaar verbonden. Met de hulp van God heeft l'Abri een boodschap voor de werkelijkheid van alle dag.
- Een relatie met God wordt zichtbaar in wanneer een mens door genade vrij is om voluit mens te zijn in zijn of haar leven. In tegenstelling tot het leven in hoger sferen of met een negatieve kijk op de wereld. Maar de realiteit van de zondeval wordt wel serieus genomen; totdat Christus terugkomt, zal de mensheid en de rest van de schepping leven in gebrokenheid.
- Gastvrijheid is belangrijk. Lekker eten, gezelligheid, een warme ruimte/huis, een goede ontvangst, et cetera vormt een belangrijk element in de basis voor een goed gesprek.
- Leven met elkaar vraagt om een periode van elkaar goed leren kennen, waarin ook kan blijken dat het niet past. Duidelijke afspraken, een open verstandhouding en behoud van een privéleven naast het gezamenlijk leven met elkaar zijn absoluut nodig.

BEZINNINGSHUIS DE SPIL – VICTOR VAN HEUSDEN

Retraitecentrum - tussen herberg en klooster

www.retraitecentrum.nl

GESCHIEDENIS

De voorgeschiedenis van De Spil is verweven met het leven van Victor van Heusden. Hij raakte in zijn werk bij Youth for Christ steeds meer overtuigd van een andere spiritualiteit, naast de evangelische. Victor was betrokken bij de voorbereidingen van een landelijk centrum voor jongeren, wat uiteindelijk niet van de grond is gekomen. Maar een onderdeel van de visie van dat project vormde mede de aanleiding voor het ontstaan van De Spil. Victor verwoordt dit als volgt: 'De evangelische beweging zit veel op de actie, weinig op de inspiratie. Maar, je moet ze aan elkaar koppelen! Het is ontzettend leuk dat er wat gebeurt, en dat moet ook, maar je hebt ook inspiratie nodig, het stilvallen.' Deze vorm van inspiratie zag Victor niet terug in de protestantse kerk, maar wel in kloosters en bij Taizé. Hij dacht: wat zou het leuk zijn een plek te hebben in Nederland waar niet zozeer een bordje bij staat van "zo moet het", "dit is het", of "dit belijden wij", maar waar eenvoudigweg het Evangelie centraal staat en er verder geen stokpaardjes worden bereden over doop, avondmaal, belijdenis doen, en dergelijke. Een plek waar je eigen verhaal serieus genomen wordt en een link krijgt met het Evangelie. Met die gedachten als uitgangspunt startte Victor De Spil, een plek die het midden houdt tussen herberg en klooster. 'En dat is een haalbare spiritualiteit,' heeft Victor de afgelopen zeventien jaar ervaren. 'Als het hier deugt, mensen gezien worden, ze een goed bed hebben en te eten, maar ook aandacht krijgen, zodat ze ontwapend worden, dan kan er iets gebeuren.'

CONTEXT

Mensen komen bij De Spil met vragen op allerlei gebied: het leven, relaties, gezondheid, werk en geloof. Het is volgens Victor de kunst om deze bezoekers hun verhaal te laten vertellen en helder te krijgen wat hun vragen zijn, en dit vervolgens te relateren aan het verhaal van God en Jezus. Vraag en aanbod worden als het ware bij elkaar gebracht. 'Ik kan wel iets moois hebben om aan te bieden, maar als jij het niet nodig hebt, koop je het niet,' stelt Victor. Hij daagt gasten altijd uit zichzelf serieus te nemen in wat hen bezighoudt. Geproblematiseerd wordt er niet, en hulpverleners zijn ze evenmin bij De Spil. 'Een goed gesprek,' zegt Victor, 'op adem komen, en daarna wordt er weer afscheid genomen. Je laat diegene dan los bij God. Sommige mensen komen terug, anderen niet.' In het land zijn ook zogenoemde LEV-groepen ontstaan (leren, eten, vieren), mensen die met elkaar een maaltijd houden, evenals een korte viering en hun vragen met elkaar delen.

Er kunnen maximaal twaalf mensen tegelijkertijd te gast zijn bij De Spil. Het aantal mensen dat het bezinningshuis bezoekt, blijft ongeveer gelijk. Op het moment dat een serie als "op zoek naar God" op tv is, is er een toename in gasten. Voor sommigen werkt dat als een hype, des te meer bijzonder als deze mensen bij thuiskomst ontdekken dat het hen echt iets heeft gebracht en zij verder willen op die weg. 'Uiteindelijk gaat het mensen om zin,' stelt Victor. 'Heeft het leven zin? Maak ik wat uit? Als je wegvalt uit allerlei verbanden, doe je er ook steeds minder toe. Het individualisme en daarmee verbonden het grote egoïsme, de nadruk op het eigen ego, en op rijkdom en zelfverrijking en zelfbevrediging maken een mens uiteindelijk niet gelukkig.'

Als je te gast bent in De Spil is het aan jou zelf om aan te geven waar je behoefte aan hebt. 'De mensen die komen zijn altijd met iets bezig,' weet Victor. 'Ze lezen daar een boek over, gaan een eindje wandelen of fietsen, en als ze het erover willen hebben, dan geven ze dat zelf aan.' Het zijn voornamelijk christenen die De Spil bezoeken, maar er komen ook mensen die de zoektocht weer open aangaan. 'Ze zoeken dan een plek waar ze enerzijds informatie krijgen en anderzijds niet op de nek gezeten worden,' zegt Victor. 'Maar je kunt daarin ook te weinig bieden, daar moet je op letten.' Soms komen er ook mensen die zich puur en alleen willen terugtrekken in de stilte, om te studeren, of te schrijven of

gewoon te wandelen. 'Het is een heerlijke plek,' vindt Victor,' en als je een druk leven hebt, snap ik dat je zegt "laat mij maar lekker; ik kom naar de maaltijden en de vieringen, en verder wil ik niks". Wie wel aangeeft bijvoorbeeld elke dag even een gesprekje te willen, heeft dan contact met de vrijwilliger die op dat moment aanwezig is. Doordeweeks is dat één vrijwilliger, naast Victor. En in het weekend zijn er twee begeleiders bij de themaretraites.

IDENTITEIT

De Spil richt zich niet op het kennisaspect van het geloof, maar op reflectie en spiritualiteit. In die zin ziet Victor een mooie combi met l'Abri, dat zich meer op het cognitieve aspect richt. 'Wat zij proberen te doen is mensen ervan te overtuigen dat geloven niet dom is,' stelt Victor. 'Dat vind ik heel belangrijk, dat je met een rechte rug in de cultuur staat en je niet laat overdonderen door een of andere wetenschapper of filosoof. Maar uiteindelijk moet ik het toch met mijn simpele geloof zien te redden,' weet Victor, 'Natuurlijk kunnen anderen me daarin stimuleren, maar ze kunnen het niet voor me doen. Ik zal zelf stil moeten worden en mijn hart moeten openstellen voor de lieve Heer en Hem zeggen wat me bezighoudt en in vertrouwen op weg gaan, dat Hij met me meegaat. Dat is eigenlijk waar het hele verhaal op neerkomt. Daar word ik door gevoed, dat bemoedigt me en troost me.' Of het Victor's missie is mensen op een dergelijk pad bij te staan? 'Ik ben het wel zo gaan ervaren, dat er dus heel veel meuk, rommel, opsmuk, buitenkant is,' antwoordt Victor op deze vraag. 'Beleving en zo moet een kans krijgen, maar op het moment dat je de wortels kwijtraakt en denkt dat je alleen maar liedjes moet zingen die gisterenavond bij het kampvuur zijn verzonnen..., neem me niet kwalijk, maar dan laat je iets liggen. Het is altijd zoeken naar de verbinding tussen deze tijd en het oude verhaal. Je hebt de relevantie van "het moet er leuk uitzien" maar ook "daar zit een hart en geloof in, dat is verbonden met de aartsvaders".'

Victor geeft aan van begin af aan na te hebben gedacht over een regel, als een identitymarker van De Spil. Hij is bij allerlei kloosters geweest, maar dat liep op niets uit. 'Dat kwam doordat ik er zelf nog niet was,' licht hij deze vergeefse zoektocht toe. 'Het gaat erom dat je die weg gaat en op een gegeven ogenblik zeg je achteromkijkend: "wat is nou mijn identiteit?" Je bent niet wie je zou willen zijn, maar wie je bent. Je kunt alleen de identiteit waarborgen van een initiatief door echt dat te gaan doen wat je zou willen doen en daarvan te zeggen: leuk dat we een ander spoor hebben getrokken, dat hoort echt bij ons. Je moet blijven doen waarin je gelooft, ook met het Stadsklooster.'

Achter het willen waarborgen van de identiteit schuilen volgens Victor vragen als: Wat nou als het verkeerd gaat? Of, wat als we geen goed getuigenis geven? 'Iedereen is welkom bij ons,' zegt Victor. 'Ook mensen die bijvoorbeeld door het boeddhisme zijn geïnspireerd. Maar wij zijn christenen. We herkennen elkaar in Nicea. Op die manier proberen we het zuiver te houden. Ik vond dat in het begin wel moeilijk en probeerde steeds maar te bedenken wat ik allemaal zou moeten zeggen en zo. Maar toen beseftte ik dat je niets moet zeggen, maar dat je moet doen wat jij vindt dat je moet doen. En wie daarop afkomt, is van harte welkom. Je doet iets omdat het goed is om te doen, en niet om populair te willen zijn. Dat heb ik moeten leren. Ik heb altijd populaire dingen gedaan, en daar kwamen duizenden jongeren op af bij Youth for Christ. Maar nu doe ik dit.'

De term Stadsklooster, daarover zegt Victor: 'Het gaat om de ontmoeting met God en tegelijkertijd leven we middenin de wereld. Ik kan me ook voorstellen dat een goede plek geweldig inspirerend kan zijn, als mensen daarbij niet in de eerste plaats de muren en geslotenheid bedenken, maar de leuke mensen die je daar ontmoet. Een levendige ontmoeting tussen spiritualiteit en identiteit. Wij zeggen hier wel "identiteit", "spiritualiteit", "actie". Die drie moet je bij elkaar houden. Wie ben ik? Wat geloof ik? Wat doe ik ermee? Die horen bij elkaar. In het programma moeten die drie poten vertegenwoordigd zijn. Als je dat met een klooster kunt doen, dat ze denken aan de ontmoeting, zowel met elkaar, als met jezelf, als met God... dat is prachtig.'

INSPIRATIE

Mensen als Grün en Nouwen vormen een inspiratiebron voor Victor, omdat zij 'de psychologie bij de theologie hebben gebracht'. Maar ook Foster, Lewis en Schaeffer hebben hem geïnspireerd. Samenvattend stelt Victor dat zijn inspiratiebron is: 'de basis van de Duitse theologie, onder wie Bonhoeffer

en Barth, gecombineerd met de herkenbare spiritualiteit van dit soort nieuwe namen. Die hebben voor mij een soort van balans gebracht tussen de kerk van alle tijden en de relevantie van het nu.'

MIDDELEN

De Spil wordt gefinancierd van het geld dat gasten betalen voor hun verblijf en van de bedragen die "vrienden van De Spil" doneren ten gunste van het werk dat in en door De Spil wordt gedaan. 'We hebben ongeveer duizend adressen en we zeggen gewoon wat er nodig is,' licht Victor het financiële aspect toe. 'Er is een heel stel mensen dat op regelmatige basis iets overmaakt, dat is het mooiste, die regelmaat. Er zijn ook mensen die eenmalig iets geven.'

Victor adviseert ons dit bij het Stadsklooster ook zo aan te pakken. 'Mensen moeten er een persoonlijk belang in hebben. Er zijn natuurlijk mensen die vanuit een missionaire visie geld willen geven. Maar op het moment dat mensen het zelf belangrijk vinden en er zelf naartoe gaan, dan wordt het echt ook iets van henzelf.'

KERNACTIVITEITEN

Dagelijkse vieringen, retraiteweken, themaretraites in de weekenden, LEV-groepen en pelgrimages vormen de kernactiviteiten van De Spil. Wie gebed nodig heeft, kan ook via de website zijn of haar gebedsverzoek delen. Tijdens de dagelijkse vieringen in de kapel wordt er dan voor deze personen gebeden. De stiltevieringen spreken ook jongeren aan, heeft Anita zelf ervaren. 'Je denkt dat jongeren standaard van rotherrie houden,' beaamt Victor haar ervaring, 'maar juist niet. Juist omdat het anders en nieuw is en ze hier zichzelf het meeste beleven, is dat prachtig. Op het moment dat je jezelf het meest beleeft, verhoud je je tot de ander echt zoals je bent. Dus dan ontmoet je elkaar ook echt zoals je bent. En dat is ook het geheim naar God toe. Als ik dicht bij mezelf ben, kan ik ook dicht bij God zijn. Daarom zeiden de monniken "zelfkennis gaat vooraf aan Godskennis". Dus eerst humaniteit en daarna spiritualiteit. Ook in Bijbelstudie is dat belangrijk. De voorwaardelijkheden vallen weg, je hoeft niets meer op te houden. Het is het meest pure dat er is. En dat doet spiritualiteit, het hele pure levensgevoel in gang zetten, het kiezen voor echtheid boven gekunsteldheid. Niemand wil gekunsteld zijn, maar je bent het al snel wel.'

Voor Victor staan de volgende vragen centraal: Hoe maak je nou begaanbare vormen van gelovig zijn? Hoe vul je dat in? Hoe geef je je omgang met God vorm? 'Wij zijn daarin ontzettend kaal geworden,' deelt Victor zijn observatie met ons, 'zonder enige traditie van kruisjes slaan, buiging maken, eerbiedig gaan staan voor het Woord dat gelezen wordt, enzovoort. We vinden het allemaal flauwekul, dat zit er diep in sinds de Reformatie. Maar op het moment dat je het weer terughaalet en zegt "steek nou niet alleen een kaarsje aan, maar bidt dat het licht van Christus moge schijnen over de persoon voor wie jij een kaarsje brandt", dan wordt het ineens relevant en ook jongeren zijn daar ongelooflijk gevoelig voor.'

De laatste ontwikkeling is dat De Spil besloten heeft een gemeenschap te worden [red.: gemeenschappelikheden, broederschap, op afstand]. Zoals het bord buiten het retraitecentrum ook zegt: *We eten samen, ook al is het niet aan één tafel. We wonen samen, ook al is het niet in één huis. We bidden samen, ook al is het niet in één kapel.* 'Dat geeft een openheid, maar ook een verbondenheid,' licht Victor deze keus toe. 'We stelden onszelf de vraag, op welke wijze kunnen we nou ingaan op de ontwikkelingen in de cultuur, waarin je aan de ene kant ziet dat mensen afhaken van de kerk, maar aan de andere kant niet willen afhaken van het geloof, maar waardoor ze dat geloof wel in klein verband, aanhakend aan de individualisering, willen vormgeven?' De LEV-groepen zijn een levendig voorbeeld van het antwoord op deze vraag. 'Er zit een leerdeel, een verbondenheidsdeel en een vierdeel in,' legt Victor uit. 'Dat is een prachtige balans van wat we als mens nodig hebben. Want we hebben een gezellige maaltijd nodig, met aandacht verzorgd, waar de vraag "hoe gaat het ermee" aan de orde komt. Maar we hebben ook een leerdeel nodig, naar aanleiding van een goed boek dat over je eigen leven gaat. En uiteindelijk moeten we het vieren. En brengen we gewoon maar weer bij God datgene waar we het over hebben gehad, waar we ons zorgen over maken. We dragen elkaar op.'

Hoe je een gemeenschap wordt? 'Je verbind je echt aan die gemeenschap,' vertelt Victor ons. 'Dat betekent dat je de Bijbel leest en dat je bidt. En dan word je op de hoogte gehouden van wat er zoal speelt

bij leden van die community. Dat leren wij van een community in Engeland. Eén keer per jaar ontmoeten we elkaar dan. En dan vieren we Pasen met elkaar. Dan is er ook de “renewing of the vow”. Je zegt dan opnieuw “ik doe mee. Ook komende jaar beloof ik mij te verbinden aan mijn belofte om te bidden, Bijbel te lezen en zoveel mogelijk in verbondenheid te leven met de paar mensen die ik ken”. Daar hebben ze twee woorden bij, vulnerability en availability, naar mensen toe en naar God toe. Daar moet je geen regel over maken, maar dat moet je doen.’

BETROKKENEN

Alles bij elkaar zijn er zo’n honderd vrijwilligers die ergens in het land een LEV-groep begeleiden of meedraaien in het retraitecentrum. Het werk in het retraitecentrum kan bestaan uit het begeleiden van retraites of gebeden, verzorgen van maaltijden, meewerken aan publicaties, et cetera. De groep vrijwilligers die bij de LEV-groepen betrokken zijn ontmoeten elkaar twee keer per jaar en de vrijwilligers van het bezinningshuis komen vijf keer per jaar bij elkaar. Sowieso zijn ze allemaal ook voor een training in De Spil geweest en als er iets is, kunnen ze er altijd terecht.

Victor vindt de mensen die niet zeker zijn van zichzelf, bijvoorbeeld omdat ze zichzelf “niet geestelijk genoeg vinden”, de leukste mensen om betrokken te raken als vrijwilliger: ‘die hebben we graag, mensen die zelf ook heftige vragen hebben, want zij roepen ook weer vragen bij anderen op. Het gaat er vervolgens om de antwoorden relationeel te laten zijn; antwoorden spelen door de vragen heen en stokpaardjes krijgen hier geen kans. Het gaat om de persoonlijke verhouding tot Christus, om de openheid tot Hem. Daar vindt troost plaats, correctie, toename van kennis en bemoediging. Als ik de relatie tot God openhoudt, kan er wat gebeuren.’

Welke problemen hij wel eens ondervindt met vrijwilligers? ‘Wat ik een aantal keer heb meegemaakt,’ vertelt Victor, ‘is dat vrijwilligers ongelovig worden. Dat vind ik één van de moeilijkste dingen die er zijn. Het heeft ook echt met de vragen van onze tijd te maken. Over het exclusieve van het christelijk geloof, bijvoorbeeld. Het kan heel arrogant klinken, “mijn God is de God der goden, naast Hem is er geen God aan Hem gelijk”. En de vraag naar het heil, driekwart van de wereld die geen idee heeft. Dat vinden mensen heel moeilijk, en dat is het ook, om in geloof te zeggen “laten wij nou gewoon doen wat we denken dat we kunnen en moeten doen, en het verder loslaten”. God is een liefdevolle en rechtvaardige God, maar daarmee heb je niet alle vragen beantwoordt. Uiteindelijk kun je je ook door dat soort vragen laten verlammen, of zo onzeker worden dat je je mond niet meer open durft te doen, en je ook niet meer durft uit te delen.’

LESSEN

De volgende punten in het bijzonder nemen we als belangrijke lessen mee uit het gesprek met Victor:

- Eerst humaniteit/het aardse, dan spiritualiteit. Je helpt gasten de goede vraag te vinden, datgene waar ze ten diepste mee zitten, en probeert hen hier vervolgens mee bij God te brengen. Zelfkennis gaat vooraf aan Godskennis.
- Je moet iets niet doen om populair te kunnen zijn. Maar je moet doen wat jij vindt/ervaart dat je moet doen. Wie daar op af komt is welkom.
- Met de Reformatie zijn we veel vormen van geloofsuiting kwijtgeraakt (kaarsen branden, knielen, et cetera). In de zoektocht naar begaanbare vormen van gelovig zijn, is het goed deze uitingen terug te halen, met een eigen, relevante invulling.
- In het selecteren van vrijwilligers zijn degenen die zelf ook veel vragen hebben ook geschikt voor het spelen van een rol in de zoektocht van een ander. Al te makkelijke antwoorden, evenals stokpaardjes, worden zo makkelijker vermeden.
- Het is belangrijk dat mensen die je initiatief financieel steunen ook een persoonlijk belang ervaren. Op het moment dat zij het zelf belangrijk vinden en er ook zelf aan deelnemen, wordt het ook echt iets van henzelf.

- De naam “Stadsklooster” kan een goede naam zijn als deze niet wordt geassocieerd met geslotenheid, maar met een leuke omgeving van ontmoeting, waar identiteit, spiritualiteit en actie een plek in hebben.

STADSKLOOSTER DE WARMOESTUIN – KAREL SMOUTER

Het Schone, het Goede en het Ware in hartje Amsterdam

www.dewarmoestuin.nl

GESCHIEDENIS

Karel Smouter is betrokken geweest bij de plannen voor Stadsklooster De Warmoestuin in hartje Amsterdam. Externe omstandigheden zaten tegen en toen er, enkele jaren na dato, alsnog groen licht kwam, was het momentum voorbij. Twee jaar lang de spanningsboog vasthouden en andere initiatieven op afstand laten, bleek voor de betrokkenen niet haalbaar. Karel heeft veel met ons te delen aan ervaring en visie. Niet alleen stelt hij het hele plandocument van De Warmoestuin ter beschikking van het Stadsklooster Rotterdam, ook spraken we hem uitgebreid in het Amsterdamse café Dwaze Zaken. De Warmoestuin zou een plek zijn geworden voor kunst en creativiteit, een woon- en leefgemeenschap en een ruimte voor vernieuwende liturgie en meditatie, training en toerusting, met als overkoepele metafoor, ontleend aan Augustinus: het Schone, het Goede, het Ware. Een metafoor die Karel ook verbonden heeft aan De Nieuwe Koers, waar hij hoofdredacteur werd.

CONTEXT

Voor De Warmoestuin had Karel geen specifieke doelgroep voor ogen. 'Ik geloof niet heel erg in afgebakende doelgroepen,' zegt hij hierover. 'Ik geloof dat je met iets moet komen dat de behoefte van mensen op een diepere manier bevredigt dan ze zichzelf kunnen voorstellen.' Om die behoeften te kennen is het volgens Karel belangrijk cultureel gevoelig te zijn. Alleen vragen wat mensen willen, is daarin niet genoeg. Karel gebruikt als illustratie de geschiedenis van autofabrikant Ford: iedereen aan wie Ford vroeg wat hij wenste, antwoordde daarop: een sneller paard. Ford kwam met iets dat de behoeften bevredigde, maar het was wel iets dat men nog niet kende. 'Als je een buurtonderzoek doet, krijg je een beeld van wat mensen denken nodig te hebben,' stelt Karel. 'Dan is het de uitdaging dat naar een dieper niveau te brengen.' Een andere toegevoegde waarde van buurtonderzoek, omschrijft hij als volgt: 'De mensen die enthousiast reageren, kun je meteen laten meedenken, zodat je hen echt een integraal onderdeel laat uitmaken van je plan.'

Karel adviseert vooral de eigen identiteit te communiceren, want 'daar komen mensen op af die zich erin herkennen.' Wie dat zijn, kun je niet bij voorbaat afbakenen. Ook vindt Karel het zinvol van tevoren te bedenken wat je vooral níét wilt zijn, want dat bepaalt veel van wie je wél bent. En het is belangrijk te bedenken waarin je onderscheidend bent. Op welke vraag geef je een antwoord? En wat bied jij wat elders nog niet wordt aangeboden?

Op het gebied van spiritualiteit denkt Karel dat het christelijk geloof zeker een alternatief te bieden heeft. Hij noemt het voorbeeld van de vele mensen in zijn omgeving die naar yoga gaan, en vraagt zich hardop af wat er anders is aan de christelijke spiritualiteit. 'Volgens mij is het zo,' zegt hij, 'dat christelijke spiritualiteit je niet alleen dichterbij jezelf brengt en bij je eigen kern, maar ook dichterbij de mensen om je heen en bij het tot bloei brengen van mensen. Het is een spiritualiteit die niet alleen over jou gaat, maar ook over je omgeving.'

Als christen sta je ook voor meer dan alleen wat je doet, waar het op een feestje vaak al snel over gaat. 'Het is mooi als je van het Stadsklooster een warm netwerk kunt maken, in plaats van een slim netwerk zoals je in veel steden hebt,' stelt Karel. 'Mensen hebben een veel grotere behoefte aan kneuterigheid dan je zou denken. De populairste cafés in Amsterdam zijn cafés die alleen maar oude meubels hebben staan. Waar gebreid wordt overdag. Waar cursussen over borstvoeding worden gegeven. Plekken waar je met je "toffe vrienden" heen kunt, of met je vriendinnetjes kunt "bijpraten over de liefde" zijn er al.' Karel benadrukt dat de plek die je creëert ook een plek moet zijn waar je zelf naartoe zou willen gaan. Christelijke activiteiten gaan vaak fout, zo is zijn ervaring, doordat er veel te veel voor de doelgroep wordt gedacht. 'Als je je er zelf niet geestelijk thuis voelt, kun je het beter niet doen,' is zijn mening.

Karel heeft het idee dat er in het algemeen sprake is van bezinning. Heel veel dingen die vaststonden, zijn onzeker geworden. De bankensector, de economie... Die onzekerheid vertaalt zich volgens hem in de behoefte aan warme plekken. Maar of dat altijd in de vorm is van een kaarsje aansteken en bidden? 'Ik zou de spiritualiteit ook wel in aardse dingen zoeken,' zegt Karel. 'We hebben in Amsterdam bijvoorbeeld spelletjesavonden georganiseerd. Daar kwamen genoeg mensen op af, echte Amsterdammers, bekende acteurs zelfs. Wat hen aansprak was dat ze gewoon even gewone mensen konden zijn.' In actie komen noemt Karel ook als mogelijke vorm van spiritualiteit. Spiritualiteit in de brede zin van het woord, is een aanknopingspunt met de cultuur, met de mensen om je heen.

IDENTITEIT

In De Warmoestuin zou een plek worden gemaakt voor kunstenaars en creatieven, mensen die zich met "het Schone" bezighouden. Wat nu als er vooral kunst ontstaat die wel met spiritualiteit te maken heeft, bijvoorbeeld het boeddhisme, maar niet met christelijke spiritualiteit? 'Dat zou ik zelf een beetje loslaten,' reageert Karel op deze overpeinzing. 'Wat je wel echt kunt beheren is de kapel, [red: die deel uitmaakt van "het Ware"]. Daar kun je duidelijk je stempel op zetten. Je moet het niet al te vaag willen formuleren. De uitdaging is expliciet en uitnodigend tegelijkertijd te zijn. Wat mij betreft staan die dingen ook niet tegenover elkaar, exclusief en inclusief zijn. In de kern van het christendom zit ook een houding van "doe mee!" Jezus was bij uitstek iemand die de God van de joden niet alleen voor de joden wilde houden. Hij wilde als het ware laten proeven dat die God goed en betrouwbaar is. En hoe kun je dat beter doen dan je deuren gewoon open te stellen?'

We praten met elkaar over het rijtje "believing, belonging of behaving", en welke volgorde wenselijk is. Allemaal stellen we "belonging" voorop. Karel illustreert dit met een treffend praktijkvoorbeeld: 'Ik heb al een jaar of acht een soort bijbelstudieclub met mensen die elkaar van de studie kenden. We zijn al die jaren bij elkaar blijven komen. Alle mensen die niet geloofden, of aan alles twijfelden, zijn uiteindelijk in die groep tot geloof gekomen. Niet omdat wij allemaal van die gelovige mensen zijn, maar omdat we een gemeenschap vormden en doordat er ruimte was om vragen te stellen. Elkaar vasthouden ook als iemand een andere weg gaat, dat is belangrijk. Op een of andere manier is het vaak veel te snel "einde verhaal" bij christenen. Maar uiteindelijk, als je er echt van overtuigd bent dat een leven met God de moeite waard is, dan zal dat zichzelf ook wel bewijzen.'

Samenvattend kun je zeggen dat Karel maximale inclusiviteit, gecombineerd met een heel duidelijke kern voorstaat. Hij gebruikt hierin zelf altijd de metafoer van de open hand en de gesloten hand: 'Wees heel duidelijk over wat je in je gesloten hand hebt. Welke dingen je als gemeenschap met elkaar vindt bijvoorbeeld. Gewoon heel duidelijk zijn. En wees daarnaast heel open over de dingen waarover je het niet met elkaar eens bent. Dat is gewoon een proces dat je als groep moet aangaan. Welke dingen zijn onopgeefbaar, en over welke dingen valt te praten, krijg dat helder.'

INSPIRATIE

Als inspiratiebron tipt Karel ons het Motoki-Kollektiv in Keulen. Dat zijn christenen die met elkaar in een wijk wonen, en er een huiskamer voor de buurt hebben. Daar doen ze van alles, van borstvoedinguurtjes tot concerten op vrijdagavond en het geven van meditatiecursussen. Ze zijn ook een christelijke gemeenschap met elkaar, maar dat is niet heel zichtbaar. Naarmate je dichter bij de kern komt, merk je daar steeds meer van. Maar ook als gewone bezoeker kun je ontdekken dat er iets gaande is. Dat werkt heel goed, weet Karel te vertellen. Mensen worden getriggerd; ze krijgen door dat er ook op zondag iets gebeurt en denken dan: hmm, daar wil ik ook wel eens bij zijn... Het Kollektiv is ook op internet vertegenwoordigd (www.motoki-kollektiv.de) en heeft een magazine.

Karel benadrukt ook dat je niet moet bezuinigen op schoonheid. Zeker in de stad is het belangrijk dat iets er goed uitziet, weet Karel. En dat betekent niet dat het ook duur hoeft te zijn. Karel geeft ons ook hierin een tip: interieurarchitect Joanne Voorberg. Zij heeft ook de kapel van De Spil ontworpen. 'Uiteindelijk geloof ik,' zegt Karel, 'dat concepten op papier, staan of vallen bij de personen die ze uitvoeren. Je hebt altijd mensen nodig die een concept verder kunnen dragen.'

MIDDELEN

Voor De Warmoestuin was ook een exploitatieplan gemaakt. “Het Schone” zou zich op de begane grond hebben bevonden; de creatieve werkplekken en marktplaatsen, en de horecagelegenheid. Daar zat, plat gezegd, het grootste deel van het verdienmodel in. Voor de tweede verdieping, “het Goede”, een woon- en leefgemeenschap met een positieve impact op de omgeving, zou gewoon huur zijn gevraagd. “Het Ware”, de derde verdieping, het dichtst bij de christelijke kern, had weinig tot niets hoeven opbrengen.

Crowdfunding of een vaste kring van supporters behoort ook tot de mogelijkheden, vindt ook Karel. Hij wijst er wel op te waken voor “wie betaalt, bepaalt”.

KERNACTIVITEITEN

De vieringen in de kapel zouden het kloppend hart van De Warmoestuin worden. ‘Het idee was om met allerlei verschillende bezinningsplekken een soort route te vormen door de binnenstad, met op elke plek een verschillend aanbod van stilte en meditatie,’ vertelt Karel. ‘Verder was er ook de mogelijkheid van trouwen, en dergelijke, in de kapel.’

We praten ook met elkaar over de naam “Stadsklooster Rotterdam”. ‘Het gaat erom of het concept klooster klopt met wat je aanbiedt,’ zegt Karel daarover. ‘Als die metafoor je verder helpt, moet je hem vooral gebruiken. Het gaat erom dat de metafoor een verhaal naar buiten vertelt.’ Karel waarschuwt voor al te grote pretenties vanwege de naam “klooster”: ‘Je moet vooral niet de pretentie hebben dat je een hele kloostergemeenschap gaat worden, met een echte leefregel. Ik heb zelf ook wel mensen uit het monastieke leven gesproken die zich toch wel een beetje verwonderen over hoe protestanten dat hele kloosteridee ineens hebben omarmd. Terwijl die leefregels echt in de loop der eeuwen ontstaan zijn en eigenlijk vooral het gevolg zijn van vijf keer per dag bidden. Dat is wat een klooster is, een plaats waar vijf keer per dag gebeden wordt. En dat bidden is het eerste wat een klooster doet. Al dat andere dat komt daarbij, maar is niet de kern.’

We denken hardop na over het doel van het Stadsklooster Rotterdam. De studerende, werkende Rotterdammer een concept bieden dat hem of haar op weg helpt zin in het leven te vinden? Een soort sterk aanbod van spiritualiteit? Een plek waar je het goede leven kunt vieren?

De Warmoestuin dankte haar naam aan het feit dat het kloosterpand gelegen is in de Warmoesstraat en het een binnentuin heeft. ‘De Warmoestuin, die naam, landde bij de gemeente Amsterdam ook heel goed,’ herinnert Karel zich. ‘We hadden gezocht naar een metafoor die niet alleen maar relevant zou zijn voor christenen, maar ook zou raken aan waar seculiere Amsterdammers zich voor interesseren.’

BETROKKENEN

‘Vrijwilligers vinden is altijd wel mogelijk,’ spreekt Karel uit ervaring, ‘maar mensen met skills, de creatieve mensen, willen ook echt vrucht van hun werk zien. In de Vluchtkerk, bijvoorbeeld, is het op een of andere manier gelukt om vanaf dag één een aantal echte toppers aan boord te krijgen die zich er vrijwillig wilden instorten naast hun gewone kerk. Een valkuil van dit soort groepen is dat je zo verliefd bent op de schoonheid van je idee dat je nooit gaat beginnen. De enige manier om ergens te komen is “failing forward”. Gewoon aan de slag gaan. De fouten die je maakt benoemen en verder gaan. Het is een valkuil om het te concreet te maken.

Wat betreft het al dan niet creëren van een leefgemeenschap rondom het Stadsklooster in Rotterdam stelt Karel ons voor de volgende vraag: ‘Ik zou me voor jullie concept afvragen wat je precies wilt doen. Kun je een leefgemeenschap zo organiseren dat je gastvrijheid kunt bieden aan de mensen die komen? Als dat je doel is, moet dat ook de kern van je groep vaste bewoners zijn, en moet je niet allerlei andere ambities met de ruimte hebben. Als jullie eigenlijk gewoon de kerk willen openstellen doorde-weeks, dan moet je je afvragen of de metafoor van een klooster je wel verder helpt.’

In het geval van De Warmoestuin zouden de vaste bewoners volgens Karel ‘een vaste kern van christenen zijn geweest, die zich herkenden in een bepaalde manier van geloven.’ Maar dat zou puur voor de bewoners hebben gegolden. ‘We maakten een duidelijk onderscheid tussen de gebruikers van de plek,

dat moest heel divers en breed zijn, en de bewoners,' zegt Karel. 'Het moest een plek worden voor iedereen, gebruikers, bewoners en bezoekers. De kunstenaars, bijvoorbeeld, hoefden echt geen christen te zijn om een plaats te krijgen.'

LESSEN

■ Karel geeft aan de afgelopen jaren te hebben ervaren wat de keerzijde kan zijn van een woon-gemeenschap: 'Je bent zoveel met elkaar bezig dat het heel moeilijk is de focus naar buiten te houden. Dat is ook bijna niet te voorkomen; tenzij je echt concreet, zoals de monniken vroeger deden, werken en leven helemaal met elkaar verbindt, vind ik het wel lastig. Het is in ieder geval geen voorwaarde voor het slagen van je Stadsklooster.' We bespreken met elkaar diverse tussen-mogelijkheden, zoals het laten dragen van de gemeenschap door mensen die er een jaar lang een combinatie van leren en werken doen. Karel refereert hiermee aan Bonhoeffer. 'Dan is het gewoon een tijd van je leven dat je daar zit en echt honderd procent van je tijd met die plek bezig bent,' benadrukt Karel. 'Dat is wat anders dan allemaal jonge, drukke mensen, die het allemaal maar moeten zien te combineren met zorgen voor die plek. Het eerste jaar is iedereen nog bevlogen, en daarna komen de eerste teleurstellingen vaak al. Hoe ga je daar dan mee om?' Groepsdynamica is dus een heel belangrijk onderdeel van het leven met elkaar in een leefgemeenschap. En te idealistisch worden is een gevaar.

Een haalbare optie voor het Stadsklooster Rotterdam zou een leefgemeenschap kunnen zijn van mensen die in de buurt van de kerk wonen, op zichzelf, en dan op vaste tijden met elkaar bidden of voor andere activiteiten bij elkaar komen. Sowieso is leefruimte in het gebouw creëren niet mogelijk. Karel was eens bij een gemeenschap die als motto had "holding each other lightly", dat spreekt ons aan.

■ Een ander aandachtspunt dat Karel ons voorhoudt: maak je doel heel duidelijk en spreek elkaar daar als interne groep op aan. Wie wil je zijn? Voor wie? Waarom? Krijg dergelijke vragen helder. Of het project wel of niet slaagt, is dan afhankelijk van het al dan niet behalen van de doelstelling. Wees daarin duidelijk over hetgeen je het met elkaar eens bent én over hetgeen je het niet met elkaar eens bent.

■ En de naam... een heel belangrijk aandachtspunt; welke metafoor past? Karel waarschuwt voor al te grote pretentie vanwege de naam "klooster".

■ Een te ontplooiën initiatief moet voldoen aan de behoefte van mensen op een dieper niveau dan zij zichzelf kunnen voorstellen. Hiervoor is het belangrijk cultureel gevoelig te zijn en te weten wat er bij mensen leeft.

■ Karel adviseert ons helder de eigen identiteit te communiceren, want daar komen mensen opaf die zich erin herkennen. De uitdaging is expliciet en uitnodigend tegelijkertijd te zijn. Hij is ervan overtuigd dat de christelijke spiritualiteit een alternatief biedt voor de spiritualiteit die je bijvoorbeeld vindt bij yoga. Christelijke spiritualiteit brengt je niet alleen dicht bij jezelf, maar ook bij de mensen om je heen.

■ De plek die je creëert, moet een plek zijn waar je zelf ook graag naartoe gaat. Als je jezelf er niet geestelijk thuis voelt, kun je het beter niet doen.

■ Het is belangrijk mensen te betrekken in je initiatief. Dat wij de vraag of mensen betrokken willen raken hebben meegenomen in ons buurtonderzoek beaamt Karel als een duidelijk voorbeeld hiervan. Belonging staat voorop, behaving en believing komen later.

■ Bezuinig niet op schoonheid; zeker in de stad is het belangrijk dat iets er goed uitziet. Dat staat of valt ook met de mensen die het concept uitvoeren. Je hebt goede mensen nodig die het kunnen dragen.

YOUTH WITH A MISSION ZUID-FRANKRIJK – CATHARINA RODENBURG

To know God and make Him known

www.ywambridges.com

GESCHIEDENIS

Catharina Rodenburg woont sinds de zomer van 2012 in Zuid-Frankrijk, waar ze staflid is van de Youth with a Mission-campus aldaar: Bridges of Life. We vroegen haar of en zo ja welke problemen de pioniers in Frankrijk hebben ervaren met het opstarten van het huis en de activiteiten. 'Weinig opstartproblemen,' antwoordt Catharina hierop, 'want het is gelopen zoals het ging. Er is een duidelijke visie en missie. En elke campus geeft zijn eigen draai daaraan. Bij ons is familiegevoel belangrijk. Met elkaar zijn en leren. Dit trekt mensen aan die hierbij passen, anders kom je hier niet werken. De basisleiders van de campus spreken wel Frans. Dat is de enige pre als je pioniert, dat je de taal spreekt.' En hoe zit het met het Frans van Catharina zelf: 'nog niet zo goed, dat was mijn eigen opstartprobleem,' zegt ze lachend.

CONTEXT

De campus in Zuid-Frankrijk is een internationale community, zoals elke YWAM-campus, met verschillende mensen uit allerlei landen dicht in elkaars buurt. 'De context is heel cultuurgevoelig,' zegt Catharina hierover. 'Je leert veel van andere mensen en andere landen. Het familiegevoel is er ook omdat je allemaal in een ander land woont dan voorheen. Je leert ook heel veel van verschillende disciplines, het is daarom ook echt een campus te noemen. Je wordt uitgedaagd nieuwe dingen te proberen en je mag daarin ook fouten maken. Dat geldt voor de staf, maar ook voor de studenten die hier komen.' De verschillende disciplines die aan bod komen zijn onder meer: 'leiderschap; gastvrijheid; wat het betekent om te leven met God en Hem op nummer één in je leven te hebben staan; en hoe je kunt leven in een cultuur waarin je elkaar eert en het beste gelooft van mensen.'

Niet alleen binnen de muren van het huis wordt in deze context geleefd, ook naar buiten toe is men cultuurgevoelig. 'We zijn vooral bezig met de Franse cultuur,' licht Catharina toe. 'We nemen die stijl aan van eten. We passen ons aan, aan het ritme van Zuid-Frankrijk. We zijn gevoelig voor de cultuur waarin we leven, voor de Franse historie en taal. Maar daarin zijn we dus wel een internationale community.'

Catharina vindt het leven binnen deze context heel opbouwend, om diverse redenen. Zo zegt ze hierover: 'Ik leer van de Heer. Wat in de Bijbel staat, wordt hier voorgeleefd. Je deelt samen de visie en het geloof, waarbinnen je eigen talenten kunt ontwikkelen.' Een valkuil voor Catharina is het stellen van grenzen, 'want er is altijd wel iets te doen'.

IDENTITEIT

'De school kun je wel doen als je niet gelovig bent, hoewel dat in de praktijk maar weinig voorkomt,' zegt Catharina, 'Wat de staf betreft, zou je daar eigenlijk wel in willen komen als je niet gelooft?' Catharina kan zich voorstellen dat wel binnen de staf zou kunnen worden gewerkt met 'believers die God volgen zonder dat ze geloven.' Op de vraag hoe binnen de staf de identiteit wordt bewaakt, antwoordt ze: 'Door steeds over de visie te praten. Waarom zijn we hier? Wat is de visie die we delen? Er wordt door de stafleden en basisleiders ook steeds geprobeerd je te bemoedigen in wat God van jou vraagt. Leiders empoweren, is heel belangrijk. En dat trekt mensen aan die dat ook willen.'

De visie en missie wordt op de homepage van de Bridges of Life als volgt geformuleerd:

Bridges of Life is a missional, training community. [...] Our mission is the establishing and multiplication of trainers and training communities in France and around the world. Our objectives

are a value-centered lifestyle. We believe that our Heavenly Father will accomplish His purposes in and through us as we hold fast to who He has called us to be. The unique nature and characteristics of our call could be defined by the following five purposes:

*a place of Worship & Prayer
a place of Hospitality & Spiritual Renewal
a place of Training & Sending
a place where we Live the Kingdom
a community that brings the Kingdom to our World*

Vervolgens wordt op de site genoemd tussen welke gebieden de organisatie een brug wil zijn. Bijvoorbeeld tussen landen, talen en culturen; tussenzij die gehoord hebben en zij die zoeken; tussen de locale kerk en de missie.

Catharina heeft ervaren dat ondanks een heldere visie en missie, niet iedereen het met elkaar eens hoeft te zijn. 'Maar wel moet je het eens zijn over het feit dat je het niet eens bent!' stelt ze. 'Uiteindelijk nemen de twee basisleiders de eindbeslissingen als we het oneens zijn, maar we bespreken alles wel.'

INSPIRATIE

Heidi Baker is een belangrijke inspiratiebron voor Catharina: 'Zij is de eerste vrouw van wie ik hoorde dat ze missionary is. Leanne Paine is ook belangrijk voor mij. En ik heb zelf een DTS (Discipleship Training School; *red.*) gedaan, wat heel inspirerend is geweest. Daarnaast heb ik veel geleerd van de leiders van YWAM, van iedereen met wie ik zo in contact ben geweest. Ik heb in praktijk kunnen ervaren hoe zij met de Heer leven en aan teams leiding geven, enzovoort. Van de ministry in Californië Bethel heb ik veel van hun boeken gelezen, dat is ook heel vormend geweest. En Joyce Meyer, haar boeken moet ik zeker ook noemen als inspiratiebron.' Daarnaast heeft Catharina geleerd altijd in gebed te beginnen: 'De Heer is met iets bezig en met Hem moet je meegaan. Als je iets in gebed brengt en ervaart dat het goed is om te doen, gaat het voorspoedig en kun je volhouden.'

MIDDELEN

De geldstroom binnen de organisatie beschrijft Catharina als volgt: 'Iedereen, inclusief de staf is afhankelijk van giften.' Zijn er ook activiteiten die opbrengst genereren? 'Nee, geen enkele,' weet Catharina. Een extra baantje, is daar ruimte voor? 'Als je als staf lid een bijbaantje zou willen hebben, zou dat kunnen. Alles is bespreekbaar en samen met onze leiders bekijken we dan wat haalbaar is en wat bij jou als persoon zou passen.'

KERNACTIVITEITEN

Wat, vind jij, is het belangrijkste dat de campus te bieden heeft? 'Een veilige, fijne en gezellige omgeving, waarin je wordt uitgedaagd om God te leren kennen en je eigen identiteit te ontdekken,' antwoordt Catharina. 'Het is creatief uitdagend en fouten maken mag dus. Wat we te bieden hebben en wat onze missie is, staat duidelijk omschreven. Dat kan geen verrassing opleveren voor de mensen die komen. Wel verwachten sommigen iets anders van Zuid-Frankrijk. Het is hier bijvoorbeeld echt niet altijd warm en zonnig!'

Catharina ervaart de volgende activiteiten van de campus als de belangrijkste: 'Het samen eten. En de leiderschapstraining die één keer per week wordt gegeven aan de staf en de vrijwilligers. Dan zitten we met z'n allen om de tafel, met koffie, en bespreken we een bepaald thema. We worden getraind, discussiëren met elkaar. Wat betreft de staf is het belangrijk dat de leden leiderschapskills wordt meegegeven, dat er over de Heer wordt verteld en dat de staf verdubbeld wordt, zodat mensen weer uitgezonden kunnen worden. De studenten leren in de discipelschap-trainingsschool het een en ander, zoals wie God is en hoe zij God kunnen delen met anderen. Het bewust bezig zijn met je buurt, je stad,

je buren, de mensen om je heen, vind ik ook heel belangrijk. Mensen uit de buurt moet je ook bij activiteiten betrekken; als community loop je het gevaar vooral met elkaar bezig te zijn. Om dit probleem te ondervangen, is er tijd vrij gemaakt die speciaal bedoeld is om met de buurtbewoners iets te doen. Zo wordt er nu bijvoorbeeld op vastgestelde tijden Engelse les gegeven aan belangstellenden uit de buurt en op woensdagmiddag hebben we open huis, dan kan iedereen koffie komen drinken. Openheid is erg belangrijk, iedereen is welkom!

Catharina vindt het lastig aan te geven wanneer zij activiteiten en dergelijke als geslaagd of gezegend beschouwt. 'Dat is heel persoonlijk, hoe jij iets ervaart,' zegt ze. 'Een geslaagdheid kunnen we niet echt meten hier. Maar als de Heer heeft kunnen doen wat Hij wilde doen, en wij daarin zijn meegegaan, en ik merk dat op, dan is dat voor mij een gezegende activiteit geweest. Of als een student meer te weten is gekomen over de Heer, of een ervaring heeft gehad die hij of zij ergens anders niet kan hebben... En dat is voor iedereen weer verschillend.' Er worden veel zaadjes geplant, waarvan de groei niet zomaar of op korte termijn te duiden valt.

BETROKKENEN

Naast de staf en studenten verblijven er ook enkele vrijwilligers in het campushuis. Zij komen voor een periode van een aantal weken tot twee maanden, bijvoorbeeld in de zomer als werkvakantie. Feitelijk gebeurt alles op vrijwillige basis. De staf houdt onder meer via nieuwsbrieven het betrokken thuisfront op de hoogte van allerhande ontwikkelingen, gebedspunten, activiteiten die worden ondernomen, et cetera. 'Je moet eerst een DTS hebben gedaan voordat je op staf mag komen,' licht Catharine toe. 'Als iemand op staf wil komen wordt ervoor gebeden en gekeken of iemand past. Dit is erg spirit led, want de Heer geeft altijd antwoord.'

Voor Catharina is deze manier van leven haar droom, maar die droom is altijd in ontwikkeling. 'Ik ben altijd onderweg,' zegt ze. 'De droom groeit, verandert ook en is nooit vervuld, maar ik leef wel in de droom.' Het hebben van een eigen droom wordt gestimuleerd door de basisleiders; stafleden worden niet blijvend "gebonden" aan de campus, en ook niet aan YWAM. Het staf-zijn en het hebben van een eigen droom wordt los van elkaar gezien. Zo is Catharina al sinds haar opleiding tot maatschappelijk werker betrokken geweest bij de strijd tegen mensenhandel. Ook in Zuid-Frankrijk zoekt ze wegen om op dit gebied actief te zijn. 'En daar word ik in aangemoedigd,' is haar ervaring. 'Een andere vrouw hier heeft een passie voor koffie. Montpellier is de grootste, dichtstbijzijnde plaats hier in de buurt. Er wordt nu gekeken of zij daar een café kan starten. Het gaat om multiplicatie. Ze willen als leiders juist dat je je ontwikkelt en verder gaat, omdat ze willen dat we de wereld intrekken. Ga overal naartoe en wees getuigen, dat is het idee. Bemoedigen, helpen en uitzenden, dat is wat er gebeurt.'

LESSEN

Belangrijke lessen uit het interview met Catharina vinden wij:

- Je moet je best blijven doen naar buiten te treden en steeds zin maken om nieuwe mensen te ontmoeten. Als je een community bent, kost dit extra moeite. Je doet minder snel iets in de buurt, want je bent met elkaar.
- Het stellen van grenzen en bewaken van rust is belangrijk, omdat dit soort werk geen negen-tot-vijf baan betreft, en er altijd wel iets om (dringende) aandacht vraagt.
- Gebed is belangrijk en gaat aan alles vooraf.
- Openheid is eveneens belangrijk, naar God en mensen toe, maar ook openheid voor creativiteit.
- Een goed team en goed leiderschap is onontbeerlijk. Dat iedereen van je team de missie en visie onderschrijft is belangrijk, maar daarbinnen moet verschil van mening mogelijk zijn. Agree to disagree, en de eindverantwoordelijke neemt de uiteindelijke beslissing.

WOONGROEP OVERHOOP – FRANK MULDER

Leven in Overvecht; hoop, geloof en liefde in de wijk

overvecht.ning.com
www.frankmulder.info

GESCHIEDENIS

Vier jaar geleden werd Overhoop in de Utrechtse wijk Overvecht gestart, door een groep vrienden. 'We hadden een plan, een visie, weergegeven op twee A4-tjes, dat moest voor de woningbouw,' vertelt Frank over het begin van de woongroep. 'Het initiatief moest een wijkfunctie hebben, dus vooral dat hadden we uitgewerkt en ook hadden we allerlei activiteiten bedacht.'

Overhoop is deel van een grotere groep christenen die actief zijn in de wijk; de leefgemeenschap is uit deze groep voortgekomen, evenals een huisgemeente.

Helaas loopt de wijk sinds twee jaar leeg: er zijn vergenvorderde plannen voor de sloop van zes flats en veel mensen zijn al weggetrokken naar andere delen van Overvecht. Voorheen waren er nog de winkels van de groenteboer en de bakker, en zat er een café. Ook die zijn verdwenen. Alles gaat plat. Daardoor zoekt ook woongroep Overhoop een nieuw onderkomen, in dezelfde wijk. Tijdens dit zoekproces bezinnen leden van de woongroep zich ook op een hernieuwde visie.

CONTEXT

De op papier bedachte activiteiten bleken in de praktijk niet zo goed te werken. Dat lijkt veel te maken te hebben met de context waarbinnen de woongroep zich bevindt. 'Mensen willen helemaal niet komen naar een activiteit,' deelt Frank zijn ervaring. 'Sommige activiteiten werkten wel, zoals de buurtmaaltijd, maar de animo voor activiteiten blijkt over het algemeen niet groot. Het zijn behoorlijk geïsoleerde gezinnen hier, met veel problemen. In de helft van de Marokkaanse gezinnen waren de ouders gescheiden. Marokkaanse gezinnen willen ook niet zo graag gezien worden, als ze bij ons naar binnen gaan. Mogelijk komt het ook doordat veel mensen druk met zichzelf en hun eigen problemen bezig zijn; ze willen dan niet naar een maaltijd gaan en daar ook nog eens burens tegenkomen. Ze koken ook liever voor jou, dan dat jij voor hen kookt.'

Er is ook geprobeerd een vrouwenclub en een meidenclub op te richten, maar dit initiatief sloeg niet aan. 'Als je iemand vraagt om 's avonds te komen eten, dan komen ze,' zegt Frank, 'maar als je iets aankondigt met foldertjes of je probeert vaste afspraken te maken, daar komen ze gewoon niet op af.' Of dat ook met de cultuur te maken heeft, weet Frank niet zeker. 'Deels waarschijnlijk, maar niet volledig. Het kan zijn dat het vanuit de Islam raar gevonden wordt dat mannen en vrouwen hier samenleven, of dat we te christelijk zijn. Dat weet ik niet zo goed.' De woongroep heeft ervaren dat het sowieso een paar jaar duurt voordat je de cultuur in de wijk echt leert kennen.

Frank benadrukt dat er ook sprake is van heel goede contacten, maar dat die niet in stand worden gehouden op basis van activiteiten. 'De mensen die komen, doen dat omdat ze de mensen van Overhoop leuk vinden,' stelt hij. 'En ze zijn vaak alleen, of willen even weg uit hun gebroken gezinssituatie. Ze vinden dan een familie bij ons.' Dat familiegevoel werd ook door veel kinderen bij de woongroep gevonden. Bijvoorbeeld een pannenkoekenmaaltijd zorgde ervoor dat ze veel kinderen leerden kennen. Kinderen tot vriend zijn was een verlangen, maar de twee jaar dat de woongroep actief was in een nog levendige wijk waren eigenlijk te kort om een hechter contact met de kinderen op te kunnen bouwen. Nu zijn veel gezinnen zoals gezegd uit de wijk verdwenen.

Aan het eind van de winter kwam Frank een Turks jongetje van negen tegen, dat vroeger bij hem in de

buurt woonde. 'Ik vroeg hem hoe het nieuwe huis beviel,' vertelt hij over deze ontmoeting. 'Hij zei toen "ja wel goed, maar ik heb er geen vrienden zoals jij", dat vind ik dan heel mooi, dat dat kan.'

Het is voor de woongroep lastig opnieuw te beginnen, zeker nu er mensen waren die vertrouwen hadden gekregen in de bewoners, maar al weggetrokken zijn. Frank denkt wel dat het leggen van contacten dit keer sneller zal gaan dan bij de start van de woongroep, vanwege alle opgedane ervaring.

Tijdens het interview met Frank komen we in gesprek met een buurtvader uit de wijk. Deze man is blij met de woongroep; hij zegt vanaf begin af aan veel aan de groep te hebben gehad. Ze hebben hem geholpen. Hij ervaart de bewoners als nette mensen die doen wat goed is voor de maatschappij met respect voor iedereen. Respect voor elkaars geloof vindt de buurtvader erg belangrijk en samen sta je sterk: 'als één persoon klappt is dat te weinig, maar met elkaar de handen op elkaar, dan gebeurt er wat.' Helaas hadden we geen tijd om koffie of thee te gaan drinken in zijn fietsenwerkplaats. Hollanders hebben nooit tijd, was onze eigen conclusie...

IDENTITEIT

'Ons doel is er te zijn voor anderen en voor elkaar in Overvecht, vanuit ons geloof in Jezus,' vertelt Frank over de identiteit van de woongroep. 'Onze houding is dat we geloven dat Gods Koninkrijk komt op aarde, en dat dat al aan het beginnen is, maar dat je de scheidslijnen niet goed kunt zien, zo van "dit is binnen of buiten het Koninkrijk". Ik kan Gods Koninkrijk ook zien in een buurtmaaltijd waaraan niet gelovige mensen deelnemen. Je probeert als christen wel anders te leven. Ook naar mede-christenen toe probeer je te laten zien dat het anders kan.' Frank ziet de woongroep als een open contrastgemeenschap: wel anders, maar iedereen mag meedoen.

Bij jongerenorganisatie Time to Turn en in India heeft hij gezien dat Gods Koninkrijk begint waar armen en rijken elkaar ontmoeten. 'Gods Koninkrijk heeft iets te maken met het afleggen van je verworvenheden, van je status,' legt hij uit. 'Dit gebeurt automatisch als je mensen ontmoet die zulke verworvenheden niet hebben, die onderaan de ladder staan. In de Bijbel lees je hoe de rijke jongeling de opdracht kreeg zijn bezittingen te verkopen en de opbrengst aan de armen te geven, zo zou hij een schat in de hemel bezitten. En Jezus zegt dat je Hem hebt gezien, als je de armen hebt geholpen. Er is blijkbaar iets met armoede en uitsluiting wat je naar God kan leiden.' Frank zoekt die plekken ook op: 'Je ontmoet God eerder als je zelf de weg naar beneden gaat, dan wanneer je armoede oplost, althans, dat leer ik van Henri Nouwen.'

INSPIRATIE

'Henri Nouwen inspireert veel mensen die hier wonen,' weet Frank. Als journalist kijkt hij zelf ook graag naar de grote structuren. Zo is hij bijvoorbeeld heel enthousiast over de Catholic Worker Movement. Een beweging die in de jaren dertig van de vorige eeuw in Amerika begon. 'Er zijn in Amerika vijftig houses of hospitality, waar gekozen wordt voor een leven in armoede, gericht op daklozen en verslaafden,' vertelt Frank. 'Het is een vorm van christen-anarchisme binnen de rooms-katholieke kerk. Zonder geweld, en zonder de weg van de macht wordt er wel zeer kritisch over macht nagedacht.'

De protestantse Franse socioloog en theoloog Jacques Ellul was een inspiratiebron voor de Catholic Worker Movement, ook Frank haalt inspiratie uit het werk van deze denker. Ellul schreef het boek *Subversief christendom* en richtte een milieuorganisatie op toen niemand nog over het thema milieu sprak. 'De slogan "think global, act local" is ook van hem,' vertelt Frank. 'Hij ging met jongeren uit achterstandsbuurtten de natuur in om te praten over hun leven. Geweldig toch?'

MIDDELEN

In Overhoop heeft iedereen een betaalde baan, waarmee huur en dergelijke bekostigd wordt. Er wordt dus niet geleefd van giften. 'Dat hebben we ook helemaal niet nodig,' zegt Frank. 'We hebben wel met

het bredere Overvechtnetwerk waarvan wij deel uitmaken een diaconaal potje gemaakt, waar we af en toe mensen mee kunnen helpen. Bijvoorbeeld mensen met schulden; als we dan fitness voor ze betalen, kunnen ze in ieder geval gaan sporten en dat kan al veel helpen. Er zijn diverse kerken die ons aanbieden financieel te willen helpen, dus als het nodig zou zijn, kan dat. Maar eigenlijk is het nooit nodig. Want het zit 'm voor ons niet in grote dingen die we kunnen en willen bieden. Die rol hebben we niet. Doordat wij dingen doen vanuit een woning, kunnen andere mensen er ook iets van oppikken. Als je iets groters bent, waar je geld voor nodig hebt, is het ook weer moeilijker om te kopiëren.' Frank is blij dat er mensen opgeleid zijn en voor betaald worden om psychiatrische hulp te bieden en dergelijke: 'Ik kan dan gewoon vriend zijn.'

KERNACTIVITEITEN

Toen bleek dat het uitrollen van allerlei activiteiten geen succes was, heeft de woongroep het over een andere boeg gegooid. Frank vertelt: 'We hebben toen bedacht dat iedereen iets in de wijk doet. Bijvoorbeeld "maatje" zijn, voetballen met Youth For Christ, bij het welzijnswerk iets doen of in een buurtcommissie. Zo leer je mensen kennen, in de iets bredere wijk. We willen geen activiteitscentrum zijn, maar gewoon familie. Verder betaalt iedereen huur en ben je op maandagavond aanwezig, want dan hebben we huisavond. Dat is het minimum wat je moet doen, is de afspraak.' Maar nu is intussen ook wel weer duidelijk geworden dat dit te vrijblijvend is. "iets doen" in de wijk, daar weet niet iedereen raad mee, dus de groep wil in de toekomst toch weer proberen dat op een gezamenlijke manier te doen.

De leden van de woongroep gaan naar mensen toe en proberen relaties op te bouwen. Dat is lang niet altijd makkelijk. 'Met sommige mensen is het contact erg lastig, bijvoorbeeld door ernstige psychische problemen die iemand heeft. Je moet er dan echt voor kiezen,' deelt Frank zijn ervaring. 'Als je teveel handelt als in "ik ga allemaal goede dingen doen in de wereld", dan kom je er helemaal niet. Want je ziet heel weinig resultaat soms. Je moet echt om die mensen gaan geven. Dat je samen een maaltijd hebt en dat is dan het doel op zich. Daar moet je dan wel tevreden mee zijn. Je moet geen hoge doelen hebben. Bonhoeffer heeft gezegd "als je een mooie gemeenschap zoekt krijg je haat, als je liefde zoekt krijg je gemeenschap". Als je idealen te belangrijk worden, gaat het in de weg staan. Je moet het heel klein houden, dan gaat er iets groeien. Het voelt soms heel rijk om hier te wonen, als je veel mensen tegenkomt, maar het kost ook heel veel energie.'

Het "er zijn voor anderen" kan voor de woongroep ook betekenen dat je gasten opneemt in je huis. Vluchtelingen bijvoorbeeld, of mensen die er een tijdje uit moeten. 'Het is een mooie manier om je leven en je geloof met mensen te delen die daar anders niets van zouden zien,' vindt Frank. 'Het heeft tot bijzondere dingen geleid.'

BETROKKENEN

De bewoners van de leefgemeenschap hebben vaak niet precies dezelfde focus. De één richt zich meer op de buurt, de ander op gasten en weer een ander wordt vooral enthousiast van het leven in de groep. Frank ervaart nu ook de moeilijke kant van het feit dat de leefgemeenschap vanuit een vriendengroep is gestart. 'Na vier jaar merk je verschillen, maar het is moeilijk om daar objectief naar te kijken en keuzes te maken, want iedereen is persoonlijk erg met elkaar verbonden. We beslissen altijd alles met z'n allen en dat maakt het lastig.'

Frank ziet de noodzaak van een duidelijker omschreven visie, en nu er toch verhuisd moet worden, is dat een mooie gelegenheid om alles nog eens goed te doordenken: Wat is de visie van de woongroep? Welk doel hebben we? Wie passen daarbij? Wat doen we als iemand eerder bezig is met overleven dan met de doelstelling? Waar mogen we elkaar op aanspreken? Dergelijke vragen spelen hierin een rol.

Hoewel Frank vindt dat we er meer van mensen binnen de woongroep mag worden verwacht aan commitment dan tot nu toe het geval was, wil hij ervoor waken dat het omzien naar elkaar binnen de

groep teveel naar de achtergrond verdwijnt. 'Het Koninkrijk van God gaat niet over idealen, maar over voor elkaar zorgen, over liefde' stelt hij. 'Maar de balans vinden tussen zorg voor elkaar en energie overhouden voor anderen, dat is wel heel moeilijk. Wij zitten ook wel heel dicht op elkaar in de woongroep, misschien wel te dicht,' vraagt Frank zich hardop af. 'Als je zo dicht op elkaar leeft, kun je ook teveel op elkaar gaan leunen en elkaar verstikken.' In verband hiermee wordt de optie onderzocht of de bewoners van de woongroep niet in eigen appartementen kunnen gaan wonen, rondom een plein, met nog wel steeds een gemeenschappelijke ruimte, 'want veel gemeenschap ontstaat per ongeluk,' weet Frank. 'Je hebt een ruimte nodig waar je elkaar al levend en etend tegenkomt.'

LESSEN

De volgende lessen nemen we mee uit het gesprek met Frank:

- Mensen willen graag iets voor je doen. Sommigen zijn heel eenzaam omdat niemand in de wereld ooit iets aan ze vraagt. Ga daarom niet iets vóór mensen doen, maar zorg dat je kwetsbaar wordt of op gelijk niveau komt, zodat ze voor jóú dingen kunnen doen. Dat is eigenlijk moeilijker ook dan iets voor mensen organiseren.
- Visievorming is noodzakelijk: een en ander moet duidelijk worden uitgesproken, zodat je ook van elkaar weet wat je van elkaar kunt en mag verwachten (binnen een woongroep). Dat helpt ook voorkomen dat je vooral op elkaar gericht raakt en je visie en missie voor de omgeving naar de achtergrond laat verdwijnen.
- De scheidslijnen van wat bij het Koninkrijk van God hoort en wat niet zijn niet goed te zien. Gods Koninkrijk kan zichtbaar worden in allerlei dingen die je als woongroep – of Stadsklooster – kunt ondernemen, bijvoorbeeld in een open buurtmaaltijd. Je bent wel anders, maar iedereen mag meedoen: een open contrastgemeenschap.
- Het is belangrijk je goed te beseffen welke rol je hebt. Bijvoorbeeld: als je activiteiten voor de buurt organiseert of gesprekken met gasten voert, is dat wat anders dan een hulpverlener voor hen zijn. Schoenmaker blijf bij je leest, zou je kunnen zeggen.
- Wat ons project betreft kan Frank zich een Stadsklooster zonder dat daar mensen wonen niet goed voorstellen. 'Zonder dat gemeenschapseffect wordt het misschien een buurthuis,' verwacht hij. 'Al woont er maar één echtpaar, dan kun je al elke avond een gebed hebben bijvoorbeeld.' Een huis tegenover het klooster, waar gasten kunnen verblijven, zou een goede tussenoplossing kunnen zijn. Het is het onderzoeken waard.

LONDON CITY MISSION – HENK BOUMA

Sharing Jesus Christ with all London

www.lcm.org.uk
www.cafeforever.org
www.departure.org.uk

GESCHIEDENIS

Henk zet zich in voor christelijke gemeenschap, voor het creëren van familie in een wijk. Dertien jaar werkte hij in Londen, bij zendingsorganisatie London City Mission. Hij kreeg er de leiding over een klein, stervend kerkje dat was ontstaan uit de arme, blanke bevolking in de buurt, mensen die tot geloof waren gekomen. Henk besloot het kerkje te sluiten en met de acht mensen die er zaten aansluiting te zoeken bij een ander kerkje in de buurt. Vervolgens bezon hij zich een aantal jaar op wat de buurt nodig had. Wat hem opviel: er werd voortdurend bij hem aangebeld. Elk uur ontving hij wel bezoek. Hij sprak veel mensen, schonk veel thee en integreerde zo in de buurt. De volgende stap leek logisch: het beginnen van een buurtcentrum in het voormalige kerkgebouw, met een café – café Forever – als overkoepelende kapstok. Internet, barretje, keukentje, het werd een soort restaurantje. Ook was er plaats voor initiatieven als een huiswerkclub en kunstprojecten. ‘We deden wat op ons pad kwam,’ vertelt Henk hierover. ‘Er was veel mogelijk. En dit sloeg erg aan. De buurt bleek het nodig te hebben, een soort van woonkamer.’ Henk kreeg medewerkers van de zendingsorganisatie en er ontstond een gemeenschap met mensen in de buurt. Ook werden er kleinschalige vieringen gehouden, die begonnen om 19.00 uur, na sluitingstijd van het café.

London City Mission had vervolgens een nieuwe uitdaging voor Henk: een buurthuis in een ander deel van de stad. Ook daar is vooraf studie gedaan naar de buurt. Men kwam erop uit een kunstcentrum te openen, Departure. Henk nam een deel van zijn team mee om het op te zetten, ook was er een bedrag van één miljoen euro beschikbaar, voor de verbouwing en dergelijke. Maandelijks kon een kunstenaar het atelier gebruiken om een kunstwerk te creëren, dat gebeurde in een glazen ruimte. Bezoekers konden dit proces vanuit het café volgen. In Departure startte Henk ook een tweedehands boekwinkel. Een professor in de cinematografie leidde een bioscoopje.

Inmiddels woont Henk alweer geruime tijd in Nederland; de cafés in Londen zijn er nog steeds en draaien goed. Henk ziet het allereerst als een wonder van God als dergelijke initiatieven van de grond komen en blijvend bestaansrecht verwerven.

CONTEXT

De cafés werden opgezet in Londense arbeiderswijken die samenhang misten. De initiatieven voorzagen in deze behoefte; zij vormden een verbinding voor de verschillende etnische groepen in de wijk. ‘Laat de mensen voelen dat je ze lief hebt om wie ze zijn,’ benadrukt Henk.

De context was ook belangrijk in beslissingen die werden genomen, bijvoorbeeld in het halal zijn van het vlees dat werd gebruikt.

IDENTITEIT

Zijn missie omschrijft Henk als volgt: ‘Het levende woord van God, diaconie, gemeenschap, dat moet met elkaar in evenwicht zijn. En de mogelijkheid voor de ontmoeting met Jezus, daar sta je zelf voor open en je hoopt dat anderen er ook voor open staan.’ Het bouwen van gemeenschappen daar waar

geen gemeenschappen zijn, vloeit als visie en doel uit deze missie voort. In een verstedelijkt gebied als Londen, waar burens elkaar niet meer kennen en het leven zich vooral binnenshuis of met gelijk-gestemden afspeelt, bleek een initiatief dat de samenhang bevorderde zeer waardevol. De openheid richting de samenleving was groot, met weinig grenzen. Bezoekers van de cafés konden initiatieven voor projecten aandragen en deze ook zelf organiseren. Bleek het een succes, dan bleef het bestaan tot het tijd werd voor iets nieuws. Een yoga-klas was geen probleem, als er maar mensen uit het team welkom waren. Hetzelfde gold voor bijvoorbeeld islamitische feestjes die gehouden werden in verband met de besnijdenis van jongetjes. Zo waren er steeds christenen aanwezig, waar mogelijk in gesprek over Jezus, in plaats van dat “niet-christelijke” activiteiten werden tegengehouden.

De identiteit blijft bewaard ‘door Jezus centraal te stellen in je team en alles met het Evangelie te doen,’ deelt Henk zijn gedachten hierover. ‘Samen de Bijbel lezen. Open zijn over problemen. Samen praten over het geloof.’ Als het café ’s ochtends openging, werd er vaak geopend met bijbelstudie; ook werd er samen gebeden. ‘Het gaat om relatie,’ weet Henk. ‘Als je een relatie met elkaar hebt, kan er veel gebeuren. Zonder relatie kan het niet veel hebben.’

INSPIRATIE

Henk noemt drie boeken als inspiratiebron. *Gemeinsames Leben* van Dietrich Bonhoeffer, over hoe elkaar lief te hebben, over het doel van gemeenschap; een heel praktisch boekje. *The great good place* van Ray Oldenburg, over het creëren van een veilige ruimte in de buurt. *The different drum* van psychiater Scott Peck, dit boek hielp Henk ontdekken hoe je een bloeiende, met elkaar plezierhebbende gemeenschap wordt, die mensen jaloers maakt en aantrekt.

MIDDELEN

De initiatieven in Londen vielen onder de verantwoordelijkheid van London City Mission. Zij voorzagen in middelen, salarissen, en dergelijke. Daarnaast werd er voor extra benodigde gelden een beroep gedaan op bedrijven; een aantal grote banken zat in de buurt. ‘Als er voldoende meerwaarde van het project kan worden aangetoond, willen bedrijven best geven aan een initiatief in de wijk waar hun medewerkers wonen of waar het bedrijf zelf in gestationeerd is,’ zegt Henk over het succes van de sponsorships.

De helft van de medewerkers bestond uit volledig betaalde krachten, de andere helft uit stagiaires en andere personen die een kleiner salaris verdienden.

Het aanvragen van vergunningen was vrij makkelijk in Londen, omdat ze steeds goed duidelijk konden maken dat alles wat ze deden paste binnen de missie, de liefdadigheidsinstelling en doelstellingen. ‘En iedereen zag dat het goed was voor de buurt,’ stelt Henk. ‘Geen twijfel aan. Daarom kregen we ook geregeld van de gemeente gebouwtjes toegewezen, en dergelijke. Ze zagen dat dit het enige was dat werkte.’ Sowieso was er geen vergunning nodig om een restaurant te beginnen, mits daghoreca en alcoholvrij. Je hebt er ook geen speciaal diploma voor nodig. Dat is in Nederland ook zo. Maar een gemeente kan wel een horecagelegenheid op bepaalde plekken weigeren.

KERNACTIVITEITEN

Horeca, kunst, vieringen, film, boeken, galerie, huiswerkbegeleiding ... een greep uit de activiteiten die werden georganiseerd, waarin persoonlijk contact altijd centraal stond, familie maken in de buurt. En dat was hard werken! Zestig uur per week waren ze open, net als de groenteboer op de hoek van de straat.

‘Als je de controle bent verloren is iets geslaagd geweest,’ deelt Henk zijn gedachten. ‘Als het rommelig is, als je er achteraf over praat met een bepaald enthousiasme, veroorzaakt doordat er allerlei dingen zijn gebeurd die je van tevoren niet had bedacht en ook te bizar voor woorden zijn. Dat is een crite-

rium voor geslaagd zijn, dat er dingen gebeuren die je eigenlijk niet kunt plannen, dat de Geest zijn werk doet. En iets is ook geslaagd wanneer mensen elkaar ontmoeten, dat ze elkaar tegenkomen en hun troost vinden bij Jezus.'

Er werden elke week wel nieuwe activiteiten uitgetest. Het een sloeg aan, het ander werd meteen weer gestopt vanwege gebrek aan belangstelling. Soms werkten dingen voor een tijdje supergoed en daarna niet meer. 'Dan is het goed om op te houden en iets nieuws te beginnen,' weet Henk. 'Dat moet je durven doen. Het is geen falen om een activiteit te stoppen, als je de gemeenschap maar houdt.' Henk krijgt vaak brieven om te praten over zijn "projecten", 'maar gemeenschap is geen project,' is zijn reactie daarop, 'een koekjesbakavond wel.'

BETROKKENEN

De betrokkenheid van de medewerkers was groot; zij vormden een belangrijk onderdeel van de gemeenschap en woonden allemaal in de buurt. God de schepper is de kunstenaar en dat resoneert in de mens. Henk dacht nooit in doelgroepen, maar werkte met de mensen die hij ontmoette. Hij had een scherp oog voor een ieders sterke kanten, en zette mensen ook op die gebieden in. Zo kon de één een heel goede kop koffie serveren, en weer een ander was goed in het voeren van gesprekken. Er werd de tijd genomen om vrijwilligers mee te nemen in het verhaal, de visie achter het initiatief. De staf werd goed getraind, altijd op een opbouwende manier. De medewerkers beïnvloedden de visie ook, bijvoorbeeld doordat zij bepaalde muziek wilden draaien, een dansklas wilden starten, en wat nog meer zij. Maar de kern van de visie werd nooit losgelaten. Met het team vond Henk uit dat goed eten heel belangrijk werd gevonden in de wijk. En het was belangrijk dat het vlees halal was. Henk nam een kok in dienst, een vrouw van dertig die geen enkele ervaring had. Ze werd opgeleid en gecoacht door het zusje van Henk en bleek er heel goed op haar plek te zijn. In eerste instantie had ze erg moeite met het halal koken, maar toen Henk haar in contact had gebracht met haar burens, die halal aten, begreep ze het veel beter. Een mooi voorbeeld hoe iemands leven een positieve impuls kreeg door bij een van de cafés betrokken te raken. Uiteraard heeft Henk ook te maken gehad met strubbelingen en heeft hij wel eens mensen moeten ontslaan. Hij benadrukt hoe belangrijk het is om duidelijk en eerlijk te zijn over wie op welke plek goed functioneert en wie niet. Het is soms moeilijk om grote teams op de rit te houden.

LESSEN

Henk geeft ons de volgende lessen mee:

- Verdiep je goed in de wijk. Als dat betekent dat je halal moet koken, dan moet je dat doen. Anders komen de mensen niet.
- Investeer daarnaast in relaties; laat relaties ontstaan en deel verantwoordelijkheden, zodat je niet zelf het middelpunt blijft waar alles om draait. Durf zo los te laten en niet overal zelf bij betrokken te zijn, vertrouw erop dat het goed komt. Uiteraard ben je wel sturend vanaf de zijlijn aanwezig en weet je wat er gebeurt. Zo kan een gemeenschap blijvend bestaan.
- Denk ook goed na over de dingen die vanuit de context tot je komen: wat doe je wel, wat doe je niet? Henk adviseert daarin een open houding aan te nemen. Bijvoorbeeld: accepteer een yoga-klas, maar doe dan wel met een aantal christenen mee, zodat je er je eigen inbreng in kunt bieden.
- Zet veel in op christelijk personeel en laat de ruimte zo neutraal mogelijk.
- Als je horeca-activiteiten ontplooit, moet het goed zijn. Geen koffie die uren op een plaatje pruttelt, maar als Starbucks op vijfhonderd meter afstand zit, moet je beter zijn dan zij. Je moet meer bieden, zodat de klanten naar jou komen. Bijvoorbeeld door extra aandacht voor de klant, een leuke en artistieke omgeving en fijne stoelen. In de presentatie moet alles perfect zijn. Dat betekent dat je duidelijk "nee" moet zeggen tegen mensen die nog wel wat op zolder hebben liggen, wees juist pro-actief in wat je van mensen vraagt.

- Er moeten mensen de baas zijn in je café die er passie voor hebben en weten hoe het moet. So- wieso is het zo dat medewerkers een belangrijk onderdeel vormen van wie je bent als initiatief. De goede mensen op de goede plek; iedereen heeft zijn eigen talenten.
- Begin daarom ook niet low-profile, het moet meteen goed zijn. Je kunt wel uitbreiden, maar wat er de eerste dag staat als mensen binnenkomen moet kloppen, anders komen ze niet meer terug. Goed nadenken dus hoe je investeert.
- Tot slot refereert Henk nog aan het boek van Peck, waarin vier stappen worden beschreven in het worden van gemeenschap (die van pseudocommunity, chaos, emptiness en true community). 'Denk met de stuurgroep ontzettend goed na over de vier stappen die Peck noemt. Je moet ook door conflicten heen.'
- En we kunnen eens gaan praten met een groep mensen uit de Pelgrimvaderskerk in Rotterdam Delfshaven, zij zijn namelijk in de cafés in Londen gaan kijken en weten nu veel van wat daar ge- beurt.

TAIZÉ – HENDRINE HORDEN

Oecumenische gemeenschap

www.taize.fr/nl

Hendrine Horden is bekend met de oecumenische gemeenschap van Taizé. Zij schreef ons over haar ervaringen met deze Franse geloofsgemeenschap.

“Om te beginnen heeft de omgeving al een rustgevende uitstraling. Heel in de verte hoor je soms wel auto's, maar dat is niet storend. De ontvangst is eenvoudig, duidelijk en men heeft de tijd voor je. Nu ben ik nooit aangekomen op de officiële aankomstdagen dus, ik weet niet hoe de ontvangst dan is.

De verschillende nationaliteiten die in Taizé bij elkaar komen, dat is heel bijzonder om mee te maken. Het programma is zo opgesteld dat je meerdere momenten hebt waarop je elkaar ontmoet, maar wil je een week van stilte doorbrengen in Taizé dan is dat ook goed te doen. Engels is de voertaal, maar voor de verschillende landen zijn in doordeweeks ook ontmoetingen gepland met broeders uit je eigen land en dan wordt er in je eigen taal gesproken. De broeders leven celibatair, maar zijn zeker geen kluizenaars. Zij weten goed wat er leeft in de wereld en zijn altijd bereid om in gesprek te gaan.

Drie diensten op één dag is vooral in de eerste dagen erg wennen, maar als je eenmaal in het ritme zit, is het een verademing en ga je de rust waarderen. Als je dit één dag zou doen (heb ik ook wel eens gedaan), dan kom je niet echt tot rust en is het effect van nadenken over je leven en wat je verder wil in je leven niet aan de orde. Hiervoor heb je echt meerdere dagen nodig.

De eenvoud en soberheid helpt mee om niet afgeleid te worden. Het programma is afwisselend en voor ieder wat wils. Ik ben meestal in de rustige periode geweest (november) en dan is er ook ruimte voor spontane wijzigingen in het rooster. Zo was er een groep uit Thailand en die wilde graag hun land promoten door het tonen van Thaise kleding, dans en gewoontes. Dit spontane optreden was erg leuk en zo kom je op een andere manier met elkaar in contact. Het feit dat men niet strak vastzit aan een programma (kerkdiensten zijn wel op vaste tijden) vond ik erg leuk. Zo kregen mensen ook de ruimte en dat zie je ook in de taken (corvee) die gedaan moeten worden. Als je geen taak hebt, maar je ziet dat er mensen nodig zijn bij bijvoorbeeld eten uitdelen, dan vragen ze dat aan de omstanders of er springen spontaan mensen bij om te helpen. Hoe deze sfeer zo is ontstaan, dat weet ik niet, maar het is er wel.

Persoonlijk zou ik het leuk vinden om bij de broeders te kunnen kijken in de werkplaats waar ze potten bakken en muziek componeren. Dit is vanwege privacy niet mogelijk, maar ik heb wel gehoord dat in de wintermaanden, als er weinig mensen zijn, de gasten die er dan zijn wel met de broeders mogen mee-eten.

De vieringen zijn ook sober. De kracht zit hem in het herhalen, dit heb ik zelf ook ervaren, maar niet iedereen is hiervan gecharmeerd. De gebouwen zijn wat sjofeltjes. De douches mogen van mij ook wel wat warmer. De kracht is vooral de rust en de gastvrijheid zonder dat je je gast voelt. Je draait mee in het programma.

De vieringen waarin het licht door middel van kaarsjes aan elkaar wordt doorgegeven, zijn heel indrukwekkend en ook als het kruis in het midden wordt gelegd in de dienst van zaterdagavond (of vrijdagavond, dat weet ik even niet meer) is dat een bijzonder mooie ervaring. Het avondmaal elk weekend vind ik ook heel bijzonder. Dit zijn allemaal rituelen die mensen hebben geïntroduceerd bij de broeders en daar wordt dus ook naar geluisterd en iets mee gedaan. Zo zit er bij wijze van spreken van alle richtingen iets in en dat maakt ook dat je je er thuis voelt.

Ik houd van eenvoud, maar als je daar niet van houdt, is het misschien minder leuk in Taizé. Voor mij

staat dan ook rust en ontmoeten op een hoog plan en dat kun je daar vinden. Ik heb alleen gemerkt dat het er voor de mensen die er in stilte willen verblijven moeilijk kan zijn. Tijdens het eten gaan mensen tegen je praten en dan is het wel eens raar als iemand niets terugzegt. Dit zou wellicht duidelijker kunnen worden gemaakt door bij de maaltijden bijvoorbeeld een hoek in te richten voor deze mensen.”

LESSEN

Belangrijke lessen uit het verhaal van Hendrine zijn voor ons:

- Eenvoud en soberheid zijn belangrijk voor de kloosterbeleving, maar het moet wel kwaliteit hebben (geen ‘sjofele’ aankleding).
- Het hebben van een open houding, maar wel vanuit een christelijke identiteit en met het oog op behoud van die identiteit.